శ్రీ రస్తు.

శ్రీమతేహయగ్రీవాయనమః.

శ్రీభగవద్వ్యాసప్రణీత సంస్కృత

మహాభారతంబు నందలి

యక్ష ప్రశ్నలు.

శ్రీకావేరీతీరస్థ పరిమళరంగనాథక్షేత్ర వాసులైన

ఉపన్యాసప్రసిద్ధులగు

శ్రీమత్తిరుమలై కండ్యారు, రామానుజాచార్యులవారిచే

విరచితమగు

ఆంధ్రతాత్పర్య సహితము.

దీని వెల అణాలు. 3.

440 శ్రీ రస్తు.

శ్రీమతే హయగ్రీవాయనమః.

శ్రీభగవద్వ్యాసప్రణీత సంస్కృత

మహాభారతంబునందలి

యక్షప్రశ్నలు.

కావేరీతీరస్థ పరిమళరంగనాథక్షేత్ర వాసులైన

ఉపన్యాసప్రసిద్ధులగు

శ్రీమత్తిరుమలై కందూర్యారు, రామానుజాచార్యులవారిచే

విరచితమగు

ఆంధ్రతాత్పర్యము.

Printed at the

Sri Rajarajasvari Nikatanam Press.

Old Washermanpet.

MADRAS.

1901.

దీని వెల అణాలు. 3.

శ్రీః

శ్లో॥ రామానుజార్య రచితం
యజుఃప్రశ్నం త్రిలిఙ్గ్య పదవివృతం।
వాత్స్య నరసిమ్హార్యః
తుష్యతిదృష్ట్వా గుణశ్లాఘీ॥

నడాదూరు, నరసిమ్హాచార్యార్.
ప్రిసిడెన్సీ కాలేజి సంస్కృతపండితులు.

పాండవులేవురు సుఖాసీనులై యున్న కాలమున నొకవిప్రుండు చనుదెంచి హవ్యకవ్యములకుపయుక్తమైన కవ్వముతోకూడిన యరణిని* చెట్టుకుతగిల్చియుండను నొకజింక చెట్టును నొరుసుకొని పోవు నపుడు కొమ్మునకు తగులుకున్న యరణిని కొనిపోయెను, నదిలేకున్న నాహవ్య కవ్యములు నెరవేరవు గనుక నాకు త్వరగా నాజింకను వెతకి యరణిని తెచ్చియిండని మొరవెట్ట నంతయుధిష్ఠిరుం డంగీకరించి తమ్ములతో శర శరాసనము లెత్తుకొని వెతకబోయి యెచ్చటను గానక నొకచెట్టునీడను నిల్చి ఖిన్నులై యుండ నకులుండు ధర్మాత్ములమైన మనకు యీ బ్రాహ్మ ణోపకారకార్యము నెరవేరలేదని విచారపడుసమయమున ఒక్కొకరొక్కొ కట సమాధాన మానతిచ్చగా పాండవాగ్రేసరుండు నకులునిజూచి నీస హోదరులందరు పిపాసితులై యున్నారు గనుక ఉన్నత వృక్షము నెక్కి తటాకమున్న స్థలమును గని తీర్థము తెమ్మని చెప్పెను. అంతట నకులు డచ్చటనున్న ఉన్నత తరువు నెక్కి జలాశయంబు గని నచటికివెళ్లి పత్ర పుటంబులతో తీర్థంబు గొనిపోవ నుద్యుక్తుడైతనదప్పిని ముందు తీర్చు కొనుయత్నమున నీటివద్దికేగగా నచట నొకయక్షుండు నకులుని సంబో ధించి అయ్యా సాహసంచేయ్యకుము యీతటాకము ముందే స్వాధీనము గా నేనుపొందుకున్నది నేనడిగిన ప్రశ్నలకు సమాధానముచెప్పినీవుత్రా గి నీసహోదరులకు తీర్థము గొనిపొమ్మని యానతిచ్చెను. నదివినియు ల క్ష్యపెట్టక నీటినిత్రాగి గట్టుకువచ్చినంతలోనె క్రిందపడెను. నంత నచట యుధిష్ఠిరుడు నకులుడువెళ్ళి బహుశేపైనదని సహదేవునిచూచి నకులుని తోడ్కొని తీర్థము తెమ్మనియంప నతడును నకులునివలె యక్షునకిబదు లుచెప్పక క్రిందపడెను. పిమ్మటధర్మజుండు డర్జునునియంప నతడచటికివచ్చి నటుల యదృశ్యుడైన యక్షుశబ్దము లాలకించి తనఅస్త్రశస్త్రబలమును చూపించి సరిపడక నాయిరువురివలెనే క్రిందపడెను అనంతరమా పాండ వజ్యేష్ఠుండు భీమునియంప నతడును తమ్ములవలెనే క్రిందపడెను ఇట్లుధర్మ

* (అరణియనగా అగ్నిని కలగజేసెడు మానుపదార్థము.)

ముల తెచ్చుటకుగాను తమ్ములేగి బహుశ్రేష్ఠైనదని తానేయాకొలనికివచ్చి లోకపాలులతో సమానులైనతమ్ములు క్రిందపడియుండుటనుజూచిపలు విధములగా చింతించి గాయములు మొదలైనవిలేక నిద్రించుచున్న వారివలె వీరెటులమృతించిరని యోచించి కేవలం కాలాత్మకుడైన కాలుని చేతనే మృతులైరి యని విచారపడుచు నీటివద్దికి వెళ్ళగా అదృశ్య శరీరముతోనున్న యక్షుండు యుధిష్ఠిరుని జూచి ఓరాజా నేను వక బకంబు యీతటాకము నాసొమ్ము నీతమ్ములు నామాటవినక సాహసించి నీటిని దాగినందున మృతులైరి గాన నీవైనను నేనడిగిన ప్రశ్నల కుత్తరము లిచ్చినీటినిగైకొను మనయుధిష్ఠిరుండు నాబకంబునుజూచి పవనపావకపశుపతులలోనే మహానుభావుడవోయని మతించి తమ్ములశక్తిందలచి చింతజెంద నాయక్షుండు ఓరాజా నేనుబకంబుగాదు నొక యక్షుండను నన్ను తిరస్కరించినందున నీతమ్ములీక్లుపడిరని చెప్పినయప్పుడే యుధిష్ఠిరుని యెదుర నతిఘోరమైన తాళవృక్షమంతపొడవుతో గొప్ప రూపంబు నొంది నాయుత్తరవులేక నెవ్వరైన నీతీర్థజలంబులు త్రాగిన మృతించుదురు నీవటుల చేయవుగనుక నాప్రశ్నలకుత్తరములిచ్చి పానీయంబు పానము జేయుమన యుధిష్ఠిరుండు నేనువిన్నంత జెప్పెద నడుగుమన నాయక్షుండీప్రశ్నంబు లడిగెను.

—॰॰॰—

శుద్ధాశుద్ధములు.

పు.	శ్లోకం.	అశుద్ధం.	శుద్ధం.
౫	౧౫	౧౪	౧౫
౬	౨౪	చద్ర	చన్ద్ర
౭	౨౫	౪ పా. యోశః	సుః
౯	౩౦	నిధార	నిధారణ
౧౧	౪౨	దన్ని	వని
౧౯	౭౫	౭ భే	భే
౨౧	౮౪	లేమో	లమో

వి ష య సూ చి క.

శ్లోకసంఖ్య.	ప్రశ్నలు.	సమాధానములు.
౧	ఆదిత్యునెవ్వఁడుద్ధరించుచున్నాడు	పరబ్రహ్మము
	అతని సహాయులెవరు	దేవతలు
	అతనినస్తమింపజేయునదేది	ధర్మము
	దేనియందుండుచున్నాఁడు	సత్యమందు
౩	దేనిచేశ్రోత్రియుఁడగును	వేదమును చదువుటచే
	దేనిచేతగొప్పతనమునుపొందును	తపస్సుచే
	దేనిచేతసహాయవంతుఁడవును	ధైర్యముచేత
	దేనిచేతబుద్ధిమంతుఁడగును	పెద్దల సేవచేత
౪	బ్రాహ్మణులకు దేవత్వమేది	బ్రహ్మచింత
	వారికిసద్ధర్మమేది	తపస్సు
	వీరికిమనుష్యభావమేది	మరణము
	వీరికసద్ధర్మమేది	నిందించుట
౬	క్షత్రియులకు దేవత్వమేది	విలువిద్య
	వీరికిసద్ధర్మమెయ్యది	యాగము
	వీరికిమనుష్యభావమేది	భయము
	వీరికసద్ధర్మమేది	రక్షించకవిడుచుట
౭	యజ్ఞసామమెట్టిది	ప్రాణమువంటిది
	యజ్ఞయజుస్సెట్టిది	మనస్సువంటిది
	యెదియజ్ఞమునువరించును	ఋగ్వేదము
	యజ్ఞముదేనినతిక్రమించదు	ఋగ్వేదమును

శ్లోకసంఖ్య.	ప్రశ్నలు.	సమాధానములు.
౧౧	పడుచున్నవాటిలో నెది శ్రేష్ఠము	వర్షము
	చల్లెడువాటిలో నెది శ్రేష్ఠము	విత్తనము
	ప్రతిష్ఠకైనవాటిలో నెది శ్రేష్ఠము	గోవులు
	కనెడివాటిలో నెది శ్రేష్ఠము	పుత్రుడు
౧౩	బ్రతికియుండియు బ్రతుకనివాడెవడు	ముఖ్యమైన ఐదు యాగములు జెయ్యనివాడు
౧౫	భూమికంటె పెద్దదేది	తల్లి
	ఆకసముకంటె పొడవెవడు	తండ్రి
	వాయువుకంటె జవముగలదేది	మనస్సు
	తృణముకంటె లేసైనదేది	చింతా
౧౭	నిద్రపోవుచు కనుమూయనివెవి	మత్స్యములు
	బుట్టియు చైతన్యంబును పొందనిదెది	గ్రుడ్డు
	దేనికి హృదయము లేదు	రాతికి
	వేగముచే నెది పెరుగును	నది
౧౯	దోవనడచెడువానికనుకూలమేది	గుంపు
	గృహస్థునికి స్నేహితులెవరు	భార్య
	రోగపీడితునికి మిత్రుడెవడు	వైద్యుడు
	మృతించెడివానికెయ్యది మిత్రము	దానము
౨౧	సర్వభూతములకతిథెవడు	అగ్ని
	ప్రాచీనధర్మమేలాటిది	అమృతమువలె యనుభవించ తగినది
	అమృతమేది	సోమతీర్థమే
	జగత్తు యే ప్రధానముతో కూడినది	వాయుప్రధానము
౨౩	యెవడొక్కడే సంచరించుచున్నాడు	సూర్యుడు

శ్లోకసంఖ్య.	ప్రశ్నలు.	సమాధానములు.
	యెవడుపుట్టిన్తిరుగాపుట్టును	చంద్రుడు
	మంచుకుమందేది	అగ్ని
	నిండుజలమునేదిపొందినది	భూమి
౨౫	ధర్మమునేదిముఖ్యముగాగలది	సామర్థ్యముఖ్యముగా
	కీర్తియెదిముఖ్యముగాగలది	దానముఖ్యముగా
	స్వర్గమునకెదిముఖ్యమైనత్రోవ	సత్యము
	సుఖమేయాధారముతోగూడినది.	మంచినడవడిక
౨౭	మనుష్యునికాత్మయేది	పుత్రుడు
	దైవముచేనేర్పడుస్నేహితరాలుయేది	భార్య
	వీనికిజీవనమేది	మేఘము
	వీనికిముఖ్యముగకోరతగినదేది	దానము
౨౯	గొప్పతనములో ఉత్తమగొప్పతనమేది	నేర్పరితనము
	ధనములలో యుత్తమధనమేది	వినికిడి
	లాభములలో ఉత్తమలాభమెయ్యది	ఆరోగ్యము
	సుఖములలో నుత్తమసుఖమేది	తృప్తి
౩౧	యెదివుత్తమధర్మము	హింసించకుండుట
	యెల్లప్పుడుఫలించుధర్మమేది	వేదోక్తధర్మము
	జనులుదేనినణచిదుఃఖించరు	మనస్సును
	యెవరితోటిసాంగత్యముచెడదు	సాధువులతోటి
౩౩	దేనినివిడిచిప్రియుడవుచున్నాడు	గర్వమును
	దేనినివిడిచినయేడవడు	కోపమును
	దేనినివిడిచినద్రవ్యవంతుడగును	ఆశను
	దేనినివిడిచినసుఖవంతుడగును	లోభమును
౩౫	విప్రునికొరకుదానమెందుకవును	పాపనివృత్తికై

శ్లోకసంఖ్య.	ప్రశ్నలు.	సమాధానములు.
	నటనర్తకులకు దానమెందుకవును	కీర్తికై
	పనివారలకు దానమెందుకవును	రక్షణకై
	రాజులకిచ్చుటనెందుకవును	భీతికై
౩౭	దేనిచేత లోకమావరింపబడినది	అజ్ఞానముచేత
	దేనిచే ప్రకాశించదు	చీకటిచే
	దేనిచేత స్నేహితులనుకూడావిడుచుచున్నాడు	కృపణతచే
	దేనిచేస్వర్గమునుపొందడు	సంగముచేత
౩౯	పురుషుడెట్లు మృతించినవాడవును	దరిద్రుడైనయెడల
	దేశమెట్లుచెడినదవును	రాజులేనియడల
	శ్రాద్ధమెట్లుచెడినదౌను	శ్రోత్రియుడులేనియడల
	యాగమెట్లుచెడినదౌను	దక్షిణయివ్వనియెడల
౪౧	దిక్కేది	సాధువులు
	జలమేది	ఆకాశము
	అన్నమేది	భూమి
	విషమేది	యాచించుట
	శ్రాద్ధకాలమెయ్యది	బ్రాహ్మణుడువచ్చినప్పుడు
౪౩	తపస్సేది	తనధర్మమునునుష్ఠించుట
	దమమెయ్యది	మనస్సునణచుట
	క్షమయేది	శీతోష్ణాదులనోర్చుట
	లజ్జయేది	దుష్కార్యమునుండిమరలుట
౪౫	జ్ఞానమేది	యథార్థమును తెలుసుకొనుట
	శమమేది	చిత్తమణగుట

శ్లోకసంఖ్య.	ప్రశ్నలు.	సమాధానములు.
	దయయేది	అందరికిసుఖమునుకోరుట
	ఆర్జవమేమనిచెప్పబడును	బుద్ధిసమముగానుండుట యని
౪౭	పురుషులకుశత్రువేది	కోపము
	వ్యాధియేది	లోభము
	సాధువెవడు	అన్నిటికనుకూలుడు
	అసాధువెవడు	దయలేనివాడు
౪౯	మోహమెయ్యది	ధర్మములను తెలుసుకొనకయుండుట
	మానమేది	తనయందుపక్షముంచుట
	ఆలస్యమేది	ధర్మములనుచెయ్యకుండుట
	శోకమేది	అజ్ఞానము
౫౧	స్థైర్యమేమనబడును	తనధర్మమందు సందేహించకుండుటయైన
	ధైర్యమేది	ఇంద్రియనిగ్రహము
	స్నానమేద్ది	చెడ్డతలంపులేకుండుట
	దానమేమిటిది	జంతువులకాపాడుట
౫౩	పండితుడెవడు	ధర్మములను తెలుసుకొన్నవాడు
	మూర్ఖుడెవడు నాస్తికుడెవడు	మూర్ఖుడే
	కామమెయ్యది	సంసారహేతువే
	మత్సరమేది	మనస్సునతపించుట
౫౫	అహంకారమేది	నిండుఅజ్ఞానము
	దంభమేది	చేసినధర్మమును తెలిపించుట
	దైవమేది	దానఫలము

ఒకశ్లోకసంఖ్యమొదలుకొని మరియొకశ్లోకసంఖ్యవరకు ప్రశ్నోత్తరము లణగియున్నవి. ఆశ్లోకసంఖ్యలప్రకారం చూచుకొనగా విశేషతాత్పర్యములును తెలియబడును.

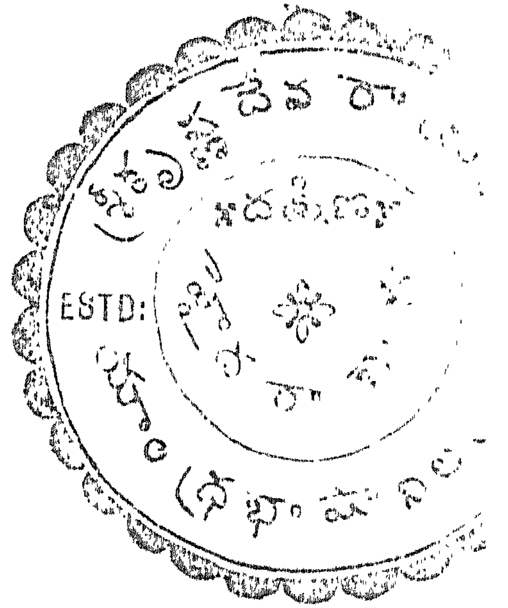
యక్షప్రశ్నల విషయసూచిక సమాప్తము.

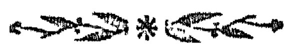

శ్రీ

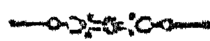
శ్రీ ర స్తు.

శ్రీ రామాయనమః.

యక్ష ప్రశ్నలు.

శ్లో॥ వ్యాసంభీష్మం ప్రణమ్యాహం భగవంతంచ పాండవాన్।
యక్షప్రశ్నోత్తరశ్లోకభావంవచ్మియథాశ్రుతం॥

యక్షః॥ కింస్విదాదిత్యమున్నయతి కేచతస్యాభితశ్చరాః।
కశ్చైనమస్తంనయతి కస్మిన్శ్చ ప్రతితిష్ఠతి॥ ౧

తా॥ సూర్యునెయ్యది పైమార్గమున పోవునట్లు చేయుచున్నది, అనగా మనకు ప్రేరకుడైన సూర్యునికిన్ని ప్రేరకు డెవ్వడు, ఆసూర్యుని చుట్టి (సహాయార్థులై) సంచరించేడువా రెవరు, సూర్యుని అస్తమించుటను, గురించి నెవడు ప్రేరేపించుచున్నాడు, సూర్యుడు దేనియందు నిలబడి యుంటున్నాడు.

యుధిష్ఠిరః॥ బ్రహ్మాదిత్యమున్నయతి దేవాస్తస్యాభితశ్చరాః।
ధర్మశ్చాస్తంనయతిచ సత్యేచ ప్రతితిష్ఠతి॥ ౨

తా॥ పరబ్రహ్మము సూర్యుని పైమార్గమున పోవునట్లు చేయుచున్నది, అనగా భీషోదేతిసూర్యః అనే ఉపనిషద్వాక్యమువలన సూర్యుడున్ను పరమాత్మునికి లోబడినవాడై అతనియందలి భీతిచేత ఉదయించుచున్నాడని, గాయత్రీతాత్పర్యవిశేషములయందు (సవితుఃవరేణీయంభర్గః) అనుటను సూర్యాన్తర్గత భగవత్తేజస్సని తాత్పర్యము చేతనున్ను సూర్యునికిన్ని ముఖ్యప్రేరకుడు పరమాత్మయని ఉత్తరమును చెప్పెను. ఆసూర్యునికి సహాయభూతులు దేవతలు. ధర్మస్వరూపిమైన యమధర్మరాజే అతనిని

గురించి నాశనమునుపొందించుచున్నాడు, అనగా అస్తమింపజేసి ప్రాణులయొక్క ఆయుర్వర్ష భాగము దినమునకెంత జరిగినదని చూపింపబడుచున్నది. సూర్యుడు సత్యమందే నిలబడియుంటున్నాడు, సత్యమనగా పరమాత్మ. పంచభూతములు. (సమదర్శనం) అందరియందేకబుద్ధి సత్యవాక్యము యిన్నిటిలో పరమాత్మయనెడు అర్థము సాధువైనది గనుక సూర్యునికి పరమాత్మయాధారము.

యక్షః॥ కేనస్విచ్ఛ్రోత్రియో భవతి కేనస్విద్విన్దతే మహత్।
కేనస్విద్ద్వితీయవాన్ భవతి రాజన్ కేనచబుద్ధిమాన్॥ ౩

తా॥ మనుజుడు దేనిచేత శ్రోత్రియుడగును దేనిచేతగొప్పతనమునుపొందును దేనిచేత రెండవవానితోగూడినవాడగును, అనగా సహాయవంతుడగును. దేనిచేతబుద్ధిమంతు డగుచున్నాడు.

యుధి॥ శ్రుతేన శ్రోత్రియో భవతి తపసా విందతే మహత్।
ధృత్యా ద్వితీయవాన్ భవతి బుద్ధిమాన్ వృద్ధసేవయా॥ ౪

తా॥ వేదముచేత మనుజుడు శ్రోత్రియుడగును (శ్రోత్రియశ్ఛందోఽధీతే) అనేసూత్రముచేత వేదమభ్యసించినవాడే శ్రోత్రియుడనిభావము. కొందరుపెద్దలవలన అనేకసాధువృత్తాంతములు వినుట చేతనే శ్రోత్రియుడని వచించెదరు. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాది వ్రతములతోకూడిన తపస్సుచేతనే గొప్పతనమునుపొందును. అనగా ఐశ్వర్యవిశేషముతో గూడి రాజరాజాధికారమున్నను విశ్వామిత్రాదులకువలె అంతట అన్నిటికి అన్నిప్రకారములతో ప్రయోజనపడదని తపశ్శక్తిచేత అంతటఅన్ని విషయములకు అనేకప్రకారములతో వసిష్ఠభరద్వాజాదులవలె గొప్పతనమును పొందుననిభావము. తానొక్కడైనను ధైర్యముచేతమరియొకనితో గూడినవాడుగ నగుచున్నాడు. జ్ఞానవయోవృద్ధుల నుపాసించుటచేత బుద్ధిమంతుడగును. అనగా జ్ఞానవృద్ధులైనందున తత్త్వార్థములనువయోవృద్ధులైనందున లోకానుభోగములను చూపించుటచే బుద్ధిమంతు డగుననిభావము.

యక్షః॥ కింబ్రాహ్మణానాం దేవత్వం కశ్చధర్మస్సతామివ।
కశ్చైషాం మానుషోభావః కిమేషా మసతామివ॥ ౫

తా॥ బ్రాహ్మణులకు దేవత్వమెయ్యది సత్పురుషులకువలె వీరికి ధర్మమెయ్యది వీరికిమనుష్యభావమేది అసాధువులకువలె వీరికేమి ధర్మమున్నది.

యుధి॥ స్వాధ్యాయఏషాం దేవత్వం తపఏషాంసతామివ।
మరణంమానుషోభావో పరివాదోఽసతామివ॥ ౬

తా॥ యీబ్రాహ్మణులకు వేదాధ్యయనముగాని, పరమాత్మను తెలుసుకొనవలయుననే ఆలోచనగాని దేవలక్షణము, వీరికి సత్పురుషులకువలెనున్నధర్మము కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాత్మకమైన తపస్సు, యిటువంటి దేవలక్షణములతోగూడిన వీరికి మనుష్యధర్మమైనది మృతిజెందుట (అనగా శరీరమునువిడుచుట,) యసాధులకువలె వీరికున్నధర్మమునిందించుట.

యక్షః॥ కింక్షత్రియాణాం దేవత్వం కశ్చ ధర్మస్సతామివ।
కశ్చైషాం మానుషోభావః కిమేషామసతామివ॥ ౭

తా॥ క్షత్రియులకు దేవత్వమేది సత్పురుషులకువలె వీరికిధర్మమెయ్యది వీరికి మనుష్యభావ మెయ్యది। అసాధులకువలె వీరికి నడవడికయెయ్యది.

యుధి॥ ఇష్వస్త్రమేషాం దేవత్వం యజ్ఞఏషాం సతామివ।
భయంవై మానుషోభావః పరిత్యాగోఽసతామివ॥ ౮

తా॥ క్షత్రియులకు విలువిద్య దేవలక్షణము, అశ్వమేధాది యాగములజేయుట సాధుధర్మము, యుద్ధమందుభీతిజెందుట మనుష్యభావము, కాపాడమని వేడుకొనినవారిని విడుచుటయె సాధుధర్మము.

యుధి॥ కిమేకంయజ్ఞియంసామ కిమేకం యజ్ఞియంయజుః।
కాచైకావృణుతేయజ్ఞం కాంయజ్ఞోనాతి వర్తతే॥ ౯

తా॥ యజ్ఞమందలి సామవేదము యెంతముఖ్యమైనది, అటులనే

యక్షః॥ కింస్విత్ ప్రవసతోమిత్రం కింస్విన్మిత్రంగృహేసతః।
ఆతురస్యచకింమిత్రం కింస్విన్మిత్రంమరిష్యతః॥ ౧౯

తా॥ ప్రయాణికులకు స్నేహితుడెవడు ఇంట నుండెడివానికి స్నేహితుడెవడు, రోగపీడితునికి నెవడుమిత్రుడు, చచ్చెడివానికి నేదిమిత్రము.

యుధి॥ సార్థఃప్రవసతాంమిత్రం భార్యామిత్రంగృహేసతః।
ఆతురస్యభిషఙ్మిత్రం దానంమిత్రం మరిష్యతః॥ ౨౦

తా॥ ప్రయాణికులకు గుంపు స్నేహితుడు. గృహస్థునికి పత్నియే స్నేహితురాలు రోగపీడితునికి వైద్యుడే మిత్రుడు చచ్చెడువానికి దానమే మిత్రము.

యక్షః॥ కోతిథిస్సర్వభూతానాం కింస్విద్ధర్మస్సనాతనః।
అమృతంకింస్విద్రాజేన్ద్ర కింస్విత్సర్వమిదంజగత్॥ ౨౧

తా॥ అన్నిభూతములకు అతిథియెవడు ప్రాచీనధర్మమెటువంటిది అమృతమెటువంటిది యీజగత్తంతయు యెదిముఖ్యముగా గలది.

యుధి॥ అతిథిస్సర్వభూతానా మగ్నిస్సోమోగవామృతం।
సనాతనోఽమృతంధర్మః వాయుస్సర్వమిదంజగత్॥ ౨౨

తా॥ అన్నిభూతములకు అగ్ని హోత్రుడతిథి ప్రాచీన ధర్మము అమృతమువలె యనుభవించతగినది. స్వర్గమందుండెడి యమృతము యజ్ఞమందలి సోమలతా సంబంధించిన తీర్థమే. యీజగత్తంతయు వాయు ప్రధానముగా గలది.

యక్షః॥ కింస్విదేకోవిచరతే జాతఃకోజాయతేపునః।
కింస్విద్ధిమస్యభైషజ్యం కింస్విదావపనం మహత్॥ ౨౩

తా॥ ఎవడుఒకడే సంచరించెడివాడు పుట్టితిరుగా బుట్టెడువాడెవడు మంచుకువైద్యమెది ఎది అధికజలమును పొందెను.

యుధి॥ సూర్యఏకోవిచరతే చన్ద్రమాజాయతేపునః।
అగ్నిర్హిమస్యభైషజ్యం భూమిరావపనం మహత్॥ ౨౪

తా॥ సూర్యుడొకడె సంచరించుచున్నాడు (దేవతలు సహాయ

లై యున్నారని ముందుజెప్పినది విరోధమైనది గదాయన సంచరించుచు సమయమునకూడా సంచరించరని భావము.) చంద్రుడు పుట్టినవాడై తిరుగా పుట్టుచున్నాడు (క్షయించుటచేతయని భావము.) మంచుకు మంచుయగ్ని. భూమి యధికజలమును పొందినది.

యక్షః॥ కింస్విదేకపదంధర్మ్యం క్విస్విదేకపదంయశః।
కింస్విదేకపదంస్వర్గ్యం కింస్విదేకపదంయశః॥ ౨౫

తా॥ ధర్మతత్వము ఏముఖ్యాధార స్థానముతోకూడినది. కీర్తి ఏ ముఖ్యమైన మార్గముతో కూడినది దేవలోకము యేముఖ్యమైన త్రోవతోగూడినది సుఖము యేముఖ్యమైన యాధారముతో కూడినది.

యుధి॥ దాక్ష్యమేకపదంధర్మ్యం దానమేకపదంయశః।
సత్యమేకపదంస్వర్గ్యం శీలమేకపదంసుఖం॥ ౨౬

తా॥ ధర్మము యొక్క ముఖ్యాధార స్థానమైనది సామర్థ్యమే కీర్తికిముఖ్యమార్గము యీవియే, స్వర్గమునకు త్రోవ అనృతరహితమై సత్యముగా పలుకుటే, సుఖమునకు ఆధారము మంచి స్వభావము మంచి నడవడికనేయని భావము.

యక్షః॥ కింస్విదాత్మామనుష్యస కింస్విద్దైవకృతస్సఖా।
ఉపజీవనం కింస్విదస్య కింస్విదస్య పరాయణం॥ ౨౭

తా॥ మనుష్యునికి తన ఆత్మయేది దైవముచేత నేర్పడిన స్నేహితు డెవడు వీనికిబ్రతుకేది వీనికిగొప్పవ్రతమేది.

యుధి॥ పుత్ర ఆత్మామనుష్యస్య భార్యాదైవకృతస్సఖా।
ఉపజీవనంచపర్జన్యః దానమస్యపరాయణం॥ ౨౮

తా॥ మనుజునికి తనయాత్మపుత్రుడు (బింబప్రతిబింబ భావముచే వీనియొక్క ~~గుణశక్తి~~కళలు పుత్రునియందావిర్భవించినందున ఆత్మయని భావము.) దైవముచేతనేర్పడిన స్నేహితురాలు భార్య. అనగాసుఖదుః ఖములు సదాకూడియుండి యనుభవించవలయునుగాన భార్యయని జె ప్పెను. వీనికి అన్నమాధారమేయినందున అన్నమునకు పరంపరచే మే

ఘమాధారము గనుక మేఘమే జీవించుటకు తగినదని జెప్పెను. సర్వవిఘ్నములచే ఫలితమయిన దీవియని భావము.

యక్షు॥ ధాన్యానాముత్తమం కింస్విత్ ధనానాంస్యాత్కిముత్తమం।
లాభానాముత్తమం కింస్యాత్ సుఖానాంస్యాత్కిముత్తమం॥ ౨౯

తా॥ (ధన్యుని భావము ధాన్యము అనగా గొప్పతనము.) వాటిలో ఎది ఉత్తమమయిన గొప్పతనము. ధనములలో ఉత్తమమయిన ధనమెద్ది లాభములలో ఉత్తమలాభమెయ్యది సుఖములలో ఉత్తమసుఖమేది కొన్ని పుస్తకములలో ధన్యానామని పాఠమున్నది. (ఆపాఠమునకు) ధనవంతులకు శ్రేష్ఠధర్మమెయ్యని ప్రశ్నము. తతిమ్మ 3 ప్రశ్నలకు యీలాగే నిర్ధారణషష్ఠీ లేకనే యర్థము.

యుధి॥ ధాన్యానాముత్తమందాక్ష్యం ధనానాముత్తమంశ్రుతం।
లాభానాం శ్రేష్ఠమారోగ్యం సుఖానాంతుష్టిరుత్తమా॥ ౩౦

తా॥ గొప్పతనములలో నుత్తమమైన గొప్పతనము నేర్పరితనము, చెయ్యతగినవాటిని చేసి చెయ్యతగనివాటినిమాని గొప్పతనమును పొందవలయును. ఆకర్తవ్యాఽకర్తవ్యాంశములు నేర్పరితనంచే నెరవేరును గనుక సామర్థ్యమని ఉత్తరమిచ్చెను (౨ పాఠము) ధనవంతులకు ఉత్తమధర్మము నేర్పరితనము అనగా దానిని వృద్ధిచేయుట వ్యర్థముగా శెలవు చెయ్యకుండుట ఇంచుకైన సాధువులకుపకరించుట యీలాటి సామర్థ్యమే ధనికులకు ముఖ్యధర్మమని యభిప్రాయము. ధనములలో ఉత్తమధనము పెద్దలవలన వినికిడి. లాభములలో శ్రేష్ఠలాభము రోగము లేకుండుట యెన్నిలాభములున్నను రోగపీడితుడైన లాభముతోచక యారోగమే తోచునని భావము. సుఖములలోగొప్ప సుఖము తృప్తి. తృప్తియున్న యెడల అన్నిసుఖములుగలుగునని భావము. రెండోపాఠమునందు తతిమ్మా 3 కిన్ని నిర్ధారణషష్ఠీ అర్థం లేక పోయినను ఫలిత తాత్పర్యమొకటె.

యక్షః॥ కశ్చధర్మః పరోలోకే కశ్చధర్మస్సనాతనః।
కింనియమ్యనశోచంతి కైశ్చ సన్ధిర్నజీర్యతే॥ ౩౧

తా॥ లోకమున ఉత్తమధర్మమెయ్యది. ఏ ధర్మమెల్లప్పుడు ఫలించుచునుండు దేనిని (స్వాధీనమును) అణచుకొనిన జను లేడవరు ఎవరితోటి (సమాగమము) సాంగత్యము చెడదు.

యుధి॥ ఆనృశంస్యంపరోధర్మః త్రయీధర్మస్సదాఫలః।
మనోయమ్యనశోచంతి సద్భిస్సన్ధిర్నజీర్యతే॥ ౩౨

తా॥ పొరుగువారిని హింసించకుండుట గొప్పధర్మము. వేదోక్తధర్మమెప్పుడు ఫలించుచుండును, మనస్సనే ఇంద్రియమును అణచుకొనినజను లేడవరు, సత్పురుషులతోటి సాంగత్యముచెడదు, క్రియకర్త ఉభయులు చెడరని భావము.

యక్షః॥ కింనుహిత్వాప్రియోభవతి కింనుహిత్వానశోచతి।
కిన్నుహిత్వార్థవాన్భవతి కిన్నుహిత్వాసుఖీభవేత్॥ ౩౩

తా॥ మనుజుడు దేనిని విడిచి జనులకు ప్రియకరుడగును దేనినివిడిచియేడవకనుండును, దేనినవిడిచిన ద్రవ్యవంతుడగును, దేనినివిడిచిన సుఖవంతుడగును.

యుధి॥ మానంహిత్వాప్రియోభవతి క్రోధంహిత్వానశోచతి।
కామంహిత్వార్థవాన్ భవతిలోభంహిత్వాసుఖీభవేత్॥ ౩౪

తా॥ గర్వమును విడిచిన జనులకు ప్రియుడవును కోపమును విడిచినట్లైతే నేడవకయుండును. ఆశనువిడిచిన ద్రవ్యవంతుడగును కృష్ణతను వదలిన సుఖవంతుడగును.

యక్షః॥ కిమర్థంబ్రాహ్మణేదానం కిమర్థంనటనర్తకే।
కిమర్థంచైవభృత్యేషు కిమర్థంచైవరాజసు॥ ౩౫

తా॥ విప్రుని విషయమందీవిమెందు కొరకగును, ఆడెడి ఆడించెడి నటనర్తకుల విషయమైన యీవిమెందు కొరకగును, సేవకుల విషయ

మైన యీవిమెందు కొరకగును రాజుల విషయమైన యీవి యెందు కొరకగును.

యుధి॥ ధర్మార్థంబ్రాహ్మణేదానం యశోర్థంనటనర్తకే।
భృత్యేషుభరణార్థం వైభయార్థం చైవరాజసు॥ 3౬

తా॥ బ్రాహ్మణవిషయముగా నిచ్చుట ధర్మముకైయ్యే (అ) ధర్మే ణపాపమపనుదతి) యని ధర్మము పాపమును పోగొట్టెడుదిగనుక పాపమును పోగొట్టుకొనుటకైయ్యే యని ఫలితార్థము) ఆడెడువారు ఆడెఇ చెడువారి విషయమున యివ్వడము తన్నుపొగడుట కొరకైయ్యే, సేవకుల విషయమున యివ్వడము(పరస్పరం)కాపాడుటకైయే, రాజులవిషయమందివి భీతికైయ్యే. (అనగా రాజులకేదైనా వుత్తమ పదార్థము లొసంగిన (సంతుష్ట క్షత్రియోహతః) అన్నట్లు రాజులు తృప్తిపడనివారుగనుక విశ్వామిత్రాదులవలే తిరుగా నివ్వమని బాధించుదురు కావున రాజుల కివ్వడమునకు భయమే ప్రయోజనమని భావము.

యక్షః॥ కేనస్విదావృతోలోకః కేనస్విన్నప్రకాశతే।
కేనత్యజతిమిత్రాణి కేనస్వర్గంనగచ్ఛతి॥ 3౭

తా॥ దేనిచేత జగత్తావరింప బడినది. దేనిచేత ప్రకాశించదు దేనిచేత స్నేహితులనుకూడా విడుచుచున్నాడు, దేనిచే స్వర్గమును పొందడు.

యుధి॥ అజ్ఞానేనావృతోలోకః తమసానప్రకాశతే।
లోభాత్యజతిమిత్రాణి సంగాత్స్వర్గంనగచ్ఛతి॥ 3౮

తా॥ అజ్ఞానము చేత జగత్తావరింపబడినది. చీకటి చేత ప్రకాశించదు. కృపణతవలను స్నేహితులనుగూడా విడుచుచున్నాడు. ఇంద్రియవిషయముల సంగమువలన ఉత్తమలోకమును పొందడు.

యక్షః॥ మృతఃకథంస్యాత్పురుషః కథంరాష్ట్రంమృతంభవేత్।
శ్రాద్ధంమృతంకథంవాస్యాత్ కథంయజ్ఞోమృతోభవేత్॥ 3౯

తా॥ జీవముండియు చచ్చినవాడెటులగును (రాష్ట్రము) దేశమె

టుల నశించినదగును. శ్రాద్ధమెటుల చెడిపోయినదగును. యాగమెట్లు చెడిపోయినదగును.

యుధి॥ మృతోదరిద్రఃపురుషః మృతంరాష్ట్రమరాజకం।
మృతమశ్రోత్రియంశ్రాద్ధం మృతోయజ్ఞస్త్వదక్షిణః॥ ౪౦

తా॥ బ్రతికినవాడైనను దరిద్రుడైన పురుషుడు చచ్చినవాడు, రాజు లేని రాష్ట్రము చెడిపోయినదవును, వేదమును చదివినవాడు లేని శ్రాద్ధము చెడిపోయినదగును, దక్షిణయివ్వని యాగము చెడిపోయినదవును.

యక్షః॥ కాదిక్కిముదకంప్రోక్తం కిమన్నంకించవై విషం।
శ్రాద్ధస్యకాలమాఖ్యాహి తతఃపిబహరస్వచ॥ ౪౧

తా॥ అంతటికిదిక్కేది. నీరుయేదియని చెప్పబడినది. యెయ్యేదియన్నము, యెదివిషము, శ్రాద్ధమునకు కాలమును జెపుము, పిమ్మటనీరును త్రాగుము తమ్ముల నెత్తుకొనుము.

యుధి॥ సంతోదిక్ జలమాకాశం గౌరన్నం ప్రార్థనావిషం।
శ్రాద్ధస్యబ్రాహ్మణఃకాలః కథంవాయక్షమన్యసే॥ ౪౨

తా॥ అంతటికి దిక్కు సత్పురుషులే అనగా సత్పురుషులే దిక్కుతో నడచి కృతార్థులైరో ఆదిక్కే అందరికిదిక్కు-దిక్కనగా మార్గము. ఆకాశము జలము. (అన, అంతరాళమునందుండి మేఘములు వర్షించుటచే జలము గలుగునని పైనుండి జలము కలుగునని భావము.) భూమియన్నము (తినుట కాహారమంత భూమియందున్నదని భావము) యాచించుట విషము వైరాగ్యము లేకుండుటవలన విషమైనది. శ్రాద్ధమునకు కాలము బ్రాహ్మణుడువచ్చు కాలమే అనగా యాజ్ఞవల్క్య స్మృతిన ద్రవ్య బ్రాహ్మణ సంపత్తియని ఉన్నందున ఉత్తమ బ్రాహ్మణుడు సంప్రాప్తమైన యెడల శ్రాద్ధము చెయ్యవలసిన కాలము, గనుక ఓయక్ష నీవెటుల తలచెదవో.

యక్షః॥ తపఃకింలక్షణంప్రోక్తం కోదమశ్చప్రకీర్తితః।
క్షమాచకాపరాప్రోక్తా కాచహ్రీఃపరికీర్తితా॥ ౪౩

తా॥ తపస్సు యేలక్షణముతో కూడినదని చెప్పబడుచున్నది. దమ మేదియని చెప్పబడుచున్నది. క్షమ ఏదియని చెప్పబడుచున్నది. శిగ్గు యేదని పలకబడుచున్నది.

యుధి॥ తపస్స్వధర్మవర్తిత్వం మనసోదమనందమః।
క్షమాద్వన్ద్వసహిష్ణుత్వం హ్రీరకార్యనివర్తనం॥ ౪౪

తా॥ దేశకాలప్రకృతులను అనుసరించి తనకెంతధర్మము శాస్త్రిమందు చెప్పబడినదో యదియే స్వధర్మము దానిని యనుసరించియుండుట తపస్సని చెప్పబడును (కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదులున్ను యీస్వధర్మమం దన్వయించును) దమమనగా మనస్సుయొక్క ఉపశాంతి (సంకల్పరాహిత్యమని భావము) క్షమయనగా శ్రమయుండేడవక సుఖమందు సంతోషించక శీతోష్ణ సుఖదుఃఖలాభాలాభము మొదలైన ద్వన్ద్వముల నోర్చుట క్షమయని చెప్పబడును. లజ్జయనగా యెట్టైనా వక కార్యమందు మనస్సంకోచము యిచ్చట శాస్త్రానుక్తకార్యమందు సంకోచము కలిగి దాని నుండి నివృత్తించుట లజ్జయనబడును.

యక్షః॥ కింజ్ఞానంప్రోచ్యతేరాజన్ కశ్శమశ్చప్రకీర్తితః।
దయాచకాపరాప్రోక్తా కిమార్జవముదాహృతం॥ ౪౫

తా॥ రాజా జ్ఞానమేదియని చెప్పబడుచున్నది శమమేదియని చెప్పబడుచున్నది దయయేదియని పలకబడుచున్నది ఆర్జవమేదియని ఉదహరింపబడుచున్నది.

యుధి॥ జ్ఞానంతత్త్వార్థసంబోధ శ్శమశ్చిత్తప్రశాన్తతా।
దయాసర్వసుఖైషిత్వం ఆర్జవంసమచిత్తతా॥ ౪౬

తా॥ జ్ఞానమనగా తత్త్వ పదార్థములను తెలుసుకొనుట (అనగా యేప్రళయమందున్ను క్షీణించకనున్న ఈశ్వరాదినిత్యవస్తువులను తెలుసుకొనుట. చిత్తమణగి నిర్వ్యాపారముతో నుండుటయే శమమని చెప్పబడును. శమదమములకు కొన్నిచోట్ల ఇంద్రియ శ్శాంతి మన శ్శాంతియని వ్రాయుచ్చేదరు దయయనగా సర్వప్రాణుల సుఖములను కోరుట. (పర

దుఃఖదుఃఖిత్వము (పరదుఃఖాऽసహిష్ణుత్వము) ఇతరులు దుఃఖించునపుడు తానోర్వకుండుట తానుదుఃఖించుట దయయని చెప్పెడు లక్షణములును ప్రాణుల దుఃఖకాలమున సుఖముకోరుటకు పూర్వాంగములై ఏర్పడును గనుక యీ 3 లక్షణములు. ఆవశ్యకములే ఆర్జవమనగా చెడ్డ తలంపు లేకుండుటయని కొందరు. మనోవాక్కాయ కర్మములేకరీతిగానడచుట యనికొందరు.

యక్షః॥ కశ్శత్రుర్దుర్జయః పుంసాం కశ్చ వ్యాధిరనన్తకః।
కీదృశశ్చ హితస్సాధు రసాధుః కీదృశస్స్మృతః॥ ౪౭

తా॥ పురుషులకు జయించకూడని శత్రువెవడు. తీరరాని వ్యాధి యేది. ఎట్టిహితుడు సాధువనబడును అసాధువెటువంటివాడు.

యుధి॥ క్రోధస్సుదుర్జయశ్శత్రుర్లోభో వ్యాధిరనన్తకః।
సర్వభూత హితస్సాధు రసాధుర్నిర్దయస్స్మృతః॥ ౪౮

తా॥ పురుషులకు జయించకూడని శత్రువుకోపము, కార్పణ్యమే తీరనివ్యాధి, సమస్తభూతములకనుకూలుడే సాధువు, తనకార్యమునైనా వదలి ఇతరకార్యములను సాధించువాడనిభావము. సర్వభూతములయందు దయలేనివాడే అసాధువనంబడును.

యక్షః॥ కో మోహః ప్రోచ్యతే రాజన్ కశ్చ మానః ప్రకీర్తితః।
కిమాలస్యంచ విజ్ఞేయం కశ్చ శోకః ప్రకీర్తితః॥ ౪౯

తా॥ మోహమేదియని రాజా చెప్పబడుచున్నది మానమేదియని చెప్పబడుచున్నది ఆలస్యమేది యని తెలియదగినది శోకమేదియని వాడు కొనబడుచున్నది.

యుధి॥ మోహోహి ధర్మమూఢత్వం మానస్త్వాత్మాభిమానతా।
ధర్మనిష్క్రియతాలస్యం శోకస్త్వజ్ఞానముచ్యతే॥ ౫౦

తా॥ ధర్మమందు తెలివిలేకుండుట మోహము. తనయాత్మయందు గొప్పవాడని పూజించుకొనుట మానము (అనగాగర్వము) శాస్త్రోక్త కార్యములను చెయ్యకుండుట ఆలస్యమనంబడును. తెలుసుకొనకుండుట

శోకము (అనగా ధర్మములను తెలుసుకొనకయుండుటచే దుఃఖించ త గనివాటియందు దుఃఖము కలుగుననిభావము.

యక్షః॥ కింస్థైర్యం ఋషిభిః ప్రోక్తం కింధైర్యం సముదాహృతం।

స్నానంచ కింపరంప్రోక్తం దానంచ కిమిహోచ్యతే॥ ౫౧

తా॥ స్థైర్యమేదియని ఋషులచే చెప్పబడుచున్నది. ధైర్యమేది యని ఉదహరింపబడుచున్నది స్నానస్వరూపమెట్టిది స్నానమెట్టిదౌను, దానమిక్కడేదియని చెప్పబడుచున్నది.

యుధి॥ స్వధర్మే స్థిరతా స్థైర్యం ధైర్యమిన్ద్రియనిగ్రహః।

స్నానంమనోమలత్యాగః దానంవై భూతరక్షణం॥ ౫౨

తా॥ తనధర్మమందు సందేహించక పూని నిలుచుటస్థైర్యమనం బడును, ఇంద్రియములను స్వాధీనపరచుకొనుట ధైర్యము, మనస్సునదుస్సం కల్పరూపకమైన కల్మషమును పోగొట్టుకొనుట స్నానము యింకా వ్యాసస్మృతిన (దుస్స్వప్నదుర్విచింతితం) అనితలచకూడనిదానిని తలచు మనస్సును మార్చునట్టిది. శ్రమ కాలమున ప్రాణుల కాపాడుటయే దానము.

యక్షః॥ కఃపండితః పుమాన్జ్ఞేయః నాస్తికఃకః ప్రకీర్తితః।

కోమూర్ఖః కశ్చకామస్స్యాత్ కోమత్సర ఇతిస్మృతః॥ ౫౩

తా॥ ఏపురుషుడు పండితుడని తెలియతగినవాడు నాస్తికుడెవడని చెప్పబడుచున్నదిమూర్ఖుడెవడు ఆశయేది మత్సరమేదియని తలచబడినది.

యుధి॥ ధర్మజ్ఞః పండితోజ్ఞేయః నాస్తికోమూర్ఖ ఉచ్యతే।

కామస్సంసారహేతుశ్చ హృత్తాపో మత్సరస్స్మృతః॥ ౫౪

తా॥ ధర్మములను తెలుసుకొన్నవాడు పండితుడని తెలియతగి నదిమూర్ఖుడే నాస్తికుడని చెప్పబడుచున్నది-ఆప్రశ్నములకు సమాధాన మొకటి. జననమరణాత్మకమైన సంసారమునకు హేతువమేదో నది యే కామము, హృదయమందు తపించుట మత్సరమనబడును.

యక్షః॥ కోఽహంకారఇతిప్రోక్తః కశ్చదంభః ప్రకీర్తితః।
కింతద్దైవం పరప్రోక్తం కింతత్పైశున్యముచ్యతే॥ ౫౫

తా॥ యెదియహంకారమనిచెప్పబడెను దంభమేదియని తీర్మానింపబడెను దైవమేదియని చెప్పబడినది కొండెముజెప్పువాడి లక్షణమేది.

యుధి॥ మహాఽజ్ఞానమహంకారః దంభో ధర్మధ్వజోచ్ఛ్రయః।
దైవందానఫలం ప్రోక్తం పైశున్యం పరదూషణం॥ ౫౬

తా॥ తనఆత్మస్వరూపము వేరే ఒకవిధముగానుండను తానులావని ధనికుడని కొంచమైన తెలియకుండుట అహంకారము ధర్మమనే కొడిని అందరికి తెలియుటకుగాను యెత్తిపెట్టుట ధంభము అనగాతాను ఫలానివాడు అని జనులకు తెలియుటకు టెక్కెము నెట్లు కట్టుచున్నాడో అట్లు జనులకు తెలియుటకుగాను అర్భాటముతోచేయుటదంభము ఈవిచే నేర్పడు ప్రయోజనమెదైవము. పొరుగువారిని దూషించుటనే కొండెము జెప్పెడువాని లక్షణము.

యక్షః॥ ధర్మమర్థశ్చ కామశ్చ పరస్పరవిరోధినః।
ఏషాంనిత్య విరుద్ధానాం కథమేకత్ర సంగమః॥ ౫౭

తా॥ ధర్మార్థకామములు 3 న్ను ఒకటికొకటివిరోధులుగదా నిత్యవిరోధులగు యీ 3 కి వకచోటసంబంధ మెట్లు గలుగును.

యుధి॥ యదాధర్మశ్చభార్యాచ పరస్పర వశానుగా।
తదాధర్మార్థకామానాం త్రయాణా మపిసంగమః॥ ౫౮

తా॥ యెచ్చటభార్యయు ధర్మము ఒకటికొకటికి స్వాధీనముగానున్నదో(అనగా భార్యధర్మిష్ఠురాలుగానున్నయెడల)అచ్చట అర్థ కామములుచేరియుండును ద్రవ్యములు కామఫలము తానుగానే చేరునని భా.

యక్షః॥ అక్షయోః నరకః కేనప్రోచ్యతే భరతర్షభ।
ఏతన్మేపృచ్ఛతః ప్రశ్నం శీఘ్రం వక్తుమిహార్హసి॥ ౫౯

తా॥ ఓయుధిష్ఠిర దేనిచేత తగ్గని నరకలోకము సంభవించునని

చెప్పబడుచున్నది ఈప్రశ్న నడుగుతున్న నాకుశీఘ్రముగా చెప్పటకుతగి నవాడవగుచున్నావు.

యుధి॥ వేదేషుధర్మశాస్త్రేషు మిథ్యాయోవై ద్విజాతిషు।
దేవేషుపితృధర్మేషు సోక్షయం నరకంవ్రజేత్॥ ౬౦

తా॥ యెవడు వేదములయందు ధర్మశాస్త్రములయందు బ్రాహ్మణులయందు దేవతలయందు పితృదేవతలయందు. శ్రాద్ధాదులయందున్నబద్ధమని నిందించునోవాడు శాశ్వతముగ నరక ఫలమునుపొందును. ఇదిగాక,

యుధి॥ విద్యమానే ధనేలోభాద్దానభోగవివర్జితః।
నాస్తినాస్తీతియోభూయాత్ సోక్షయం నరకంవ్రజేత్॥ ౬౧

తా॥ ధనముండను లోభముచేత నితరులకివ్వక తానను భవించక లేదులేదని యెవడుచెప్పునోవాడు నిత్యనరకమునుపొందును.

యుధి॥ బ్రాహ్మణం స్వయమాహూయ యాచమాన మకించనం।
పశ్చాన్నాస్తీతియో బ్రూయాత్ సోక్షయం నరకంవ్రజేత్॥ ౬౨

తా॥ దరిద్రుడై యాచించెడు బ్రాహ్మణుని తానుగానేపిలిచి ఆవెనక లేదని చెప్పెడువాడు నిత్యనరకమునుపొందును.

యక్షః॥ రాజన్ కులేన వృత్తేన స్వాధ్యాయేన శ్రుతేనవా।
బ్రాహ్మణ్యం కేనభవతి ప్రబ్రూహ్యేతత్సునిశ్చితం॥ ౬౩

తా॥ ఓరాజా బ్రాహ్మణలక్షణము, వంశముచేతనా, నడవడికచేతనా, చదువుటచేత వినుటచేతనా, దేనిచేత నేర్పడుచున్నది బాగా తీర్మానించినదానిని చెప్పుము.

యుధి॥ శ్రుణుయక్ష కులంతాత నస్వాధ్యాయో నచశ్రుతం।
కారణంహి ద్విజత్వేచ వృత్తమేవనసంశయః॥ ౬౪

తా॥ అయ్యా వినుము బ్రాహ్మణలక్షణమందు కారణమువంశము కాదు చదవడముకాదు. వినుటకాదు మరియేదంటె నడవడికనే కారణమైనది సందేహములేదు అనగా (బ్రాహ్మణోజాతా) అనే సూత్రముచే

కులముచేత బ్రాహ్మణ్యమేర్పడినను ఆబ్రాహ్మణ్య మాత్రముచేతనే ఫలిత ముగాదు సదనుష్ఠానముచేత ముఖ్యముగా ఫలితమవును.

యుధి॥ వృత్తంయత్నేన సంరక్ష్యం బ్రాహ్మణస్య విశేషతః।
అక్షీణవృత్తోనక్షీణః వృత్తతస్తు హతోహతః॥ ౬౫

తా॥ నడవడిక ప్రయత్నముతో కాపాడతగినది. అందులో బ్రాహ్మణునిచేత విశేషముగా కాపాడతగినది అనగాసమీపమున బ్రహ్మానంద్దమును పొందవలసినవాడు గనుక బహుజాగ్రతగా నడవడిక కాపాడదగినది నడవడికచెడనియెడల వాడుచెడడు నడవడికవల్ల చెడిన యెడల చెడినవాడేయగును. యిదిగాక,

యుధి॥ పఠకాః పాఠకాశ్చైవ యేచాన్యే శాస్త్రచింతకాః।
సర్వేవ్యసనినోమూర్ఖాఃయః క్రియావాన్ సపండితః॥ ౬౬

తా॥ చదివెడువారు చదివించెడువారు శాస్త్రార్థములను చింతించెడువారు యీచింతాపరులైన వీరందరు మూఢులే యెవడనుష్ఠానపరుడో వాడు పండితుడనంబడును యిందువలననుష్ఠానంగొప్పదని తీర్మానించెను. ఇదిగాక,

యుధి॥ చతుర్వేదోపిదుర్వృత్తః నశూద్రాదతిరిచ్యతే।
యోగ్నిహోత్రపరోదాంతః సబ్రాహ్మణ ఇతిస్మృతః॥ ౬౭

తా॥ నాలుగువేదములు చదివినను బ్రాహ్మణుడు దురనుష్ఠానపరుడైనయెడల శూద్రునికంటె అధికుడుగాడు యాగాదులయందు ప్రీతిగలిగి ఇంద్రియముల జయించి మనసునణచుకొన్న (జాతిబ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణుడవును.

యక్షః॥ కోమోదతేకిమాశ్చర్యం కఃపంథాఃకాచవార్తికా।
మమచతురఃప్రశ్నాన్ మృతాజీవంతుబాంధవాః॥ ౬౮

తా॥ యెవడు సంతోషించుచున్నాడు యేదిహాశ్చర్యము.యెయ్యోది మార్గము. లోకమందు ఏమివాదుకొనుటయున్నది. నాయీనాల్గు ప్రశ్నలకు బదులుచెప్పుము మృతించిన నీతమ్ములు బ్రతుకుదురు గాక.

—(*) మోదతే. (*)—

యుధి॥ పంచమేఽహని షష్ఠే వాశాకం పచతి స్వేగృహే।
అనృణీచాప్రవాసీచ సవారిచర మోదతే॥ ౬౯

తా॥ దరిద్ర దశచేత ౫వ దినమందుగాని ౬వ దినమందుగాని (అనగా అయిదారు దినములకు వకతూరి) తనయింట కేవలం కూరను వండుచున్నాడు. అట్టి దరిద్రుడయినను అప్పులేక దేశందట్టక నుండువాడు. ఓయక్షా సంతోషించుచున్నాడు. (అనృణస్త్వపరప్రేష్యః) అనివకపాఠము. అప్పుడు అప్పులేక పరతంత్రుడు గానివాడు సంతోషించుచున్నాడు.

—(*) హాశ్చర్యము. (*)—

యుధి॥ అహన్యహనిభూతాని గచ్ఛన్తీహయమాలయం।
శేషాస్థిరత్వమిచ్ఛన్తి కిమాశ్చర్యమతఃపరం॥ ౭౦

తా॥ ఇచట ఒక్కదినమున అనేకప్రాణులు యమలోకమునకు బోవుచున్నారు పోతూవుండె వీరినిచూచుచున్న మిగతవారు తాముపోమని శాశ్వతముగానుండుటను అపేక్షించుచున్నారే ఇంతకంటెవేరే ఏమి ఆశ్చర్యము. మాయచే నింత ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నదని భావము.

—(*) మార్గము. (*)—

యుధి॥ తర్కోఽప్రతిష్ఠ శ్రుతయోవిభిన్నాః
నైకోమునిర్యస్యమతంప్రమాణం।
ధర్మస్యతత్వం నిహితంగుహాయాం
మహాజనోయేనగతస్సపంథాః॥ ౭౧

తా॥ ఊహించుటయు నిలువదు, వేదములో నానావిధములైనవి, యే ఋషియొక్క మతము ప్రమాణమో అట్టిఋషియు నొకడుకాడు బహుమందియున్నారు. ధర్మముయొక్క వాస్తవము యేదోవక హృదయమందున్నది గనుక పెద్దలైనవారేమార్గముతో నడిచిరో అదేమార్గము.

—(*) వార్తా. (*)—

యుధి॥ అస్మిన్మహామోహమయేకటాహే
సూర్యాగ్నినారాత్రిదినేంధనేన।
మాసర్తుదర్వీపరిఘట్టనేన
భూతానికాలఃపచతీతివార్తా॥ ౭౨

తా॥ మెండు అజ్ఞానమయమైన యీ బ్రంహ్మాండ కటాహమందు. సూర్యుడనే అగ్నిచేత రాత్రిపగలనే సమిధలచేత మాసము ఋతువనే పెద్దమార్థమైన గరిటెలయొక్క చలనములచేత కాల పురుషుడు సమస్త భూతములను వండుచున్నాడనెడి వార్తవినబడుచున్నది.

యుధి॥ వ్యాఖ్యాతామేత్వయాప్రశ్నాః
యాధాతథ్యం పరంతప।
పురుషంత్విదానీం వ్యాఖ్యాహి
యశ్చ సర్వధనీనరం॥ ౭౩

తా॥ ఓరాజా నీచేత నాకోరకు యధార్థముగా బహుప్రశ్నలకు సమాధానములు చెప్పబడినవి ఇప్పుడు పురుషుడనెడివాడిని యెవడు సర్వధనములు గలిగినవాడోవానిని విస్తరించి చెప్పుము,

యుధి॥ దివం స్పృశతి భూమించ
శబ్దః పుణ్యేన కర్మణా।
యావత్సశబ్దో భవతి
తావత్పురుష ఉచ్యతే॥ ౭౪

తా॥ పుణ్యకర్మచేత యెవనియొక్క శబ్దము (అ పేరు) భూమి ఆకాశపర్యంతము విస్తరించి తాకుచున్నదో ఆశబ్దమున్నదాక వాడు పురుషుడని చెప్పబడును.

యుధి॥ తుల్యేప్రియాప్రియేయస్యసుఖదుఃఖే తథైవచ।
అతీతానాగతేచోభే సవైసర్వధనీనరః॥ ౭౫

తా॥ యెవనికి ప్రియాఽప్రియములు సుఖదుఃఖములు జరిగెడివి జ

రగబాహ్యోడివి యీ రెండు రెండుగా నున్నవి సమానములోనట్టివాడు సర్వధనములు కలవాడని చెప్పబడును.

యక్ష॥ వ్యాఖ్యాతః పురుషోరాజన్యశ్చ సర్వధనీనరః।
తస్మాత్వమేకోభ్రాతౄణాం యమిచ్ఛసి సజీవతు॥ ౭౬

తా॥ ఓరాజా నీచేత పురుషుడనెడివాడు సర్వధనీయనెడు వాడు చెప్పబడెను గనుక యీ నలుగురు సహోదరులలో నెవ్వని గోరెదవో వాడొకడుమాత్రం జీవించుగాక యనిచెప్పెను.

యుధి॥ శ్యామోయ ఏషరక్తాక్షో బృహత్సాల ఇవోద్గతః।
వ్యూఢోరస్కో మహాబాహు ర్నకులో యక్షజీవతు॥ ౭౭

తా॥ యీనీలవర్ణముతోగూడి యెఱ్ఱని నేత్రములతోగూడినవాడై విస్తరించిన వక్షస్థలముతో దీర్ఘ బాహువులతో గూడిన నకులుడనెడివాడు పడిన సాలవృక్షము లేచినటువలె ఓయక్షబ్రతుకని.

యక్ష॥ ప్రియస్తేభీమసేనోఽయం అర్జునోవఃపరాయణం।
సకస్మాన్నకులోరాజన్ సాపత్నంజీవమిచ్ఛసి॥ ౭౮

తా॥ నీకు భీమసేనుడు మహా ప్రియమయినవాడు అర్జునుడైతే ప్రాణమువంటివాడు ఇట్లుండగ సవతితల్లి కుమారుడైన ననకులుని నేల జీవవంతునిగా నిచ్ఛయించుచున్నావు.

యక్ష॥ యస్యనాగసహస్రేణ దశసంఖ్యేనవై బలం।
తుల్యంతంభీమముత్సృజ్య నకులంజీవమిచ్ఛసి॥ ౭౯

తా॥ యే భీమునియొక్క బలమైనది పదివేలయేనుగుల బలముతో సమానమైనదో అటువంటి భీమునివిడిచి నకులుని జీవవంతునిగా నేలనిచ్ఛయించెదవు.

యక్ష॥ అథైనమనుజంప్రాహు భీమసేనంప్రియంతవ।
అథకేనానుభావేన సాపత్నం జీవమిచ్ఛసి॥ ౮౦

తా॥ యీభీమసేనుని నీకుప్రియమైన తమ్మునిగా లోకులందరు చె

ష్పచున్నాఁ డిట్లుండను యేయభిప్రాయముచేత సవతితల్లి కుమారుని జీవ వంతునిగా నేల నిచ్ఛయించుచున్నావు.

యక్షః॥ యస్య బాహుబలం సర్వే పాండవా స్సముపాసతే।
అర్జునం తముపాహాయ నకులం జీవమిచ్ఛసి॥ ౮౧

తా॥ పాండవులందరు యెవనియొక్క బాహుబలము నెదురుచూచుచున్నారో అట్టి అర్జునుని విడిచి నకులుని జీవంతునిగ నేల యిచ్ఛయించుచున్నావు.

యుధి॥ ధర్మ ఏవ హతో హన్తి ధర్మో రక్షతి రక్షితః॥
తస్మాద్ధర్మం న త్యజామి మానో ధర్మో హతోఽవధీత్॥ ౮౨

తా॥ ధర్మము చెడినయెడల చెరిపినవానిని చెరుచుచున్నది. అందువలన ధర్మమును నేను విడువను. ధర్మమును చెఱచనియెడల చెఱపదు.

యుధి॥ ఆనృశంస్యం పరో ధర్మః పరమార్థశ్చ మేమతః।
ఆనృశంస్యం చికీర్షామి నకులో యక్ష జీవతు॥ ౮౩

తా॥ అహింసయే ముఖ్యమైనధర్మము అనగా పొరుగువారిని బాధించకుండుట అదే పరమార్థమని నాసమ్మతము అందువలన అట్టి అహింసను చేయనిశ్చయించి యున్నాను గనుక నకులుడు బ్రతుకుగాక.

యుధి॥ ధర్మశీలస్సదా రాజా యదిమాం మానవా విదుః।
స్వధర్మాన్నచలిష్యామి నకులో యక్ష జీవతు॥ ౮౪

తా॥ నన్ను జనులెల్లప్పుడు ధర్మశీలుడైనరాజని తెలుసుకొనుచున్నారు కావున నా ధర్మమునుండి నేను చలించను నకులుడు జీవించుగాక.

యుధి॥ కుంతీ చైవతు మాద్రీ చ ద్వే భార్యే తు పితుర్మమ।
ఉభే సుపుత్రే స్యాతాం వై ఇతి మే నకులో మతః॥ ౮౫

తా॥ మాతండ్రికి కుంతియు మాద్రియు ఇద్దరు భార్యలు యీయిద్దరుబిడ్డలతో గూడినవారగుగాక యని నాకు నకులునియందు బుద్ధి కలిగెను.

యుధి॥ యథా కుంతీ తథా మాద్రీ విశేషో నాస్తి మేతయోః।
మాతృభ్యాం సమమిచ్ఛామి నకులో యక్ష జీవతు॥ ౮౬

తా॥ కుంతిమేలాగో మాద్రియు నటువంటి దే నాకు వారిద్దరియందు విశేషమేమిలేదు ఆయిద్దరుతల్లులకొరకు సమానమును యిచ్చ యించుచున్నాను గనుక నకులుడు జీవించుగాక.

యక్షః॥ యస్యతేధర్మాశ్చ కామాశ్చ ఆనృశంస్యం పరంమతం।
తస్మాత్తే భ్రాతరస్సర్వే జీవన్తు భరతర్షభ॥ ౮౭

తా॥ ఏనీకుపోరుగువారిని హింసించక ఉపకారము చెయ్యుటయే అర్థకామములుగా నేర్పడినవో (అనగా తపోధనుడన్నట్లుగా ఆనృశంస్య ధనుడవైతివో అట్టిధర్మాత్ముడైన నీయొక్క తమ్ములందరు జీవవంతులగుదురుగాకయని యనుగ్రహించెను. ఇట్లనుగ్రహించి నంతలో నిద్రవోయిలేచినట్లు లేచిన తమ్ములజూచి విస్మయించి నాయక్షునిజూచి మాతండ్రివా యేమహానుభావుడవు నీస్వరూపంబు నానతియ్యుమన నీతండ్రియైన ధర్మదేవత యనిచెప్పి నీగుణముల తెలుసుకొనుటకడిగితి సంతోషించితి నీయభిమతం బడుగుమన యుధిష్ఠిరుండు నమస్కరించి నాకబ్రాహ్మణుని యరణి (హరిణంబపహరించిన తానునావద్ద మొరయిడ నేను యరణిని తెచ్చియిచ్చుట కంగీకరించి వెతకియుయరణి)గానైతినికావున నాయరణి ననుగ్రహించు మనధర్మదేవతనవ్వి నీదగు ధర్మముల గుర్తెరుగంగ యరణి నపహరించితిగాని మృగమెక్కడిదని యరణి నొసంగి యభీష్టంబులన్నియునొసంగె గనుక వత్సమునకుగాను వచ్చినచేపువల్ల ధేనువుపాలు బహుమందికెట్లుపయోగ మవుచున్నదో ఆరీతినయక్షునికిగాను వారిచ్చిన సమాధానములు జిజ్ఞాసులకందరికి నుపయోగమవుచున్నది.

యక్షప్రశ్నలు సమాప్తము.

ప్రకటన.

ఈ గ్రంథము వలయువారు చెన్నపట్నము పాత చాకలపేట తిరువత్తియూరు హైరోడ్డు పడమటి శ్రేణిలో 85 నెంబరుగల గృహమున శ్రీమత్తిరుమలై కందాళ్యారు రామానుజాచార్యులవారిపేర ఏ - పి - పోస్టుద్వారా తెప్పించుకొనవచ్చును.

౧౨ పుస్తకములకు ఒక పుస్తకము బహుమతిగా నివ్వబడును.

ఓమ్

శ్రీకృష్ణపరమాత్మనేనమః.

శ్రీగీతారత్నమాల.

ఇది

వనపర్తి రామప్రపన్నదాస

నామాంతరుడగు

లెఫ్ట్ నెన్ట్ హెూక్ రివహాబ్

సెకెన్డ్ ఆఫ్ కమ్యాన్డ్

జమియ్యతునిజాం మహబూబ్ గారిచే

తెనుగుతాత్పర్యసహితము

రచియింపబడినది.

వేదాన్త ప్రకాశికసభవల్ల

ప్రచురము చాయబడినది.

బ్రహ్మవిద్యావిలాసముద్రాక్షరశాలా

వనపర్తి.

శకగతాబ్దాః ౧౮౨౪ శుభకృత్ సం॥ ర శ్రావణ శు॥ ౫

౧౯౦౩

ఓమ్

శ్రీకృష్ణపరమాత్మనే నమః

శ్రీగీతారత్నమాల.

ఇది

వనపర్తి రామప్రపన్నదాస

నామాంతరుడగు

లెప్ట్‌నెన్ట్ హెూ॥ రివహూబ్

సెకెన్డ్ ఆ॥ కమ్యాన్డ్

జమియ్యతు నిజాం మహబూబ్ గారిచే

తెనుగు తాత్పర్యసహితము

రచియింపబడినది.

వనపర్తి

వేదాన్త ప్రకాశికసభవల్ల

ప్రచురముచాయబడినది.

శకగతాబ్దాః ౧౮౨౫ శుభకృత్ స॥ శ్రావణశు॥ ౫

౧౯౦౩

ఈ గ్రంథము

వనపర్తి సంస్థాన చిన్నరాణీగారైన

హెర్ హైనెస్

సర్వైరాయాజానమ్మ అమ్మయ్యగారి

దివ్యసముఖమునందు

సంగ్రహకర్తచే

అతివినయముగా

సమర్పించబడినది.

శుభమస్తు

శ్రీహయగ్రీవాయనమః.

విషయసూచికతప్పుఒప్పులు.

తప్పులు	ఒప్పులు	పు॥సం॥
౪. దైవాసురసంపదలుమరియు గుణాతీత లక్షణము.	౫. కర్మప్రకరణము.	౧౭
౫. జ్ఞానము.	౬. జ్ఞానము...	౨౦
౬. భక్తి.	౭. భక్తి	౨౩
౬. భక్తి.	౭. భక్తి	౨౫
౭. తపస్సు.	౮. తపస్సు.	౨౬
౮. సన్యాసము.	౯. సన్యాసము. ...	౨౮
౯. మనస్సుకామము.	౧౦. మనస్సుకామము	౩౦
౧౦. మరణకాలము.	౧౧. మరణకాలము.	౩౨
౧౦. మరణకాలము.	౧౧. మరణకాలము.	౩౩
౧౧. శ్రీగీతాసారము.	౧౨. శ్రీగీతాసారము.	౩౩
౧౧. శ్రీగీతాసారము.	౧౩. సారమునకుసారము	

శ్రీ

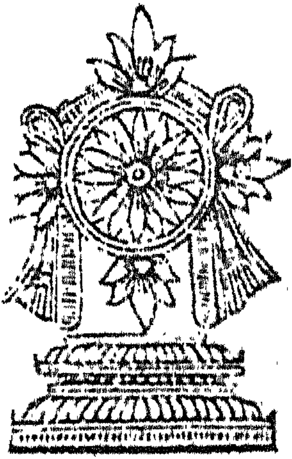
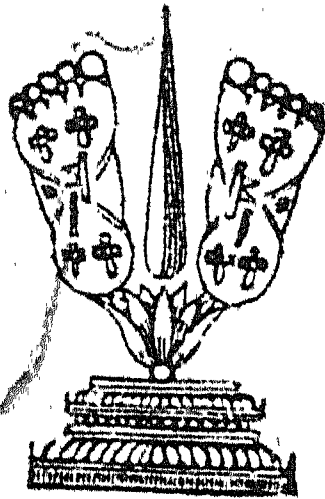
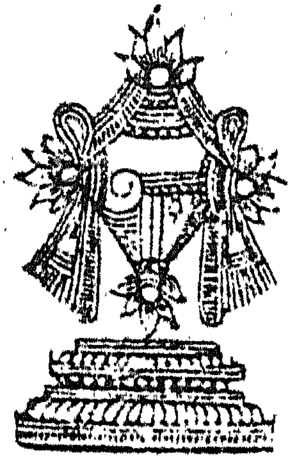
విషయసూచికా.

ప్రకరణము. పుటసంఖ్య

విషయసూచిక

సంపూర్ణము.

ఓమ్

శ్రీకృష్ణపరమాత్మనే నమః

శ్రీ గీతారత్నావళీ

స్తోత్రము

పరం బ్రహ్మ పరం ధామ పవిత్రం పరమం భవాన్ |
పురుషం శాశ్వతం దివ్య మాదిదేవ మజం విభుమ్||

౧౦అ||౧౨

వాయుర్యమోఽగ్నిర్వరుణశ్శశాఙ్కః ప్రజాపతి
స్త్వం ప్రపితామహశ్చ । నమో నమస్తేస్తుసహ
స్రకృత్వః పునశ్చ భూయోపి నమో నమస్తే||

౧౧అ||౩౯

నమః పురస్తాదథ పృష్ఠతస్తే నమోస్తుతే సర్వత ఏవ స
ర్వ। అనన్తవీర్యామితవిక్రమస్త్వం సర్వం సమాప్నో
షి తతోసి సర్వః||

౧౧అ||౪౦

పితాసి లోకస్య చరాచరస్య త్వమస్య పూజ్యశ్చ గురు

ర్గరీయాన్। నత్వత్సమో స్త్యభ్యధికః కుతో న్యో లోక
త్రయేప్యప్రతిమప్రభావ॥ ౧౧అ॥ ౪౩

౫. తస్మాత్ ప్రణమ్య ప్రణిధాయ కాయం ప్రసాదయే
త్వామహమీశమీడ్యమ్। పితేవ పుత్రస్య సఖేవ సఖ్యుః ప్రి
యః ప్రియాయార్హసి దేవ సోఢుమ్॥ ౧౧అ॥ ౪౪

౧.--- ఈశ్వరః.

౧. నమే విదుస్సురగణాః ప్రభవం న మహర్ష
హమాదిర్హి దేవానాం మహర్షీణాం చ సర

దేవతాగణములు, మహాఋషులు, నాయొక
త్తిని నెఱుంగరు, యేలననగా నేను సర్వ దేవతలకు,
షులకును, మూలము.

౨. యోమామజమనాదిఞ్చ వేత్తి లోకమహేశ
సమ్మూఢస్సమర్త్యేషు సర్వపాపైః ప్రముచ్

యెవడు నన్ను జననము లేనివాడనుగాను అనాదిగా
యులోకమహేశ్వరునిగాను, నెఱుంగుచున్నాడో,
నవులలో అజ్ఞానము లేనివాడై, పాపముల వలన
చున్నాడు.

౩. పితాహమస్యజగతోమాతాధాతాపితామహః। వే
ద్యంపవిత్రమోఙ్కారఋక్సామయజురేవచ॥

౯అ॥౧౭

నేను ఈజగత్తుకుతండ్రియు, తల్లియును, ధాతయు, తా
తయును, తెలిసికొనదగినవాడను, పావనముచేయువాడను,
ఓంకారము, మఱియుఋక్కు, సామము, యజస్సు.

౪. గతిర్భర్తాప్రభుస్సాక్షీ నివాసశ్శరణంసుహృత్।ప్ర
భవప్రళయస్థానం నిధానంబీజమవ్యయమ్॥

౯అ॥౧౮

నేనేగతి, పోషకుడను, ప్రభువు, సాక్షి, స్థానముఆశ్రయమును
మిత్రుడను, ఉత్పత్తిలయస్థానము, బండారము, నాశనము
లేనిబీజము.

౫. యచ్చాపిసర్వభూతానాంబీజంతదహమర్జున।నతద
స్తివినాయత్స్యాన్మయాభూతంచరాచరమ్॥

౧౦అ॥౩౯

మఱియుఓఅర్జునా॥యేదిసర్వభూతములకుబీజమోఅదియు
నేను, చరాచరరూపమైనభూతము నను విడిచియుండదు.

౬. మయాతతమిదంసర్వంజగదవ్యక్తమూర్తినా।మత్
స్థానిసర్వభూతానినచాహంతేష్వవస్థితః॥ ౯అ॥౪

గోచరరూపముతో అంతర్యామిగానాచేతఈజగమంత
౬. వ్యాపించబడినవి, సర్వభూతములునాయందుంచున్నవి,

మఱియు నేనువాటియందుండేవాడనుకాను.

౭. ద్వావిమౌపురుషౌలోకేక్షరశ్చాక్షరఏవచ। క్షరస్స
ర్వాణిభూతానికూటస్థోక్షరఉచ్యతే॥ ౧౫అ॥౧౬

లోకమందుఈయిద్దరుపురుషులుఅనగాక్షరుడు, మఱియు అక్షరుడనువారు క్షరుడుఅనగా చిత్సంస్పృష్టసర్వ భూతములుకూటస్థుడుఅక్షరుడనిచెప్పబడుచున్నాడు.

౮. ఉత్తమఃపురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః।
యోలోకత్రయమావిశ్యబిభర్త్యవ్యయఈశ్వరః॥
౧౫అ॥౧౭

కాని పరమాత్ముడనిచెప్పబడుచున్న ఉత్తమపురుషుడు వేరైనవాడు, యెవడునాశరహితుడైయీశ్వరుడై, మూడులోకములనువ్యాపించిపోషించుచున్నాడో,

౯. యస్మాత్క్షరమతీతోహ మక్షరాదపిచోత్తమః। అ
తోస్మిలోకేవేదేచప్రథితఃపురుషోత్తమః॥
౧౫అ॥౧౮

యెందువలననేనుక్షరమునతిక్రమించినవాడనో, మరియు అక్షరమునకంటెయుత్తముడనోఅందువలనలోకమునందు, మరియువేదమునందు, నేనుపురుషోత్తముడని ప్రసిద్ధుడన, గుచున్నాను.

౧౦. యోమామేవమసమ్మూఢోజానాతిపురుషోత్తమమ్।
ససర్వవిద్భజతిమాంసర్వభావేనభారత॥

౧౫అ॥౧౯

ఓభారతా॥ యెవడు మోహము లేనివాఁడై, నన్నిట్లు పురుషోత్తమునిగా నెరుంగుచున్నాఁడో, వాఁడు సర్వజ్ఞుఁడు తెలిసినవాఁడై అన్నిభావముల చేత నన్నుభజించుచున్నాఁడు.

౧౧. యద్యద్విభూతిమత్సత్త్వం శ్రీమదూర్జితమేవవా।
తత్తదేవావగచ్ఛత్వంమమతేజోంశసంభవమ్॥

౧౦అ॥౪౧

యేదేదిఘనమైనదో, మంచిదో, శ్రేయస్సుగలదో, లేకబలమైనదో, దానిని నా తేజోంశము వలన గలిగినదానిగానీవెఱుంగుము.

౧౨. అథవాబహునైతేనకింజ్ఞాతేనతవార్జున। విష్టభ్యాహమిదంకృత్స్నమేకాంశేనస్థితోజగత్॥౧౦అ॥౪౨

ఓఅర్జునా॥ అయినను బహువిధమైన ఈ నాయొక్క విభూతివివరణజ్ఞానము చేత నీకేమి [ప్రయోజనము] ఈసమస్తజగత్తును ఒకయంశము చేత నేను వ్యాపించియున్నవాఁడను.

౧౩. యదాయదాహిధర్మస్య గ్లానిర్భవతిభారత। అభ్యుత్థానమధర్మస్యతదాత్మానంసృజామ్యహమ్॥౪అ॥౭

ఓభారతా॥ యెప్పుడెప్పుడైతే ధర్మముయొక్క క్షయము, అధర్మముయొక్క అభివృద్ధి గలుగుచున్నదో, అప్పుడు అప్పుడు నన్నునేనేబుట్టించుచున్నాను, అనగా అవతరించుచున్నాను.

౧౪. పరిత్రాణాయసాధూనాం వినాశాయ చదుష్కృ

తామ్। ధర్మసంస్థాపనార్థాయసమ్భవామియుగే
యుగే ౪అ॥౮

సాధువుల యొక్కరక్షణకొఱకు, దుర్మార్గులయొక్కనాశ
నముకొఱకు, మఱియుధర్మస్థాపనకొరకునేనుప్రతియుగ స
మయమునందుఅవతరించుచున్నాను.

౧౫. అజోపిసన్నవ్యయాత్మాభూతానామీశ్వరోపిసన్।
ప్రకృతింస్వామధిష్ఠాయ సమ్భవామ్యాత్మమా
యయా॥ ౪అ॥౬

నేనుపుట్టకలేనివాడనయ్యును,నాశరహితాత్ముడ నయ్యు
ను, సర్వభూతములకుఈశ్వరుడైనను, నాప్రకృతినిస్వా
ధీనపఱచుకొని, నామాయ యనుసంకల్పశక్తిచేత నేనుఅవ
తరించుచున్నాను.

౧౬. అవజానన్తిమాం మూఢా మానుషీం తనుమాశ్రి
తమ్। పరంభావమజానన్తో మమభూత మహేశ్వ
రమ్॥ ౯అ॥౧౧

భూతములకు పరమేశ్వరుడైన నాయొక్కపరమభావమె
ఱుంగనిమూఢులు,మానవశరీరమునాశ్రయించినన్నునిర్ల
క్ష్యముచేయుచున్నారు.

౧౭. మోఘాశామోఘకర్మాణోమోఘజ్ఞానావిచేతసః।
రాక్షసీమాసురీంచైవప్రకృతింమోహనీంశ్రితాః।
౯అ॥౧౨

మోహముగలుగజేయునట్టి రాక్షస సంబంధమైన, మఱియు అసుర సంబంధమైన, స్వభావమునాశ్రయించినమూఢులు, వ్యర్థాశలు, వ్యర్థకర్మలు, వ్యర్థజ్ఞానము గలవారు.

౨--ప్రకృతి, జీవ. ప్రకరణము

౧౮. మహాభూతాన్యహఙ్కారో బుద్ధిరవ్యక్తమేవచ। ఇన్ద్రియాణిదశైకఞ్చ పఞ్చచేన్ద్రియగోచరాః॥

౧౩అ॥౫

పంచ మహాభూతములు, అహంకారము, బుద్ధి అనగా మహత్ మూల ప్రకృతి, మఱియు పదనొకండుఇంద్రియములును, పంచతన్మాత్రములు, చతుర్వింశతితత్వములు.

౧౯. ఇచ్ఛాద్వేషస్సుఖందుఃఖంసఙ్ఘాతశ్చేతనాధృతిః। ఏతత్ క్షేత్రంసమాసేనసవికారముదాహృతమ్॥

౧౩అ॥౬

ఇచ్ఛా, ద్వేషము, సుఖము, దేహేంద్రియములయొక్క మేళనము, తెలివి, ధైర్యము, ఇవిక్షేత్రము, మఱియు అదివికారసహితముగాసంగ్రహముగాజెప్పబడినది

౨౦. మమైవాంశోజీవలోకేజీవభూతస్సనాతనః। మనష్షష్ఠానీన్ద్రియాణిప్రకృతిస్థానికర్షతి॥ ౧౫అ॥౭

అనాదియైననాదైనీప్రకృతి యంశమేజీవలోకమందుజీవ

స్వరూపమై ప్రకృతియందున్నమనస్సుతోకూడ నారుగాగలయింద్రియములను యీడ్చుచున్నది.

౨౧. శరీరం యదవాప్నోతి యచ్చాప్యుత్క్రామతీశ్వరః।
గృహీత్వైతాని సంయాతి వాయుర్గన్ధానివాశయాత్॥ ౧౫అ॥౮

ఈశ్వరుడైన జీవుడు, యేశరీరమును బొందుచున్నాడో, మఱియు దేనిని విడుచుచున్నాడో, అపుడు వీనితీసుకొనిపోవుచున్నాడు ఎట్లు వాయువు గంధములను వాటి స్థానములనుండి తీసుకొనిబోవుచున్నదో॥

౨౨. శ్రోత్రం చక్షుః స్పర్శనం చ రసనం ఘ్రాణమేవ చ। అధిష్ఠాయ మనశ్చాయం విషయానుపసేవతే॥ ౧౫అ॥౯

శ్రోత్రమును, నేత్రమును, త్వక్కును, జిహ్వను, ఘ్రాణమును, మఱియు మనస్సును, ఆత్మయనువాడు వశ్యులగా జేసికొనియింద్రియవిషయములను అనుభవించుచున్నాడు.

౨౩. ఉత్క్రామన్తం స్థితం వాపి భుఞ్జానం వా గుణాన్వితమ్। విమూఢా నానుపశ్యన్తి పశ్యన్తి జ్ఞానచక్షుషః॥ ౧౫అ॥౧౦

గుణములతో గూడిన ఆత్మ దేహమువల్ల బయలుదేరినవాడైనను, ఉండినవాడైనను, లేక విషయములను అనుభవించువాడైనను - మూఢులు నెఱుంగలేరు, జ్ఞానదృష్టిగలవారలు చూచుచున్నారు.

౨౪. యతన్తోయోగినశ్చైనం పశ్యన్త్యాత్మన్యవస్థితమ్।
యతన్తోఽప్యకృతాత్మానో నైనం పశ్యన్త్యచేత
సః॥ ౧౫అ॥౧౧

ప్రయత్నము చేయుచున్న వారలు, మఱియు యోగులు, తనబుద్ధియందుండు ఆత్మయను దానిని చూచుచున్నారు, యత్నము చేయుచున్న వారలైనను, మనశ్శుద్ధిలేని అజ్ఞానులు దానిని జూడలేరు.

౨౫. ఉపద్రష్టానుమన్తా చ భర్తా భోక్తా మహేశ్వరః। పర
మాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్పురుషః పరః॥
౧౩అ॥౨౨

సాక్షి, మఱియు అనుమతించువాడు, పోషించువాడు, అనుభవించువాడు, మహేశ్వరుడు, మఱియు పరమాత్ముడని చెప్పబడిన పురుషుడు, యీదేహమందు ఉత్కృష్టుడుగా జెప్పబడినవాడు.

౨౬. అనాదిత్వాన్నిర్గుణత్వాత్పరమాత్మాయమవ్యయః।
శరీరస్థోఽపి కౌన్తేయ నకరోతి నలిప్యతే॥ ౧౩అ॥౩౧

ఓకౌన్తేయా! ఆదిలేకపోవుటవలన, గుణములులేకపోవుటవలన, నాశరహితుడగు యీపరమాత్ముడు, శరీరమందుండినను కర్మలను జేయుడు, మఱియు బంధింపబడడు.

౨౭. ప్రకృత్యైవచకర్మాణిక్రియమాణానిసర్వశః। యఃప
శ్యతితథాత్మానమకర్తారం సపశ్యతి॥ ౧౩అ॥౨౯

ప్రకృతిచేతనేకర్మలన్నియుచేయబడినవిగాను, మఱియుఆత్మ యైనపురుషుణ్ణి అకర్తనుగానెవఁడుచూచుచున్నాఁడో,వాఁడు జ్ఞానముచేత చూచుచున్నాఁడు.

౩.—సృష్టి ప్రకరణము.

౨౮. భూమిరాపో౽నలోవాయుః ఖంమనోబుద్ధిరేవచ। అహంకారఇతీయమ్మేభిన్నాప్రకృతిరష్టధా॥ ౭అ॥౪

భూమి, జలము, అగ్ని, గాలి, ఆకాశము, మనస్సు, బుద్ధి, మఱియుఅహంకారము, ఇట్లుఎనిమిదివిధములుగా, నామూలప్రకృతియొప్పుచున్నది.

౨౯. అపరేయమిత స్త్వన్యాంప్రకృతింవిద్ధిమేపరాం। జీవభూతాంమహాబాహో। యయేదంధార్యతేజగత్॥ ౭అ॥౫

ఓమహాబాహో॥ఇది అనఁగాప్రకృతి తక్కువైనది కానిదీనికంటే ఇతరమైనదియు, జీవస్వరూపమైనదియగునాపరప్రకృతి నెఱుంగుము, దేనిచేత ఈజగత్తుధరించబడినదో.

౩౦. ఏతద్యోనీని భూతాని సర్వాణీత్యుపధారయ। అహంకృత్స్నస్యజగతః ప్రభవః ప్రళయ స్తథా॥ ౭అ॥౬

ఈ రెండుప్రకృతులుసమస్తభూతములనుగలిగించుకారణములని నెఱుంగుము, అలాగేనేనుసమస్త జగత్తునకుత్పత్తి

నాశనకారణము.

౩౧. మత్తఃపరతరంనాన్యత్కించిదస్తిధనంజయ। మయి
సర్వమిదంప్రోతంసూత్రేమణిగణాఇవ॥ ౭అ॥౭

ఓధనంజయా॥ నాకంటెశ్రేష్ఠమైనదివేరొకటియేదియులేదు, దారమునందుమణులవలెనదంతయునాయందుగ్రుచ్చబడినది.

౩౨. సర్వభూతానికౌన్తేయప్రకృతింయాన్తిమామికామ్।కల్పక్షయేపునస్తానికల్పాదౌవిసృజామ్యహమ్॥
౯అ॥౭

ఓకౌంతేయా॥ కల్పక్షయమునందుసర్వభూతములునాప్రకృతినిబొందుచున్నవి, కల్పారంభమునందుమరలనేనువాటినిబుట్టించుచున్నాను.

౩౩. ప్రకృతింస్వామవష్టభ్యవిసృజామిపునఃపునః। భూతగ్రామమిమంకృత్స్నమవశంప్రకృతేర్వశాత్॥
౯అ॥౮

నాప్రకృతినిస్వాధీనముచేసుకొనిస్వతంత్రములేనియీసర్వభూతములసముదాయమును,ప్రకృతిశక్తియనుపూర్వజన్మవాసనచేతమళ్లిమళ్లిబుట్టించుచున్నాను.

౩౪. అవ్యక్తాద్వ్యక్తయస్సర్వాఃప్రభవన్త్యహరాగమే। రాత్ర్యాగమేప్రలీయన్తేతత్రైవావ్యక్తసంజ్ఞకే॥ ౮అ॥౧౮

బ్రహ్మయొక్కపగటిప్రారంభమున మూలప్రకృతియను అవ్యక్తములవలన, సర్వస్థావరజంగముల రూపములుబుట్టుచున్నవి, రాత్రిప్రారంభమున అవ్యక్తమనుదానియందే,లయమగుచున్నవి

౩౫. భూతగ్రామస్సఏవాయం భూత్వా భూత్వా ప్రలీయతే। రాత్ర్యాగమేవశః పార్థప్రభవత్యహరాగమే॥ ౮అ॥౧౯

ఓపార్థా॥ అదే భూతసముదాయము పుట్టిపుట్టి రాత్రిప్రారంభమున లయ మగుచున్నది, వశములేనిదై కర్మవాసనచేత పగటిప్రారంభమునబుట్టుచున్నది.

౩౬. పరస్తస్మాత్తు భావోఽన్యోఽవ్యక్తోఽవ్యక్తాత్సనాతనః।యస్ససర్వేషుభూతేషునశ్యత్సునవినశ్యతి॥ ౮అ॥౨౦

కాబట్టినిశ్చయముగ ప్రపంచకారణమగు అవ్యక్తమునకంటెఉత్కృష్టము,నిత్యము, అన్యమునగుఅవ్యక్తముయేదిగలదో అదిసర్వభూతములనాశనమునందునశించదు.

౮.—దైవాసురసంపదలుమఱియుగుణాతీతలక్షణము.

౩౭. అభయంసత్వసంశుద్ధిఃజ్ఞానయోగవ్యవస్థితిః।దానం దమశ్చయజ్ఞశ్చస్వాధ్యాయస్తపఆర్జవమ్॥౧౬అ॥౧

నిర్భయము, అంతఃకరణశుద్ధి, జ్ఞానయోగమునందుస్థిరబుద్ధి, దానము, మనోనిగ్రహము, మఱియుయజ్ఞము, అధ్యయనము, తపస్సు, మఱియున్యాయప్రవర్తనము.

౩౮. అహింసాసత్యమక్రోధస్త్యాగశ్శాన్తిరపైశునమ్।
దయాభూతేష్వలోభిత్వంమార్దవంహ్రీరచాపలమ్॥
౧౬అ॥౨

అహింస, సత్యము, కోపములేకయుండడము, త్యాగము, శాన్తి, దూషణముచేయక యుండడము, భూతములయందు దయ, లోభిత్వములేకయుండడము, మృదుత్వము, సిగ్గు, అచంచలము.

౩౯. తేజఃక్షమా ధృతిశ్శౌచ మద్రోహోనాతిమానితా।
భవన్తిసమ్పదందైవీమభిజాతస్యభారత॥ ౧౬అ॥౩

తైక్ష్ణ్యము, ఓర్పు, మనస్థైర్యము, శౌచము, అనగా ఆచారము ద్వేషములేక యుండడము, అగర్వము, దేవతాసంబంధమైనసంపదనుగూర్చి పుట్టినవానికిగలుగుచున్నవి॥ఓభారతా.

౪౦. దమ్భోదర్పోతిమానశ్చక్రోధఃపారుష్యమేవచ । అజ్ఞానఞ్చాభిజాతస్యపార్థసమ్పదమాసురీమ్॥
౧౬అ॥౪

ఓపార్థా॥కపటము, గర్వము, అహంభావము, మఱియుకోపము, మఱియుకాఠిన్యము, మఱియు అజ్ఞానము, అసురసంబంధమైనసంపదనుగూర్చిపుట్టినవానికిగలుగుచున్నవి.

౪౧. ప్రవృత్తిఞ్చనివృత్తిఞ్చజనానవిదురాసురాః। నశౌ
చంనాపిచాచారోనసత్యం తేషువిద్యతే॥ ౧౬అ॥౭

అసురజనులు కర్మస్వరూపమును మఱియుఅకర్మస్వరూప
మును నెఱుంగరు, మఱియుమనశ్శౌచముగాని, పరిశుద్ధమైన
ఆచారముగాని, సత్యముగాని, వారియందుకానబడవు.

౪౨. దైవీసమ్పద్విమోక్షాయనిబన్ధాయాసురీమతా। మా
శుచస్సమ్పదం దైవీమభిజాతోసిపాణ్డవ॥ ౧౬అ॥౫

దేవతాసంబంధమైన సంపద మోక్షముకొరకు, మఱియు,
అసురసంబంధమైనది, బంధముకొరకుఅనియెంచబడినది, దుః
ఖింపకుము, ఓ పాణ్డవా నీవు దేవతాసంబంధమైనసంపదను
గూర్చిపుట్టినవాడవగుచున్నావు.

౪౩. ప్రకాశంచ ప్రవృత్తించ మోహమేవ చపాణ్డవ। న
ద్వేష్టి సంప్రవృత్తాని ననివృత్తానికాఙ్క్షతి॥౧౪అ॥౨౨

ఏపాండవా॥ గుణాతీతుడు ప్రకాశము, ప్రవృత్తి మో
హమును, కలిగినవాటిని ద్వేషింపడు, కలుగనివాటిని కోరడు.

౪౪. ఉదాసీనవదాసీనో గుణైర్యోనవిచాల్యతే। గుణావ
ర్తన్తఇత్యేవయోఽవతిష్ఠతినేంగతే॥ ౧౪అ॥౨౩

యెవ్వడుపక్షపాతములేనివానివలెయుండినవాడై, గుణము
లచేతచలింపడో, గుణములువాటికార్యమందువర్తించుచున్న
వనితలంచియెవడువేఱుగానున్నాడో, మఱియుచలింపడో.

౪౫. సమదుఃఖసుఖస్స్వస్థస్సమలోష్టాశ్మకాఞ్చనః। తు

ల్యప్రియాప్రియోధీర స్తుల్యనిన్దాత్మ సం స్తుతిః॥

౧౪అ॥౨౪

దుఃఖసుఖముల యందు సముడు, స్వస్థచిత్తము గలవాడు, మట్టి గడ్డ రాయిబంగారములనుసమముగా చూచువాడు ప్రియాప్రియములయందు సముడు, మనోదృఢముగలవాడు, తననిందా స్తుతుల యందు సమచిత్తుడు.

౪౬. మానావ మాన యో స్తుల్య స్తుల్యో మిత్రారిపక్ష

యోః। సర్వారమ్భపరిత్యాగీగుణాతీతస్సఉచ్యతే॥

౧౪అ॥౨౫

మానావమానములయందుసముడు, మిత్రశత్రుపక్షములందుసముడు, సమస్తయత్నములనువిడిచినవాడు, యెవడో వాడుగుణములనుదాటువాడుగా జెప్పబడుచున్నాడు.

౫--కర్మప్రకరణము

౪౭. సన్న్యాసఃకర్మయోగశ్చనిశ్శ్రేయసకరావుభౌ।త

యోస్తుకర్మసన్న్యాసాత్కర్మయోగోవిశిష్యతే॥

౫అ॥౨

సన్న్యాసము, మఱియుకర్మ యోగము రెండుమోక్షానందకరములైనవి, గానిఆరెంటిలోసన్న్యాసముకంటేకర్మయోగముశ్రేష్ఠమగుచున్నది.

౪౮. క్లేశోఽధికతరస్తేషామవ్యక్తాసక్తచేతసామ్ । అవ్యక్తాహిగతిర్దుఃఖం దేహవద్భిరవాప్యతే॥ ౧౨అ॥౫

అగోచరమగు అవ్యక్తమునందు మనస్సునుంచినవారలకు కష్టముమిక్కిలియధికము, యేలననగాదేహముగలవారిచేత అవ్యక్తగతిఆయాసముగాపొందబడుచున్నది.

౪౯. మనుష్యాణాంసహస్రేషుకశ్చిద్యతతిసిద్ధయే । యతతామపిసిద్ధానాంకశ్చిన్మాంవేత్తితత్త్వతః॥ ౭అ॥౩

ఒకానొకడు జ్ఞాన సిద్ధికొఱకుయత్నించుచున్నాను, యత్నముజేయుచున్నసిద్ధులలోపలనైననుయొకానొకడె నన్ను యథార్థముగానెఱుంగుచున్నాడు.

౫౦. యోగస్థఃకురుకర్మాణిసఙ్గంత్యక్త్వాధనఞ్జయ । సిద్ధ్యసిద్ధ్యోస్సమోభూత్వాసమత్వంయోగఉచ్యతే॥ ౨అ॥౪౮

ఓధనంజయా॥ సంగమునువదలి, సిద్ధ్యసిద్ధులయందుసమముగానుండి, యోగమందునిలచినవాడవై, కర్మలచేయుము, సమత్వమేయోగముయనబడుచున్నది.

౫౧. కర్మేన్ద్రియాణిసంయమ్య యఆస్తేమనసాస్మరన్। ఇన్ద్రియార్థాన్విమూఢాత్మామిథ్యాచారస్సఉచ్యతే॥ ౩అ॥౬

యెవడుకర్మేన్ద్రియములనునిగ్రహించి, మనస్సుచేతఇన్ద్రి

యవిషయములను స్మరించుచూఆత్మవిముఖుండై యవ్వాడుం చున్నాడోవాడుమిథ్యాచారుడని చెప్పబడుచున్నాడు.

౫౨. యస్త్విన్ద్రియాణిమనసానియమ్యారభతేర్జున। క

ర్మేన్ద్రియైః కర్మయోగమసక్తస్సవిశిష్యతే॥ ౩అ॥౭

ఎవడుఆత్మావలోకనప్రవృత్తమైనమనస్సుచేతఇంద్రియ ములనునిగ్రహించికర్మప్రవణములైనఇంద్రియములచేతఫ లాభిలాషలేనివాడై కర్మయోగమునారంభించుచున్నాడోవా డుజ్ఞాననిష్ఠునికన్నను అధికుడు.

౫౩. నియతంకురుకర్మత్వంకర్మజ్యాయోహ్యకర్మణః। శ

రీరయాత్రాపిచతేనప్రసిధ్యేదకర్మణః॥ ౩అ॥౮

కేవలజ్ఞానయోగముకన్ననుకర్తృత్వాద్యననుసంధానపూ ర్వకకర్మయోగమె శ్రేష్ఠము, కర్మయోగమునుబరిత్యజించికేవ లజ్ఞానయోగనిష్ఠుడవగు నీకుశరీరసంరక్షణముసిద్ధించకపో వ్వెని, అందువల్ల శరీరమువుండుపర్యన్తమునియతకర్మలనా చరించవలయునని తాత్పర్యము.

౫౪. యజ్ఞార్థాత్కర్మణోన్యత్రలోకోయంకర్మబన్ధనః। త

దర్థంకర్మకౌన్తేయముక్తసఙ్గస్సమాచర॥ ౩అ॥౯

ఈశ్వరారాధనరూపమైనయజ్ఞార్థకర్మలకంటెమరియొక దానిచేతఈలోకము కర్మబంధముగాగలది యగును ఓకౌం తేయా! సంగముక్తుడవై యజ్ఞమను దానికొఱకుకర్మనాచ రింపుము.

౫౫. యత్కరోషి యదశ్నాసి యజ్జుహోషి దదాసి యత్।
యత్తపస్యసి కౌన్తేయ తత్కురుష్వ మదర్పణమ్॥
౯అ॥ ౨౭

ఓకౌంతేయ॥ నీవు దేని సేయు చున్నావో, దేని హోమము
సేయుచున్నావో, దేనినిచ్చు చున్నావో, దేని తపస్సు జేయు
చున్నావో, దానినాకు అర్పణమైనదిగా జేయుము.

౫౬. శుభాశుభఫలైరేవం మోక్ష్యసే కర్మబన్ధనైః। స
న్న్యాసయోగయుక్తాత్మా విముక్తో మాముపైష్యసి॥
౯అ॥ ౨౮

ఇట్లు చేయుట చేత, కర్మబంధనరూపములగు మంచిచెడు
గుఫలములచేత విడువబడు చున్నావు, సన్యాసయోగముతో
గూడినమనస్సు గలవాడవై దేహమువలన విడువబడినవాడ
వై, నీవు నన్ను బొందుచున్నావు.

౫౭. యతః ప్రవృత్తిర్భూతానాం యేన సర్వమిదం తతమ్।
స్వకర్మణా తమభ్యర్చ్య సిద్ధిం విన్దతి మానవః॥
౧౮అ॥ ౪౬

యెవనివలన భూతములు ఉత్పత్తియో, యెవనిచేత యిదంత
వ్యాపించబడినదో, మానవుడు అట్టి పరమాత్ముడైనవాని, త
న స్వధర్మమైన కర్మచేత పూజించి సిద్ధిని బొందుచున్నాడు.

౫౮. కామైస్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యన్తేऽన్యదేవతాః।
తంతం నియమమాస్థాయ ప్రకృత్యా నియతాస్స్వ

యా॥ ౭అ॥౨౦

జనులు తను ప్రకృతి వాసన చేతని యమింపబడిన వార లై, ఆయానియమములనాశ్రయించి, ఇతరేన్ద్రాది దేవతలను యజ్ఞములచేత పూజించుచున్నారు.

౫౯. యేఽప్యన్యదేవతాభక్తాయజన్తేశ్రద్ధయాన్వితాః।
తేఽపిమామేవకౌన్తేయయజన్త్యవిధిపూర్వకమ్॥
౯అ॥౨౩

ఓకౌంతేయా॥ఇతరదేవతలభక్తులైనను, యెవరుశ్రద్ధతో గూడినవారలై ఆదేవతలనుభజించుచున్నారో, వారలుకూడా విధివిరుద్ధముగాననన్నేభజించుచున్నారు.

౬౦. అహంహిసర్వయజ్ఞానాంభోక్తాచప్రభురేవచ। న తుమామభిజానన్తితత్త్వేనాతశ్చ్యవన్తితే॥ ౯అ॥౨౪

యేలననగా సమస్తయజ్ఞములననుభవించేవాడను, మఱియువాటిఫలములనిచ్చు ప్రభువును నేనేకానినన్ను కామ్యనిష్ఠులు యథార్థముగానెఱుంగరు అందువలనవారలు పునర్జన్మమునకైజారుచున్నారు.

౬౧. త్రైవిద్యామాంసోమపాఃపూతపాపా యజ్ఞైరిష్ట్వాస్వర్గతింప్రార్థయన్తే। తేపుణ్యమాసాద్య సురేన్ద్రలోకమశ్నన్తిదివ్యాన్దివిదేవభోగాన్॥
౯అ॥౨౦

ఋగ్యజుస్సామవేదముల నెఱింగిసోమపానముచేయువారలు, పాపములచేతవిడువబడినవారలై, యజ్ఞములచేత,

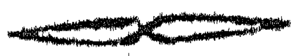
స్వర్గప్రాప్తినిగుఱించి, ఇంద్రాదిదేవతలనుపూజించువా రైననువ స్తుతః నన్నుపూజించుచున్నారు, వారలుపుణ్యమై నదేవేంద్రలోకమునుబొంది, స్వర్గమునందుదివ్యమైనదే వభోగములననుభవించుచున్నారు.

౬౨. తేతంభుక్త్వాస్వర్గలోకంవిశాలంక్షీణేపుణ్యేమర్త్య
లోకంవిశన్తి।ఏవంత్రయీధర్మమనుప్రపన్నాగతా
గతంకామకామాలభన్తే॥ ౯అ॥౨౧

వారలువిశాలమైనఆస్వర్గలోకసుఖమును అనుభవించి అనగాపొంది పుణ్యక్షయమునందు తిరిగి మర్త్యలోకము నుప్రవేశించుచున్నారు, ఇట్లుమూడు వేదములలో చెప్పబడిన కామ్యధర్మముననుసరించినవారు, భోగములనాశగలవా రై, జననమరణములనుబొందుచున్నారు.

౬౩. ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాఃపునరావర్తినోర్జున। మాము
పేత్యతుకౌన్తేయపునర్జన్మనవిద్యతే॥ ౮అ॥౧౬

ఓఅర్జునా॥ బ్రహ్మలోకాదిలోకములన్నియు మఱలవచ్చుచు న్నవి, కానిఓకౌంతేయా॥ నన్నుబొందినవాడుపునర్జన్మమునె ఱుంగడు.

౫.—జ్ఞానము.

౬౪. అమానిత్వమదమ్భిత్వమహింసాక్షాన్తిరార్జవమ్।ఆ

చార్యోపాసనం శౌచం స్థైర్యమాత్మవినిగ్రహః॥
౧౩అ॥౭

అగర్వము, నిష్కపటము, అహింస, ఓర్పు, సత్యప్రవర్తనము ఆచార్యసేవ, శుచిత్వము, స్థిరత్వము, మనోనిగ్రహము.

౬౫. ఇన్ద్రియార్థేషు వైరాగ్యమనహంకార ఏవ చ। జ
న్మమృత్యుజరావ్యాధిదుఃఖదోషానుదర్శనమ్॥
౧౩అ॥౮

ఇంద్రియవిషయములందు అపేక్ష లేకయుండడము, అహంకారము లేకయుండడము, మఱియు జనన, మరణ, వార్ధక్య, వ్యాధిదుఃఖములను దోషములను తెలుసుకోవడము.

౬౬. అసక్తిరనభిష్వంగః పుత్రదారగృహాదిషు। నిత్యంచ
సమచిత్తత్వమిష్టానిష్టోపపత్తిషు॥ ౧౩అ॥౯

దేనియందైనను అపేక్ష లేకయుండడము, పుత్రభార్యగృహాదులయందు ప్రేమ లేకయుండడము, మఱియు ఇష్టానిష్టప్రాప్తియందు నెల్లప్పుడు సమచిత్తము గలిగియుండడము.

౬౭. మయిచానన్యయోగేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ। వివిక్తదే
శసేవిత్వమరతిర్జనసంసది॥ ౧౩అ॥౧౦

మఱియు నితరసంబంధము లేని మనస్సుతో నాయందు నిశ్చలభక్తియు, ఏకాంతప్రదేశము సేవించడము, జనసమూహమందు అప్రీతియు.

౬౮. అధ్యాత్మజ్ఞాననిత్యత్వం తత్వజ్ఞానార్థదర్శనమ్।

ఏతత్ జ్ఞానమితిప్రోక్తమజ్ఞానం యదతోన్యథా॥

౧౩అ॥౧౧

అధ్యాత్మజ్ఞాన[నుందు]స్థైర్యము, తత్వజ్ఞానవిషయమును తెలుసుకొనడము, ఇదిజ్ఞానమని చెప్పబడినది, అందుకు అన్యమైనదియేదిగలదో అది అజ్ఞానము.

౧౯. మహాత్మానస్తుమాం పార్థ । దైవీం ప్రకృతిమాశ్రితాః । భజన్త్యనన్యమనసోజ్ఞాత్వాభూతాదిమవ్యయమ్॥ ౯అ॥౧౩

కాని ఓపార్థా॥ దేవతాస్వభావమునాశ్రయించినమహాత్ములు, నన్నువినాశరహితుడని, భూతములకుమూలమని యెఱింగి, అనన్యమనస్సుగలవారలై భజించుచున్నారు.

౨౦. సతతం కీర్తయన్తోమాం యతన్తశ్చదృఢవ్రతాః । నమస్యన్తశ్చమాం భక్త్యా నిత్యయుక్తాఉపాసతే॥

౯అ॥౧౪

నిత్యయుక్తులు, దృఢవ్రతములుగలవారలు, మఱియు శ్రద్ధగలవారలు, నన్నుగూర్చి యెల్లప్పుడును కీర్తనలసేయువారలును, మఱియు నమస్కారము చేయువారలై, భక్తిచేత నన్నుఉపాసించుచున్నారు.

౨౧. బహూనాం జన్మనామన్తే జ్ఞానవాన్మాం ప్రపద్యతే। వాసుదేవస్సర్వమితి సమహాత్మాసుదుర్లభః॥ ౭అ॥౯

అనేకజన్మములఅంతమున జ్ఞానవంతుడు సర్వము వాసుదే

వుఁడేయనినన్నుఁబొందుచున్నాఁడు, అట్టిమహాత్ముఁడు[యగుప
డుట]దుర్లభము.

౬.—భక్తి.

౭౨. సమోఽహంసర్వభూతేషు నమే ద్వేష్యోస్తి నప్రి
యః। యేభజన్తితుమాంభక్త్యామయితేతేషుచాప్య
హమ్॥ ౯అ॥౨౯

నేనుసర్వభూతములందు సముఁడుగానుండువాఁడను, నాకు ద్వేషియుఁబ్రియుఁడునులేఁడు, కానినన్నెవరుభక్తిచేతభజించుచున్నారో, వారలునాయందుంచున్నారు, మఱియు నేనుకూడావారియందుంచున్నాను.

౭౩. అపిచేత్సుదురాచారోభజతేమామనన్యభాక్। సా
ధురేవసమన్తవ్యస్సమ్యగ్వ్యవసితోహిసః॥ ౯అ॥౩౦

మిక్కిలిదురాచారుఁడైనను, యితరులనుభజింపనివాఁడై, నన్నుభజించువాఁడాయనేని, వాఁడేసజ్జనుఁడుగా మన్నించదగినవాఁడు. యేలననగావాఁడుయుక్తముగానిశ్చయించినవాఁడు.

౭౪. క్షిప్రంభవతిధర్మాత్మాశశ్వచ్ఛాన్తింనిగచ్ఛతి। కౌన్తే
యప్రతిజానీహినమేభక్తఃప్రణశ్యతి॥ ౯అ॥౩౧

ఓకౌంతేయా॥ అతిశీఘ్రముగా వాఁడు ధర్మాత్ముఁడగుచున్నాఁడు, నిత్యమైనశాంతినిబొందుచున్నాఁడు, నాభక్తుఁడు నాశన

ముహొందదు అని నిశ్చయముగా తెలుసుకొమ్ము.

౭౫. మాంహి పార్థవ్యపాశ్రిత్య యేఽపిస్యుః పాపయోనయః। స్త్రియోవైశ్యాస్తథాశూద్రాస్తేపియాన్తి పరాంగతిమ్॥ ౯అ॥౩౨

యేలననగా ఓ పార్థా॥ స్త్రీలు, వైశ్యులు, ఆలాగె శూద్రులు, వీరు పాపయోనులందు జన్మించినవారలైనను, నన్నాశ్రయించి పరమగతిని బొందుచున్నారు.

౭౬. కింపునర్బ్రాహ్మణాఃపుణ్యాభక్తారాజర్షయస్తథా। అనిత్యమసుఖంలోకమిమంప్రాప్యభజస్వమామ్॥ ౯అ॥౩౩

పుణ్యాత్ములగు బ్రాహ్మణులు, భక్తులగు రాజఋషులు, ఆలాగె పరమగతిని బొందుచున్నారని మఱలయెందుకు చెప్పవలసినది అనిత్యము, అసుఖమైన ఈలోకమును బొంది నీవునన్ను భజింపుము.

౭౭. అద్వేష్టాసర్వభూతానాం మైత్రఃకరుణఎవచ। నిర్మమోనిరహంకారఃసమదుఃఖసుఖక్షమీ॥ ౧౨అ॥౧౩

సర్వభూతములకు ద్వేషి కానివాడును, మిత్రుడును, కరుణగలవాడును, మఱియు మమకారము లేనివాడును, అహంకారము లేనివాడును, దుఃఖసుఖములయందు సముడు, ఓర్పుగలవాడును

౭౮. సన్తుష్టస్సతతంయోగీ యతాత్మాదృఢనిశ్చయః। మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్యోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥

౧౨అ॥౧౪
యెల్లప్పుడుతృప్తిగలవాడును, యోగాభ్యాసము చేయువాడును, మనోనిగ్రహముగలవాడును, దృఢనిశ్చయముగలవాడును, నాయందర్పితమైన మనస్సుబుద్ధియుగలవాడగు భక్తుడెవడో వాడు నాకు ప్రియుడు.

౧౫. యస్మాన్నోద్విజతేలోకో లోకాన్నోద్విజతే చయః।
హర్షామర్షభయోద్వేగైర్ముక్తోయస్సచమేప్రియః॥
౧౨అ॥౧౫

యెవనివలనలోకము బాధింపబడదో, మఱియు యెవడు లోకముల చేబాధింపబడడో-మఱియెవడుసంతోషము, కోపము, భయము-యీలాటిబాధల చేతవిడువబడినవాడో, వాడునాకు ప్రియుడు.

౧౬. అనపేక్షశ్శుచిర్దక్ష ఉదాసీనో గతవ్యథః। సర్వారంభ
పరిత్యాగీయోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥ ౧౨అ॥౧౬

అపేక్షలేనివాడు, పవిత్రుడు, సమర్థుడు, రాగద్వేషరహితుడు, నిర్భయుడు, సర్వప్రయత్నములవిడచిన నాభక్తుడెవడో వాడునాకుప్రియుడు.

౧౭. యోనహృష్యతి నద్వేష్టి నశోచతి నకాంక్షతి। శుభాశుభ
పరిత్యాగీయోమద్భక్తస్సమేప్రియః॥ ౧౨అ॥౧౭

యెవడుసంతోషించడో, ద్వేషించడో, దుఃఖించడో, ఆశపడడో, పుణ్యపాపములను వదలినవాడో, భక్తిగలవాడో, వా

డునాకుప్రియుడు.

౮౨. సమశ్శత్రౌచమిత్రేచతథామానావమానయోః । శీతోష్ణసుఖదుఃఖేషుసమస్సఙ్గవివర్జితః॥ ౧౨అ॥౧౮

శత్రువునియందును, మఱియుమిత్రునియందును, అలాగ మానావమానములయందు, సముడైనవాడును, శీతోష్ణములయందును, సుఖదుఃఖములయందును, సముడైనవాడు, విషయములలో, సంగములేనివాడును.

౮౩. తుల్యనిన్దాస్తుతిర్మౌనీసన్తుష్టోయేనకేనచిత్ । అనికేతస్థిరమతిర్భక్తిమాన్మేప్రియోనరః॥ ౧౨॥౧౯

నిందాస్తుతులుసమములుగాగలవాడును, మౌనియున్ను, దేనిచేతనైనతృప్తిబొందువాడును, ఆత్మతప్పమఱియొకటియు, ఆశ్రయములేనివాడును, స్థిరచిత్తుడును, భక్తిగలవాడునగు, నరుడునాకుప్రియుడు.

౭.--- తపస్సు

౮౪. దేవద్విజగురుప్రాజ్ఞపూజనంశౌచమార్జవమ్ । బ్రహ్మచర్యమహింసాచశారీరంతపఉచ్యతే॥ ౧౭అ॥౧౪

దేవ, బ్రాహ్మణ గురు జ్ఞానులను పూజించడము, శుచిత్వము, న్యాయప్రవర్తనము, బ్రహ్మచర్యము, మఱియుఅహింస శరీరసంబంధమైనతపస్సుగాచెప్పబడుచున్నది.

౮౫. అనుద్వేగకరంవాక్యంసత్యం ప్రియహితంచయత్।
స్వాధ్యాయాభ్యసనంచైవవాఙ్మయంతపఉచ్యతే॥
౧౭॥అ౧౫

సంకటము గలుగజేయనియథార్థమైన ప్రియమ యినదై మేలు గలిగించెడు మాట లెవియో, మఱియు వేదాభ్యాసము కూడావాచకరూపమైనతపస్సుగాచెప్పబడుచున్నది.

౮౬. మనఃప్రసాదసౌమ్యత్వం మౌనమాత్మ వినిగ్రహః।
భావసంశుద్ధిరిత్యేత త్తపోమానసముచ్యతే॥
౧౭అ॥౧౬

మనశ్శాన్తి, సమత్వము, మౌనము, మనోనిగ్రహము, తలంపులశుద్ధి, యనునవి మనస్సంబంధమైన తపస్సుగాచెప్పబడుచున్నవి.

౮౭. అశాస్త్రవిహితంఘోరంతప్యన్తేయేతపోజనాః। ద
మ్భాహంకారసంయుక్తాః కామరాగబలాన్వితాః॥
౧౭అ॥౫

ఏతపోజనులు శాస్త్ర విరుద్ధముగాదంభాహంకారముల తోగూడినవారలై, కామరాగములయొక్క బలముతోగూడినవారలై, ఘోరతపస్సు జేయుచున్నారో,

౮౮. కర్శయన్తశ్శరీరస్థంభూతగ్రామమచేతసః। మాం
చైవాన్తశ్శరీరస్థంతాన్విద్ధ్యాసురనిశ్చయాన్॥
౧౭అ॥౬

తెలివిలేనివారలై, శరీరములోనున్న భూతములను ఇంద్రియసమూహములనుమఱియుశరీరమునందున్ననన్నుగూడా కృశింపజేయుచున్నవారలను, అసురనిశ్చయముగలవారలనుగానెఱుంగుము.

౮.--- సన్యాసము.

౮౯. అనాశ్రితఃకర్మఫలంకార్యంకర్మకరోతియః । సస
న్న్యాసీచయోగీచననిరగ్నిర్నచాక్రియః॥ ౬అ॥౧

యెవఁడు కర్మఫలమును ఆశ్రయించనివాఁడై చేయవలసిన, స్వధర్మకర్మమును సేయుచున్నాఁడో, వాఁడేసన్యాసియోగియు అగును అగ్నిహోత్రము లేనివాఁడును, మఱియు కర్మ చేయనివాఁడు సన్యాసియుయోగియు కాఁడు.

౯౦. యంసన్న్యాసమితిప్రాహుర్యోగంతంవిద్ధిపాండవ।
నహ్యసన్న్యస్తసఙ్కల్పోయోగీభవతికశ్చన॥ ౬అ॥౨

ఓపాండవా॥దేనిని,[కర్మ]సన్యాసమనిచెప్పుదురో, దానినేకర్మ యోగముగానెఱుంగుము, ఏలననగా సంకల్పమువదలనివాఁడెవఁడునుయోగికాఁడు.

౯౧. యదాహినేన్ద్రియార్థేషునకర్మస్వనుషజ్జతే।సర్వ
సఙ్కల్పసన్న్యాసీయోగారూఢస్తదోచ్యతే॥
౬అ॥౪

యెపుడుఇంద్రియవిషయములందుగాని, కర్మలందుగాని, సంగమునుబొందడో, అప్పుడుసర్వసంకల్పసన్న్యాసియైన యోగారూఢుడనిచెప్పబడుచున్నాడు.

౯౨. జ్ఞేయస్సనిత్యసన్న్యాసీయోనద్వేష్టి నకాంక్షతి । నిర్ద్వంద్వోహిమహాబాహో । సుఖంబన్ధాత్ప్రముచ్యతే॥
౫అ॥౩

ఓమహాబాహో॥ ద్వంద్వములులేనివాడై, యెవడుద్వేషించడోకోరడో, వాడునిత్యసన్న్యాసిగానెఱుంగదగినవాడు, యేలననగా వాడు సులభముగాబంధమువలనవిడువబడుచున్నాడు.

౯౩. నకర్మణామనారమ్భాన్నైష్కర్మ్యం పురుషో౽ శ్నుతే । నచసన్న్యసనాదేవసిద్ధింసమధిగచ్ఛతి॥
౩అ॥౪

పురుషుడు కర్మలనుమానుకొనుట వలననైష్కర్మ్యమును బొందడు, మఱియుకర్మత్యాగమాత్రమువలనసిద్ధినిబొందడు.

౯౪. త్యక్త్వాకర్మఫలాసఙ్గంనిత్యతృప్తోనిరాశ్రయః । కర్మణ్యభిప్రవృత్తో౽పినైవకించిత్కరోతిసః॥ ౪అ॥౨౦

కర్మఫలసంగమునువిడచినిత్యతృప్తుడైన ఆశ్రయములేనివాడు, కర్మలయందుప్రవర్తించునాడైనను, వాడేమిచేసినవాడుకానివాడు.

౯౫. నహిదేహభృతాశక్యంత్యక్తుంకర్మాణ్యశేషతః । యు

స్తు కర్మఫలత్యాగీస త్యాగీత్యభిధీయతే॥ ౧౮అ॥౧౧

నిశ్చయముగా దేహమును బొందినవానిచేత కర్మలను నిశ్శేషముగా విడుచుటకు శక్యము కాదు, కాని యెవడు కర్మఫలమును విడిచినవాడో వాడు త్యాగియని చెప్పబడుచున్నాడు.

౯.—మనస్సు, కామము.

౯౬. అసంశయం మహాబాహో । మనోదుర్నిగ్రహంచలమ్।అభ్యాసేనతుకౌన్తేయ । వైరాగ్యేణచగృహ్యతే॥ ౬అ॥ ౩౫

ఓమహాబాహో॥చంచలమైనమనస్సుయొక్కనిగ్రహము దుర్లభమయనుటసంశయము కాదు, కానిఓకౌన్తేయా । అభ్యాసముచేతమఱియువైరాగ్యముచేత దానినిగ్రహించవచ్చును.

౯౭. యతోయతోనిశ్చరతిమనశ్చంచలమస్థిరమ్॥
తతస్తతోనియమ్యైతదాత్మన్యేవవశంనయేత్॥ ౬అ॥౨౬

చంచలము, అస్థిరము యగుమనస్సు యెప్పుడెప్పుడు సంచరించుచున్నదో, అపుడచటినుండి మనస్సు యను దీనిని మరలించి ఆత్మయందే వశపరచవలయును.

౯౮. అసంయతాత్మనాయోగోదుష్ప్రాప ఇతిమేమతిః ।
వశ్యాత్మనాతుయతతాశక్యోఽవాప్తుముపాయతః॥

౬అ॥ ౩౬

నిగ్రహింపబడనిమనస్సుగలవానిచేతయోగముబొందుట కొఱకుశక్యముగాదనినాయభిప్రాయము గాని యత్నముజే యుచున్న స్వాధీనమైనమనస్సు గలవానిచేత అది ఉపాయ మువలనబొందుటకుశక్యమైనది.

౯౯. యేహిసంస్పర్శజాభోగాదుఃఖయోనయ ఏవతే।
అద్యన్తవన్తఃకౌన్తేయనతేషురమతేబుధః॥

౫అ॥ ౨౨

ఓకౌన్తేయా॥ఇంద్రియములవలనకలిగినభోగములెవియో అవిదుఃఖహేతువులేను, యెందుచేతననగా అవి ఆద్యంతము లుగలవివాటియందుజ్ఞానిసంతోషపడడు.

౧౦౦. త్రివిధంనరకస్యేదంద్వారంనాశనమాత్మనః।
కామఃక్రోధస్తథాలోభఃతస్మాదేతత్త్రయంత్యజ॥

౧౬అ॥ ౨౧

ఆత్మకునాశనకరమైననరకమునకు ; కామము, క్రోధము, ఆలాగేలోభముఅనుఈమూడువిధములుగలద్వారము , కాబ ట్టిఈమూటినివిడువుము.

౧౦౧. ఏతైర్విముక్తఃకౌన్తేయ।తమోద్వారైస్త్రిభిర్న రః।ఆచరత్యాత్మనశ్శ్రేయస్తతోయాతిపరాంగతి మ్॥

౧౬అ॥ ౨౨

ఓకౌన్తేయా ॥ నరకము యొక్క ఈమూడుద్వారము ల

చేతపిడువబడిననరుఁడు, తనకుమేలుగలుగఁజేసుకొనుచున్నాఁడు, మఱియు అందువలనపరమగతినిబొందుచున్నాఁడు.

౧౦---మరణకాలము.

౧౦౨. అన్తకాలేచమామేవస్మరన్ముక్త్వాకళేబరమ్ ।
యః ప్రయాతిసమద్భావంయాతినాస్త్యత్రసంశయః॥ ౮అ॥౫

మఱియు యెవఁడుమరణకాలమందునన్నేస్మరించువాఁడై, దేహమునువిడచిపోవుచున్నాఁడో, వాఁడు నాభావమునుబొందుచున్నాఁడు, ఇందులోసంశయములేదు.

౧౦౩. యంయంవాపిస్మరన్భావంత్యజత్యన్తేకళేబరమ్ ।
తంతమేవైతికౌన్తేయ।సదాతద్భావభావితః॥ ౮అ॥౬

ఓకౌన్తేయ॥ పురుషుఁడుసదాతలంచబడినయేయేవస్తువులను అంతకాలమునందుగూడావాటినేస్మరించువాఁడై, శరీరమునువిడుచుచున్నాఁడో, ఆయాభావమునేబొందుచున్నాఁడు.

౧౦౪. తస్మాత్సర్వేషుకాలేషుమామనుస్మరయుధ్యచ । మయ్యర్పితమనోబుద్ధిర్మామేవైష్యస్యసంశయః॥ ౮అ॥౭

కాబట్టిసర్వకాలములయందునన్నుస్మరించుము, మఱియు యుద్ధముజేయుము, నాయందర్పితమైనమనస్సుబుద్ధియుగల

వాడనై, నిస్సంశయముగా నన్నే పొందగలవు.

౧౧..శ్రీగీతాసారము.

౧౦౫. మత్కర్మకృన్మత్పరమో మద్భక్తస్సంగవర్జితః। ని
ర్వైరస్సర్వభూతేషు యస్స మామేతి పాణ్డవ॥
౧౧అ॥౫౫

ఓపాండవా॥ నాకొఱకు నాయొక్క ఆరాధనరూపమైన క
ర్మను జేయువాడో, నాయందే శ్రేష్ఠముగాఁగలవాడో, నాభ
క్తుడో, భోగైశ్వర్యముల సంగము లేనివాడో, మఱియు, స
ర్వభూతములందు ద్వేషము లేనివాడో, వాడు నన్ను బొందుచు
న్నాడు.

౧౦౬. యదక్షరం వేదవిదో వదన్తి విశన్తి యద్యతయో వీత
రాగాః। యదిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి తత్తే పదం
సంగ్రహేణ ప్రవక్ష్యే॥ ౮అ॥౧౧

దేనిని వేదమెఱింగినవారలు అక్షరమని చెప్పుచున్నారో, దే
నిని మనోనిగ్రహముగల యతులు, రాగములేని వారలును
బొందుచున్నారో, దేనినిగోరినవారలు బ్రహ్మచర్య వ్రతము
నాచరించుచున్నారో, ఆపదమును నీకు సంగ్రహముగా జె
ప్పెదను.

౧౦౭. అవ్యక్తోఽక్షరఇత్యుక్తస్తమాహుః పరమాం గతిమ్।

యంప్రాప్యననివర్తన్తేతద్ధామపరమంమమ ॥

౮అ॥౨౧

అది అవ్యక్తము, అక్షరమని చెప్పబడినది, దానిని పరమగతి గా జెప్పుదురు, దేనినిబొందిమఱల జన్మించరో అది వే పరమ స్థానము.

౧౦౮. బ్రహ్మణోహిప్రతిష్ఠాహమమృతస్యావ్యయస్యచ। శా
శ్వతస్యచధర్మస్యసుఖస్యైకాన్తికస్యచ॥

౧౪అ॥౨౭

యేలననగా అమృతరూపమైననాశములేని బ్రహ్మమునకు మఱియుశాశ్వతమై నగర్మమునకు, మఱియుఅంత్యములేనిఆ నంద రూపమైన మోక్షమునకునునేనేఆశ్రయము.

౧౦౯. యేతుధర్మ్యామృతమిదంయథోక్తం పర్యుపాసతే
శ్రద్దధానామత్పరమాభక్తాస్తేతీవమేప్రియాః

౧౨అ॥౨౦

కానియెవరునాచేతజెప్పబడినప్రకారముగాఅమృతధర్మ మునుశ్రద్ధగలవారలై, నాగతియేఉత్కృష్టముగాగలవార లై, నా భక్తులై ఉపాసించుచున్నారో, వారలునాకుఅత్యం తప్రియులు.

సారమునకుసారము-

౧౧౦. సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్యమామేకంశరణంవ్రజ। అహం
త్వాసర్వపాపేభ్యోమోక్షయిష్యామిమాశుచః॥
౧౮అ॥౬౬

సమస్త ధర్మఫలములను విడిచి నన్నుమాత్రమే శరణముగా బొందుము, నేను నిన్ను సర్వ పాపములవలన విడిపించుచున్నాను, నీవు దుఃఖింపకుము.

శ్రీకృష్ణాష్టకము.

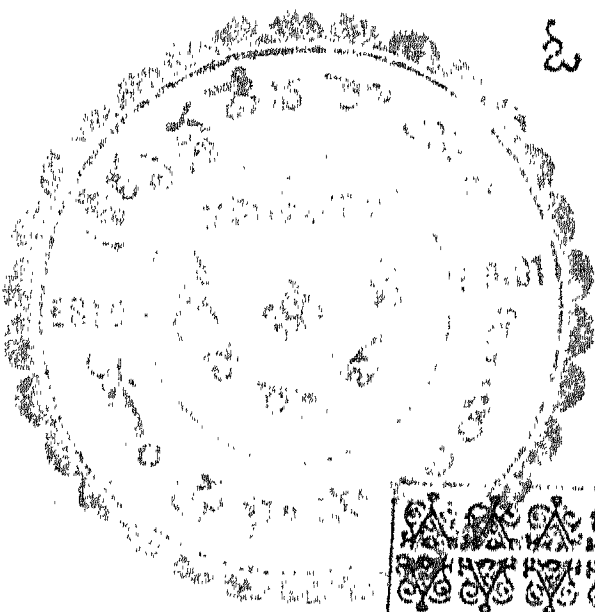
వసుదేవ సుతం దేవం కంస చాణూరమర్దనమ్। దే
వకీపరమానన్దం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్॥౧॥
అతసీ పుష్ప సంకాశం హారనూపురశోభితమ్। రత్న
కంకణకేయూరం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్॥౨॥
కుటిలాలకసంయుక్తం పూర్ణచన్ద్రనిభాననమ్। వి
లసత్కుణ్డలధరం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్॥౩॥
మన్దారగన్ధసంయుక్తం చారుహాసంచతుర్భుజమ్।
బర్హిపింఛావచూడాంగం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్॥౪॥
ఉత్ఫుల్లపద్మపత్రాక్షం నీలజీమూతసన్నిభమ్। యా
దవానాంశిరోరత్నం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్॥౫॥
రుక్మిణీకేళిసంయుక్తం పీతామ్బరసుశోభితమ్। అ

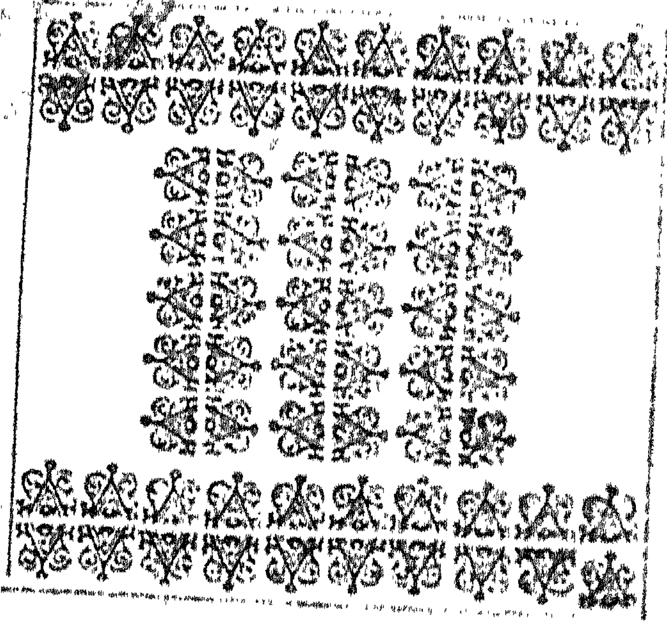

వా ప్తతులసీగన్ధం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్
గోపికానాంకుచద్వన్ద్వకుఙ్కుమాఙ్కితవక్షసమ్। శ్రీ
నికేతం మహేష్వాసం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్ ॥౭
శ్రీవత్సాఙ్కం మహోరస్కం వనమాలావిరాజితమ్।
శఙ్ఖచక్రధరం దేవం కృష్ణం వన్దే జగద్గురుమ్ ॥౮॥
కృష్ణాష్టకమిదం పుణ్యం ప్రాతరుత్థాయ యః పఠేత్।
కోటిజన్మకృతం పాపం స్మరణేన వినశ్యతి॥

శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు

ఓమ్ తత్ సత్

వనపర్తి---బ్రహ్మవిద్యావిలాసముద్రాక్షరశాలయందు
ముద్రింపబడినది

ప్రకటన

	రూ	అ	పై
శ్రీమద్భాగవతమ్ శ్రీవీరరాఘవీయవ్యాఖ్యానసహితం.	౨౦	౦	౦
ధర్మప్రవృత్తిధర్మశాస్త్రము. ...	౧	౮	౦
శ్రీమదాంధ్రభాగవతము మంచికాగితముమీద వేసినది.	౧	౮	౦
ఆంధ్రకాలావృతం.	౦	౮	౦
అర్ధవ్రతాలు.	౦	౬	౦
పురుషసూక్తభాష్యమ్. ...	౦	౫	౦
ఆంధ్రభగవద్గీతలు. ...	౦	౩	౦
భజగోవిందశ్లోకములు పద్యములయుక్తము. ...	౦	౦	[illegible]
ఆళువందారుస్తోత్రము. ...	౦	౨	౬
బ్రహ్మవిద్యావిలాసం.	౦	౨	౬
లక్ష్మీనారాయణహృదయము.	౦	[illegible]	౦
గీతాప్రకాశికవేదాంతగ్రంథము. ...	౦	౪	౦
శ్రీగీతారత్నావళి.	౦	౨	౬

ఈ గ్రంథములు వలయువారలు మ్యానేజర్ బ్రహ్మవిద్యా విలాసముద్రాక్షరశాలా వనపర్తి, జానంప్యాట పోష్టు యనివారికి తెప్పించుకొనవచ్చును.

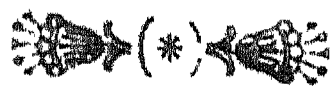
UTTARA GEETA

WITH

TELUGU MEANING

ఉత్తరగీత.

యోగశాస్త్రము.

ఇది,

పరమానందతీర్థ, సుదర్శనతీర్థాద్యనేక వ్యాఖ్యానగ్రంథానుసారముగ
శ్రీమత్పరమ హంసేత్యాద్యనేక బిరుదాంకితులైన
శ్రీశివగంగా శ్రీశంకర పీఠాధిపతులగు
శ్రీసుబ్రహ్మణ్యాభినవసచ్చిదానంద
భారతీస్వాములవారిచే
విరచింపఁబడినది.

రెండవకూర్పు ప్రతులు ౧౦౦౦.

Madras:

T. A. SWAMINATHA AIYAR.

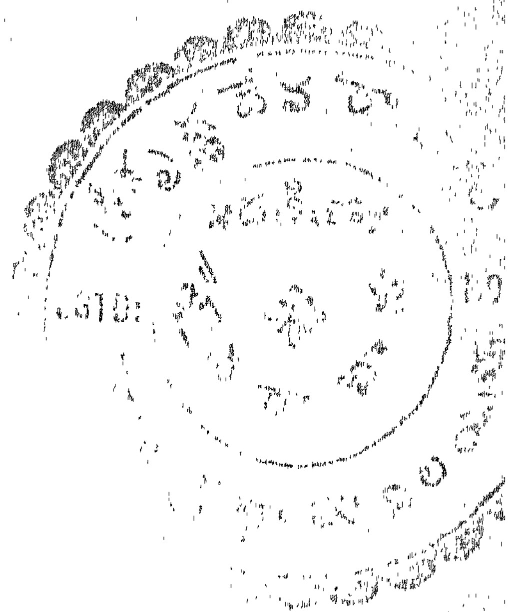
1902.

Price As. 4.] *Copyright Reserved.* [వెల అణాలు ౪.

V. N. J. PRESS, MADRAS.

ఓం.

శ్రీకృష్ణపరమాత్మనేనమః.

ఉత్తరగీత.

యోగశాస్త్రము.

ప్రథమాధ్యాయము

శ్లో॥ శ్రీకృష్ణఃకమలానాథో వాసుదేవస్సనాతనః ।
వసుదేవాత్మజఃపుణ్యో లీలామానుషవిగ్రహః॥

అర్జునఉవాచ.

అవతారిక,—శ్రీకృష్ణభగవానులచే నుపదేశింపఁబడిన భగవద్గీతలవలన అర్జునుండు తృప్తిఁజెందనివాఁడై యతనిం గాంచి తటస్థస్వరూపలక్షణములచే బ్రహ్మస్వరూపంబును మఱల నానతిమ్మని ప్రార్థింపుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ యదేకంనిష్కలంబ్రహ్మ వ్యోమాతీతంనిరంజనం ।
అప్రతర్క్యమవిజ్ఞేయం వినాశోత్పత్తివర్జితం ॥ ౧ ॥

తా॥ ఏది సజాతీయ విజాతీయ స్వగతభేదశూన్యంబై, ఏకంబై, కళలులేనిదై, పరబ్రహ్మంబై, చతుర్వింశతి తత్త్వంబులకుఁ గారణంబగు ఆకాశాతీతంబై, తమోరహితంబై, తర్కింపఁగూడనిదై, పలువిధములగు ప్రమాణంబులచేఁ దెలియఁగూడనిదై, చావుపుట్టువులులేనిదై;

శ్లో॥ కారణంయోగనిర్ముక్తం హేతుసాధనవర్జితం।
హృదయాంబుజమధ్యస్థం జ్ఞానంజ్ఞేయస్వరూపిణం ॥ ౨ ॥

తా॥ ప్రపంచోత్పత్తికిఁ గారణమైనదై, వస్త్వంతర సంబంధ రహితంబైనదై, (తనకు) కారణాన్తర సాధనాంతరములులేనిదై, (సర్వపరిపూర్ణవస్తువగుటచే) సకలజన హృదయ కమల మధ్యస్థితమైనదై, జ్ఞానస్వరూపంబైనదై, యేది తెలియఁదగినదో యారూపంబుగలదై;

శ్లో॥ కైవల్యంకేవలంశాన్తం శుద్ధమత్యన్తనిర్మలం ।
నిర్గుణంపరమంజ్యోతి రప్రమేయమనుత్తమం ॥ 3 ॥

తా॥ మోక్షస్వరూపంబైనదై, బంధమోక్ష రహితంబైనదై, అస్తరిస్త్రి(?)గ్రహ రూపమైనదై, ప్రపంచ సంబంధంబు లేనిదై, కళంకరహితమైనదై, త్రిగుణరహితంబైనదై, సర్వోత్తమంబైనదై, దివ్యప్రకాశంబైనదై, ఇట్టిదని నిర్ణయింపగూడనిదై, ఉత్తమోత్తమంబైనదై;

శ్లో॥ ఆద్యంతరహితంసూక్ష్మం శివమద్వైతమవ్యయం।
యత్ జ్ఞాత్వాముక్తిమాగచ్ఛే త్తత్ జ్ఞానంబ్రూహి కేశవ॥౪॥

తా॥ ఆద్యన్తములులేనిదై, మనస్సునకుచక్షువులకు గోచరముకానిదై, మంగళకరమైనదై, రెండుకానిదై వెలయునదేదో, ఏది నాశరహితంబైనదో, దేనిని గురూపదేశమూలముగాఁ దెలిసికొని ముక్తిపదయనగునట్టిదో యట్టి బ్రహ్మజ్ఞానమును ఓ కృష్ణమూర్తీ, నాకుఁ గృపఁజేయుము.

శ్రీభగవానువాచ.

శ్లో॥ సాధుపృష్టంమహాబాహో బుద్ధిమానసిపాండవ।
యన్మాంపృచ్ఛసితత్త్వార్థ మశేషంప్రవదామితే ॥ ౫ ॥

తా ॥ ఓ శత్రుసంహారకరుఁడగు అజానుబాహుఁడా! పాణ్డవవంశస్థుఁడా! నీచేఁ (బ్రహ్మజ్ఞానము) చక్కఁగా నడుగఁబడెను; మిక్కిలిబుద్ధిశాలివయ్యెదవు. ఏయాత్మతత్త్వమును నన్నడిగెదవో, దానిం బూర్ణముగా నీకుఁ దెలియఁజెప్పెదను.

శ్లో॥ ఆత్మమన్త్రస్యహంసస్య పరస్పరసమన్వయాత్ ।
యోగేనగతకామానాం భావనాబ్రహ్మచక్షతే ॥ ౬॥

తా॥ ఆత్మమన్త్రంబగు అజపామన్త్రంబునకును జీవునికిని సోహంబను పరస్పర సమన్వయ యోగంబుచే చిత్తనిరోధంబుగల్గి, ఇహపరఫలభోగ విరక్తులైన వారి సంతతాత్మ ధ్యానంబు బ్రహ్మంబందురు.

ఇచట ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాససంబులు (సః, అహం,=) సోహంబని చెప్పంబడుచున్నది. ఊపిరిని లోపలికి లాగునపుడు, సో-అనియు, వెలిపెడలినపుడు, హం-అనియు, జీవసంబంధంబుతోడ సదా చలనవృత్తిగల్గియుండుటచే "సోహం" అను అజపామన్త్రమనియు, (ఈవిషయంబును విశేషంబుగాఁ దెలియఁగోరువారలు గురుముఖంబువలనను, గ్రంథాన్తర పరిశీలనవలనను) దెలిసికొనవలయును.

శ్లో॥ శరీరిణామజస్యాన్తం హంసత్వంపారదర్శనం ।
హంసోహంసాక్షరంవిద్వాన్ జహాతిమరణజన్మని ॥ 2 ॥

తా॥ ... జీవన్ముక్తత్వము బ్రహ్మసాక్షాత్కారంబగు. జీవన్ముక్తుండు ... హంసమన్త్రవస్తువిశేషంబునుబొంది మరణ జననంబులు విడుచు చున్నాడు.

శ్లో॥ కాకీముఖకకారాంతం మకారశ్చేతనాకృతిః ।
అకారస్య విలుప్తస్య కోర్థస్సంప్రతిపద్యతే ॥ 3 ॥

తా॥ కాకీ—... లోని మొదటి కకారాన్త అకారంబు జీవచైతన్య రూపంబగు. ఆ అకారంబు కా—... లోపంబగునపుడు ఏయర్థంబిచ్చునదియని ప్రశ్న రాగా, నటుల ... క—... బ్రహ్మంబెయగుననుట.

ఈ, కాకీ, ... —కంచ, అకంచ, కాకే=సుఖదుఃఖే, తేఅస్యస్త ఇతికాకీ॥ కం, అనగా సుఖంబు, అకం, అనగా దుఃఖంబు, కనుక కాకీశబ్దవాచ్యుండు సుఖదుఃఖ... ... చే, కా—అనువర్ణంబులోని అకారంబగుజీవతత్త్వం బులోపింపగా ... క—... ... చున్నది, కోర్థః—అనిప్రశ్నవచ్చి నపుడు, ... చే ... భ్రాంతివదలి, తాను అఖండానందా ద్వితీయ సచ్చిదానంద స్వరూప ... బ్రహ్మంబెయగునని స్థాపింపఁబడినది.

శ్లో॥ యావత్పశ్యేత్ఖగాకారం తదాకారంవిచింతయేత్ ।
... మధ్యేచఖంకురు ॥ 4 ॥
... సకించదపిచింతయేత్ ।

తా॥ ... కారొ మెంతపర్యంతంబు గనఁబడుచుండునో, అంతపర్యంతము నా ... సేవింపుచుండవలయును. (అనగా, నాజీవుండేఈశ్వ రుండనుటచే, ... దానినే లెస్సగా విచారించ వలయునన్న.) ... కాశము మధ్య ... వాత్మనుండము, ఆజీవాత్మునియందు చి... (అనగా ... బ్రహ్మల కథిన్నాసల్లాకము భావించుట) జీవా త్మని చిదా... ... తలంపకుము,

అనంతరిక.—ఈ ప్రకారము ... స్వరూపంబును విచారించి తద్రూపంబును ... ... ఆత్మసాక్షాత్కారము గలుగఁ

జేసికొనుట దుర్లభంబగుటవలన "శతాయుః పురుషశ్శతేంద్రియః" అను న్యాయంబువలన, మనుజులు పరిమితాయుష్కులుగాన వాయుధారణవలన నాయుర్వృద్ధియని చెప్పియుండుటచే, వాయువు నధికపఱిచి యేవిధంబుననైనను, శ్రుతి, గురు, స్వానుభవంబులచే బ్రహ్మసాక్షాత్కారము కలుగఁజేసికొనవలయునని యీ దిగున నుడువఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ గచ్ఛం స్తిష్ఠన్యథాకాలం వాయుస్వీకరణంపరం ॥ ౧౦ ॥
సర్వకాలంప్రయోగేన సహస్రాయుర్భవేన్నరః ।

తా॥ నడుచుచున్నప్పుడును, కూర్చున్నప్పుడును, స్నాన, భోజన, శయనాది సమస్తకాలములందును, మిక్కిలి వాయుధారణంబు చేయుటచేత వెయ్యేండ్లు జీవించియుండవచ్చును. అని ప్రమాణంబుండుటవలన,

ఈప్రకారంబు వాయుధారణవలన నాయువును విశేషముగా సంపాదించినను, దనకు జీవస్వరూప మెదివరకుఁ గానంబడుచుండునో, యంతపర్యంతంబును;

"అధ్యారోపాపవాదాభ్యాం నిష్ప్రపంచంప్రపంచ్యతే" అనిన్యాయంబుండుటవలన "నేహ" ఇత్యాదివాక్యంబులచే లెస్సగా విచారించిన పిదప నానాత్వము లేకుండుటఁ దెలిసి సమాధియుక్తుండై బ్రహ్మసాక్షాత్కారము పొందవలయుననుట.

శ్లో॥ స్థిరబుద్ధిరసంమూఢో బ్రహ్మవిద్బ్రహ్మణిస్థితః ॥౧౮॥
బహిర్వ్యోమస్థితంనిత్యం నాసాగ్రేచవ్యవస్థితం ।
నిష్కళంకంవిజానీయా చ్ఛ్వాసోయత్రలయంగతః ॥ ౧౨ ॥

తా॥ స్థిరబుద్ధిగలవాఁడును, అజ్ఞానరహితుండును, బ్రహ్మజ్ఞానముగలవాఁడును ఎల్లప్పుడును బ్రహ్మయందే యుండువాఁడగును. ఏయేస్థలములందు శ్వాసవాయువునకు లయంబగునో, ఆయాచోట నాసాగ్రమందుండునదై, బాహ్యాకాశస్థితంబునై, అవయవరహితమునైన యాబ్రహ్మమును ధ్యానము చేయవలయుననుట.

శ్లో॥ పుటద్వయవినిర్ముక్తో వాయుర్యత్రవిలీయతే ।
తత్రసంస్థంమనఃకృత్వా తద్ధ్యాయేత్పార్థఈశ్వరః ॥ ౧౩ ॥

తా॥ ఓయి అర్జునుఁడా! నాసారంధ్రములనుండి వచ్చెడివాయువు, ఎచ్చట లయంబగుచున్నదో అచ్చట మనస్సునునిల్పి ఈశ్వరధ్యానంబు చేయవలయును.

శ్లో॥ నిర్మలంతంవిజానీయాత్ షడూర్మిరహితంశివం ।
శివగుప్తతనోపేత మానందంపరమవ్యయం ॥ ౧౪ ॥

తా॥ నిరహంకారమైన శుద్ధచైతన్యము నెఱింగి, క్షుత్పిపాస, జరామరణ, మల మూత్రాది విరహితమైన యట్టి శివుని (మంగళ స్వరూపమైన యాత్మను) ధ్యానింప వలయును.

శ్లో॥ స్వయముచ్చలితేదేహీ దహిన్యస్తసమాధినా ।
నిశ్చలంతంవిజానీయా త్సమాధిస్తస్యలక్షణం ॥ ౧౫ ॥

తా॥ చిరకాల కర్మవాసనలవలన దేహముచలించినప్పటికిని, స్థైర్యముచే చలించని ధ్యానయోగముచేత నిశ్చలమైనయాత్మను తెలిసికొనుట యేదికలదో అదియే సమాధిలక్షణమనఁబడును.

అవ.—బ్రహ్మజ్ఞాననిష్ఠునకు మనోనిశ్చలత్వంబుకొఱకు ధారణా విశేషంబు చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రభాశూన్యంమనశ్శూన్యం బుద్ధిశూన్యంనిరామయం ।
సర్వశూన్యంనిరాభాసం సమాధిస్తస్యలక్షణం ॥ ౧౬ ॥
త్రిశూన్యంయోవిజానీయాత్ సద్యోముచ్యేతబంధనాత్ ।

తా॥ కనఁబడుచుండు దేహాది ప్రపంచదృశ్య రహితమైనట్టియు, తత్ప్రపంచము నకు హితంబైన మనస్సులేనట్టియు, నాప్రపంచ పదార్థనిశ్చయాత్మక బుద్ధిలేనట్టియు, నిర్వ్యాజమైనట్టియు, సంకల్పమూలంబగు తలంపులేనట్టియు, (తనకన్యంబగు ప్రాపంచిక పదార్థంబులన్ని మిథ్యలైనందువలన) స్వతస్సిద్ధంబుగానుండు బ్రహ్మంబు తానై నిల్చుటయను సమాధిలక్షణయుక్తుండై, పూర్వోక్తములైన ప్రభాది త్రివిధశూన్యముగా నెవఁడు చూచునో యట్టివాఁడప్పుడే సంసారబంధంబునుండి విడువఁబడినవాఁడై జీవన్ముక్తుండగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ స్వయంసంచరితందేహీ దేహీత్యక్త్వాసమాధినా॥ ౧౭ ॥
నిష్కళంతద్విజానీయా త్సంసారరహితంశివం ।

తా॥ దేహంబులందు జీవుండు తానై రాకపోకలుచేయుచుండి, దేహాభిమానంబు వదలినవాఁడై, జీవబ్రహ్మైక్యభావనాయోగముచే నవయవరహితుండై, సంసార రహి

తుండునైన పరశివస్వరూప బ్రహ్మంబు నెవఁడు ధ్యానమూలముగా నెఱుంగునో యట్టి వాఁడు సమాధిసిద్ధలక్షణుండనబడును.

అవ,—ఇఁక బ్రహ్మజ్ఞునకు లక్షణంబు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అమాత్రంశబ్దరహితం స్వరవ్యంజనవర్జితం ॥ ౧౮ ॥
బిందునాదకళాతీతం యస్తంవేదసవేదవిత్ ।

తా॥ హ్రస్వదీర్ఘప్లుతాది మాత్రరహితమయ్యును, శబ్దరహితంబయ్యును, స్వర వ్యంజన వర్జితంబయ్యును, నాద బిందు కళాతీతంబయ్యు నుండు బ్రహ్మంబు నెవ్వండె ఱుంగునో వాఁడే సర్వ వేదాంత తత్త్వజ్ఞ బ్రహ్మస్వరూపుఁ డనఁబడుచున్నాఁడు.

ఈ బిందు, నాద, కళలకు ద్వివిధార్థంబులుకలవు.

౧.—బిందు, అనఁగా అనుస్వారము. నాసికమునుండి పుట్టినది. నాదము, కంఠము నుండిపుట్టినది, కళలు, పలువిధ శబ్దరూపములు. వీనికతీతంబగునది బ్రహ్మమని చెప్పఁబడెను

౨.—మహదహంకారబీజభూతమూలప్రకృతియను పరాశక్తి బిందువనంబడు. ఆప రాశక్తియను బిందువునుండిపుట్టిన, పరా, పశ్యంతి, మధ్యమా, వైఖరీ, రూపంబులగు చతుర్విధవాక్కుల ధ్వని సమూహంబు నాదంబనంబడును. క్షేత్రజ్ఞుండు, చైతన్యుండు, జీవుండను నామధేయంబులు కళలనంబడు. వీనికి అతీతంబైనది బ్రహ్మంబని చెప్పంబడినది.

అవ.—ఈరీతిని ప్రాప్తంబైన తత్త్వజ్ఞానంబునకు అనుభవాది భావనలు నిమి త్తంబులైనందువలన బ్రహ్మనిష్ఠునకుఁ జేయందగిన కార్యంబులేవియుఁ లేవని చెప్పఁ బడుచున్నది.

శ్లో॥ ప్రాప్తేజ్ఞానేనవిజ్ఞానేజ్ఞేయేచహృదిసంస్థితే ॥ ౧౯ ॥
లబ్ధశాన్తిపదేదేహే నయోగోనైవధారణం ।

తా॥ శాస్త్రాచార్యోపదేశజన్యంబగుజ్ఞానంబు చేతజ్ఞానశేషమును, భగవజ్జ్ఞానంబు ప్రాప్తంబగుచుండగను, సర్వవేదాన్తతాత్పర్యగోచరంబైన బ్రహ్మంబు హృదయంబున ప్రత్యక్షముగా భాసిల్లుచుండగను, దేహోపాధిగల జీవుండు సంప్రాప్తంబైన యుప శాంతిగలవాడైనందున, యాజీవన్ముక్తునకు తన్నిమిత్తంబైన యోగము లేదు. ధారణ యులేదు. అనుభూతి స్వరూపంబైన ఫలంబు సంబంధించును గనుక యోగసాధనంబు

వలన ప్రయోజనంబులేదు. ఇవ్విధంబున బ్రహ్మాపరోక్ష జ్ఞానంబుగల జీవన్ముక్తుండు ఈశ్వరుండగు.

అవ.—జీవన్ముక్తుని స్వరూపంబు చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ యోవేదాదౌస్వరఃప్రోక్తో వేదాన్తేచప్రతిష్ఠితః ॥ ౨౦॥
తస్యప్రకృతిలీనస్య యఃపరస్సమహేశ్వరః।

తా॥ సకల వేదములందు నే ప్రణవ వ్యవహారము చెప్పంబడినదో, సర్వవేదాంతములందుఁ గ్రమముగా విరమించుటకొఱకు దేనిని స్థాపింపఁబడినదో, అట్టి ప్రణవస్వరూపమైన యాప్రకృతియొక్క పరాశక్త్యాద్యవస్థలయందు లయమునకెవడు పరమై యుండువాఁడో, వాఁడె మహేశ్వరుండు.

అవ.—బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకు మునుపు తన్నిమిత్తమైన సాధనప్రయాస లవశ్యంబులు. అనుభవజ్ఞానంబువలనఁ గృతకృత్యుండైనవానికి యాసాధనలతోడఁ బని లేదని దృష్టాంత మొసఁగబడుచున్నది.

శ్లో॥ నావార్థీతుభవేత్తావ ద్యావత్పారంనగచ్ఛతి ॥ ౨౧ ॥
ఉత్తీర్ణేచసరిత్పారే నౌకయా కింప్రయోజనం ।

తా॥ ఎంతవఱకు నదీతీరమును జేరఁడో అంతవఱకు నదినిదాటుటకై యోడను గోరువాఁడగుచున్నాఁడు. అటుల నేరుదాఁటఁబడగా ఆనావవలన నేమిప్రయోజనంబు. ఆవిధముగా ఆత్మాఽపరోక్షము కలిగినవానికి శాస్త్రసాధనలవలన ప్రయోజనము లేదనుట.—ఇందునకనుగుణంబుగా గ్రంథాంతరమందు;—

"శ్లో॥ కింకరోమిక్వగచ్ఛామి కింగృహ్ణామిత్యజామికిం ।
ఆత్మనాంపూరితంవిశ్వం మహాకల్పాంబునాయథా॥" అనిచెప్పఁబడియున్నది.

అవ.—ఈవిషయమై ప్రకారాంతర దృష్టాంతము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ గ్రంథమభ్యస్యమేధావీ జ్ఞానవిజ్ఞానతత్పరః ॥ ౨౨ ॥
పలాలమివధాన్యార్థీ త్యజేద్గ్రంథమశేషతః ।

తా॥ బుద్ధిమంతుడైన వాఁడు వేదాన్తాది శాస్త్రంబుల నభ్యసించి గురుముఖంబున విశేష జ్ఞానానుభవంబు నొందినపిదప, ధాన్యమును గ్రహించినవాఁడు గడ్డినివదలునట్లు సకల వేదాంతాది శాస్త్రంబులను వదలువాఁడగును.

శ్లో॥ ఉల్కాహస్తోయథాకశ్చి ద్ద్రవ్యమాలోక్యతాంత్యజేత్ ॥ ౨౩॥
జ్ఞానేనజ్ఞేయమాలోక్య పశ్చాద్జ్ఞానంపరిత్యజేత్ ।

తా॥ ఒకండు దీపముచేఁజీకటిలోనుండిన ద్రవ్యములను గనుంగొనినపిదప నెటుల దీపమునువదలునో, యా విధంబున జ్ఞానసాధనంబున జ్ఞేయంబైన బ్రహ్మసాక్షాత్కారంబు గల్గినపిదప నాసాధనమును శాస్త్రంబును వదలుననుట.

శ్లో॥ అమృతేనతృప్తస్య పయసాకింప్రయోజనం ॥ ౨౪ ॥
ఏవంతత్పరమంజ్ఞాత్వా వేదైర్నాస్తిప్రయోజనం ।

తా॥ అమృతపానముచేఁ దృప్తినొందినవానికియుదకముచే నేమిప్రయోజనము! అటులనే పరమాత్ముని సాక్షాత్కారము చేసికొనినపిదప వేదశాస్త్రములచే ప్రయోజనము లేదనుట.

అవ.—తత్త్వజ్ఞానికి విధి నిషేధాదులతోఁ బ్రయోజనము లేదని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ జ్ఞానమాత్రేణతృప్తస్య కృతకృత్యస్యయోగినః ॥ ౨౫ ॥
నైవాస్తికిఞ్చిత్కర్తవ్య మస్తిచేన్నసతత్త్వవిత్ ।

తా॥ బ్రహ్మసాక్షాత్కార జ్ఞానామృతముచేఁ దృప్తిఁజెందినట్టి కృతకృత్యుండగు యోగికి చేయందగిన కార్యంబేమియులేదు. లోకసంగ్రహార్థము కర్మాసక్తియొకవేళగల్గినయెడల వాఁడు తత్త్వవేత్తయగునుగాని ఆరూఢుండుకాఁడు.

అవ.—వేదశాస్త్ర పఠనంబులచే బ్రహ్మవేత్తకాఁడనియు, వేదాన్తార్థ గోచరంబైన బ్రహ్మానుభవంబుగలవాఁడే వేదవేత్తయగుననియు చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ తైలధారామివాచ్ఛిన్నం దీర్ఘఘంటానినాదవత్ ॥ ౨౬ ॥
అవాచ్యంప్రణవస్యార్థం యస్తంవేదసవేదవిత్ ।

తా॥ తైలధారవలెనెడతెగని ధారగలిగినదై, అతి దీర్ఘంబైన ఘంటాధ్వనివలె విచ్ఛేదరహితంబైనదై, వాక్కునకు అందరానిదైయుండు లక్ష్యార్థనిష్ఠయబ్రహ్మస్వరూపంబైన ప్రణవంబును ఎవ్వండెఱుంగునో వాఁడే వేదవేత్తయనంబడును.

తాత్పర్యము:—పరమాత్మజ్ఞానులకు సమాధిసాధనంబును దెలుపుట.

శ్లో॥ ఆత్మానమరణింకృత్వా ప్రణవంచోత్తరారణిం॥ ౨౭ ॥
ధ్యాననిర్మథనాభ్యాసా ద్దేవంపశ్యేన్నిగూఢవత్ ।

తా॥ సత్త్వజ్ఞాన పరాయణుండైన జీవుని అధరారణిగను, ప్రణవరూపంబగు పరబ్రహ్మమును ఉత్తరారణిగను భావించి, ధ్యానంబనియెడి నిర్మథనాభ్యాసంబుచే నతిగూఢంబైన వస్తువునట్టి పరమాత్మను జూడనగు.

అవ.—ఇక అపరోక్షానుభవపర్యంతంబు చేయనగు స్వప్రకాశాధారణా స్వరూపం బిట్టిదని చెప్పంబడు చున్నది

శ్లో॥ విధూమాగ్నిప్రభం దేవం పశ్యేదత్యంతనిర్మలం॥ ౨౮ ॥
తాదృశంపరమంరూపం స్మరేత్పార్థహ్యనన్యధీః ।

తా॥ ఓయి అర్జునుఁడా! పొగలేనియగ్నిజ్వాలవలెఁ బ్రకాశమానమై, అతిస్వచ్ఛమైనపరమాత్మను, అపరోక్షానుభవపర్యంతము చూడవలయును. అనఁగా నట్టియత్యుత్కృష్టమగు బ్రహ్మస్వరూపమును అన్యచింతలు మాని ధ్యానము చేయవలయుననుట.

అవ.—ధ్యానప్రకారమే బ్రహ్మంబని విశదీకరింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ దూరస్థోపిసదూరస్థః పిండస్థఃపిండవర్జితః॥ ౨౯ ॥
విమలస్సర్వదాదేహీ సర్వవ్యాపీనిరంజనః ।

తా॥ దేహియగుపురుషుఁడు (అజ్ఞానమువలన బ్రహ్మమునకు) దూరమందుండునటులఁ గనఁబడినను సమీపమునందుండువాఁడు, దేహధారిగాఁ గనబడినను దేహధారి కానేరడు. సదా నిర్మలుండు, అంతటను బరిపూర్ణుండు, అకలంకుండు, అని ఇవ్విధంబున ధ్యానించవలయును.

అవ.—దేహధ్యానంబువలనఁ గర్తృత్వభోక్తృత్వాదికములు ఆజీవునికి లేవనుట.

శ్లో॥ కాయస్థోపినకాయస్థః కాయస్థోపినజాయతే॥ ౩౦ ॥
కాయస్థోపినభుంజానః కాయస్థోపినబధ్యతే ।

తా॥ పురుషుఁడు దేహధారియైనను అతనికి దేహబంధంబు లేదు. దేహంబుండియుఁ బుట్టువాఁడు కాఁడు. కర్మఫలంబులుండినను భోగించనివాఁడగును. బంధహేతుభూతములగు ప్రాణాదులున్నను బంధములేనివాఁడగును.

శ్లో॥ కాయస్థోపినలిప్తస్స్యాత్ తత్ క్షయస్థోపినబాధ్యతే ॥ ౩౧ ॥

తా॥ దేహి సుఖదుఃఖాదిహేతువగు దేహమందుండు వాఁడైనను, సుఖదుఃఖ సంబంధరహితుండగును, మరణావస్థగల దేహస్థుండైనను, మరణ దుఃఖానుభవి కాఁడు ఇందుచే దేహికి షడ్భావవికార శూన్యత్వము చెప్పంబడెను.

అవ.—ఆత్మ దేహాంతఃకరణంబులకు విలక్షణుండనుట.

శ్లో॥ తిలమధ్యేయథాతైలం క్షీరమధ్యేయథాఘృతం ।
పుష్పమధ్యేయథాగంధః ఫలమధ్యేయథారసః ॥ ౩౨ ॥
కాష్ఠాగ్నివత్ప్రకాశేత హ్యాకాశేవాయువచ్చరం ।

తా॥ నువ్వులయందు నూనెవలెను, పాలయందు నేయివలెను, పుష్పమునందు వాసనవలెను, ఫలమునందు రసంబువలెను, కట్టెయందు నిప్పువలెను, ఆకాశమున గాలివలెను, అన్నమయాది పంచకోశ దేహంబులందు నాత్మ యానందాత్మకమై స్వయం ప్రకాశమానుండగుచున్నాఁడు.

అవ —ఆయాత్మయే సకలదేహవర్తియని విశదముగాఁ జెప్పంబడు చున్నది.

శ్లో॥ తథాసర్వగతోదేహీ దేహమధ్యేవ్యవస్థితః ॥ ౩౩ ॥
మనస్థోదేహినాందేవో మనోమధ్యేవ్యవస్థితః ।

తా॥ పూర్వోక్తములైన తైలాదులవలె, సర్వవ్యాపియగు దేవుండు నానావిధ రూపంబైన, దేవమనుష్యతిర్యగాది దేహంబులందు (తిలలుభిన్నంబులైనను తైలత్వముచే నేకత్వంబునొందినటుల) అంతఃకరణంబులందుండు ఈశ్వరుండు ఒక్కండై అయాహృదయంబులందు సాక్షిమాత్రుండై ప్రకాశిల్లుచుండును.

అవ,—యోగీశ్వరులట్టి పరమాత్మను తమమనస్సుచేత సాక్షాత్కరింగఁ జెప్పఁబడినొందరనుట.

శ్లో॥ మనస్థంమనమధ్యస్థం మధ్యస్థమనవర్జితం ॥ ౩౪ ॥
మనసామనఆలోక్య స్వయంసిధ్యంతియోగినః ।

తా॥ ఆజీవాత్మ, మనోవచ్ఛిన్నమైనను, మనస్సునకు సాక్షిభూతమైయుండును అటుల మనస్సునకు సాక్షియైనను, సంకల్ప వికల్పరహితుండైనను, యోగియగు వాఁడా పరమాత్మను తనపరిశుద్ధాంతఃకరణముచే సాక్షాత్కరించుకొని కృతార్థుఁడగును

వృత్తినిబొందిస్వానుభవసిద్ధినొందుచున్నాడు. అనగా, మనస్సుచేతనే మనస్సు నవలోకించి బ్రహ్మసాక్షాత్కారము నొందవలయునని యభిప్రాయము.

అవ.—ఆరూఢుని సమాధిలక్షణము చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఆకాశంమానసంకృత్వా మనఃకృత్వానిరాస్పదం॥ ౩౫ ॥
నిశ్చల స్తంవిజానీయా త్సమాధిస్థస్యలక్షణం।

తా॥ ఆకసంబును మానసంబుచేసి, సంకల్ప వికల్పాత్మకంబైన మనస్సునునిర్విషయంబైనదిగా గావించి, నిష్క్రియుండైన పరమాత్మను ఎవ్వండెఱుంగునో యట్టివాఁడు సమాధిస్థుండగు, ఇదియె సమాధిలక్షణము.

అవ.—ఆరురుక్షుని సమాధిలక్షణము చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ యోగామృతరసంపీత్వా వాయుభక్షస్సదాసుఖీ ॥ ౩౬ ॥
యమమభ్యసతేనిత్యం సమాధిమృత్యునాశనం।

తా॥ యమనియమాద్యష్టాంగాభ్యాసామృత పానంబు చేసి ప్రాణాయామంబుచే నిరోధింపంబడిన కేవలకుంభకాహారము గలవాఁడై, యెప్పటికిని యోగతరదృఢగాత్రసుఖియై, సమాధియను అమృతాశనుండై యుండవలయును.

అవ.—ముముక్షు నిర్వికల్ప సమాధి లక్షణము చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఊర్ధ్వశూన్యమధశ్శూన్యం మధ్యశూన్యంయదాత్మనః॥ ౩౭ ॥
సర్వశూన్యంతథాత్మేతి సమాధిస్థస్యలక్షణం।

తా॥ (నిర్వికల్ప) సమాధియందున్నవాఁడు మీదు, క్రిందు, మధ్య, చుట్టుప్రక్కలు శూన్యంబై, దేశ, కాల, వస్తుపరిచ్ఛేదశూన్యంబై, యేయాత్మవెలయునో, యాత్మన్నే తానని భావించును.

అవ.—ఇవ్విధంబున సర్వశూన్యభావనగలవానికి విధినిషేధంబులు లేవనుట.

శ్లో॥ శూన్యభావితభావాత్మా పుణ్యపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౩౮ ॥

తా॥ సర్వశూన్యభావనగల ఆత్మజ్ఞాని, పుణ్యపాపములచేఁ విడువఁబడుచున్నాఁడు. అనఁగా, ద్వంద్వములేని జీవన్ముక్తుఁడగుచున్నాఁడనుట.

అర్జున ఉవాచ.

అవ.—ఈగతింబున ఉపదేశింప అర్జునుండు సమాధియందలి విరోధంబును అవలంబనమునుగూర్చి శంకించినవాఁడై ప్రశ్నచేయుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ అదృశ్యభావనానాస్తి దృశ్య మేతద్వినశ్యతి ।
అవర్ణమస్వరంబ్రహ్మ కథంధ్యాయ [illegible] ॥

తా॥ కనఁబడని పదార్థమందు ధ్యానంబుగలుగదు. [illegible] వ్యము నాశముచెందునది, రూపరహితంబయ్యె [illegible] యోగులెవ్విధంబున ధ్యానింపఁగలరు. [illegible] నది యోగమెటులగునని యభిప్రాయము

శ్రీభగవానువాచ

అవ.—అటులగాదని సానయమయ [illegible] లేదు. కనుకనే పూర్వోక్తభావంబు ఘటింపనేరదు; [illegible] శేష బ్రహ్మంబె నిర్మలంబని చెప్పిన వే [illegible] లభించునని శ్రీభగవానులుపదేశింపుచున్నారు.

శ్లో॥ ఊర్ధ్వపూర్ణమధః పూర్ణం మధ్యపూర్ణం [illegible] ।
సర్వపూర్ణంతదాత్మేతి సమాధిస్థస్య [illegible] ॥

తా॥ ఊర్ధ్వాధోమధ్యశబ్దంబులచేత [illegible] నది. పూర్ణశబ్దంబుచేత ఆయావస్తుపరిచ్ఛేదంబును, [illegible] ద్యోదితమన్నది. ఇవ్విధంబున అఖండ [illegible] యెవ్వండు ధ్యానంబు చేయుచునో యట్టివానికి [illegible] వానికిదేలక్షణంబు.

అష్టావక్ర ఉవాచ.

అవ.—సాలంబ యోగంబనియు, నిరాలంబ యోగంబనియు [illegible] ద్వివిధ యోగంబుల దోషంబుగూర్చి శంకించు [illegible].

శ్లో॥ సాలంబస్యాప్యనిత్యత్వం నిరాలంబస్య [illegible] ।
ఉభయోరపిదోషత్వాత్కథంధ్యాయ [illegible] ॥

తా॥ మూర్తిధ్యానంబులతోఁగూడిన యోగ [illegible] మూర్తిధ్యాన రహితంబైన యోగంబునకు శశవిషాణాదులవలె [illegible]; కాన, ఈరెంటికిని దోషంబుగల్గుటచే యోగీశ్వరులెట్లు ధ్యానంబు [illegible]ఁగలరు.

శ్రీభగవాను ఉవాచ.

అవ.—కాలపరిపాకంబుచేత శుద్ధాంతఃకరణుండైనవానికి వేదాంతజన్యజ్ఞానంబువలనఁ బ్రపంచాతీతంబై యాబ్రహ్మంబు సాక్షాత్కరింపుచున్నదగుటచే శూన్యంబు కానేరదని భగవానులు నుడివెదరు.

శ్లో॥ హృదయంనిర్మలంకృత్వా చిత్తశూన్యమనామయం ।
అహమేవేదంసర్వమితి నైతత్పశ్యేత్పరంసుఖీ ॥ ౪౨ ॥

తా॥ చిత్తవృత్తిశూన్యంబుచే హృదయంబును బరిశుద్ధంబు గావించి, నిరాకార వస్తువును గురూపదేశక్రమంబున ధ్యానంబుచేసి పరమానందాత్ముండగుచు, నేనొకఁడనే యీసకలజగజ్జాలంబులనియును, నాకంటె నన్యమైనది మఱియేదియు లేదనియు, బ్రహ్మసాక్షాత్కారానుభవమును గనవలయును.

అర్జున ఉవాచ

శ్లో॥ అక్షరాణిసమాత్రాణి సర్వేబిందుసమాశ్రితాః ।
బిందుర్నాదేనభిద్యేత సనాదఃకేనభిద్యతే ॥ ౪౩ ॥

తా॥ హ్రస్వదీర్ఘప్లుతాక్షరములన్నియు బిందువు నాశ్రయించినవి, ఆబిందువు నాదంబుచే భేదింపఁబడుచున్నది, కళతోఁ గూడిన యానాదంబు దేనిచే భేదింపఁబడును? అని అర్జునుండు ప్రశ్నచేయుచున్నాఁడు.

శ్రీభగవాను ఉవాచ.

అవ.—ఇవ్విధంబున నర్జునుండడుగఁగా నీవడిగినది బ్రహ్మమందుఁ గూడునని భగవంతుండుత్తరంబిచ్చుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ అనాహతస్యశబ్దస్య తస్యశబ్దస్య యోధ్వనిః ।
నాదస్యాంతర్గతంజ్యోతి ర్జ్యోతిరంతర్గతంమనః ॥ ౪౪ ॥
తన్మనోవిలయంయాతి తద్విష్ణోఃపరమంపదం ।

తా॥ ఎన్నఁతెగనిశబ్దంబును నాదమేదికలదో యదియును, యానాదంబునందుజ్యోతియును, యాజ్యోతియందు మనంబును అంతర్గతమగును. అట్టిమనంబు దేనియందు లయంబగునో యదియె విష్ణువుయొక్క పరమపదము, అనగా మనంబు వృత్తిశూన్యంబుగాగా అట్టిస్థితి బ్రహ్మమునందు లయమనబడును. అదియె పరమపదంబు.

శ్లో॥ ఓంకారధ్వనినాదేన వాయుసంహారణాత్మకం ॥ ౪౫ ॥
నిరాలంబంసముద్దిశ్య తత్రనాదోలయంగతః ।

తా॥ ఓంకారధ్వన్యాత్మకమైన నాదంబుతో మారుతోప సంహారణాత్మకమైన నిరాలయనిర్విశేషబ్రహ్మంబును లక్ష్యముంచుటచే, నాబ్రహ్మమందే నాదంబులయంబగును. నానాదలయంబేదిగలదో యదియె యావిష్ణునిపరమపదంబగును నిక యర్థాంతరము.—

నాదమనగా, ప్రణవమందుఁబుట్టినధ్వని. ఆనాదము రేచక, పూరక, కుంభకాదులవలన బుట్టినట్టివాయువు లయమగు పర్యంతముండును. ఆ వాయువు లయమైన యెడల నిరాలంబమైన బ్రహ్మమందు నాదంబులయంబగును. అదే బ్రహ్మస్థానంబని యెఱుంగవలయును.

అర్జున ఉవాచ.

అవ.—ఆరూఢునివిషయంబట్లుండ నారురుక్షునిగతిఁగూర్చి శంకించి అర్జునుండు మరల భగవంతునిఁగూర్చి యడుగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ భిన్నే పంచాత్మకే దేహే స్థితే పంచసుపంచధా ॥ ౪౬ ॥
ప్రాణైర్విముక్తో దేహేతు ధర్మాధర్మౌక్వగచ్ఛతః ।

తా॥ పంచభూతాత్మకంబైన స్థూలశరీరమందు తద్భూతంబులు భిన్నంబులైయుండగను, జీవుండు ప్రాణాదిపంచవాయువులచే విడువఁబడుచుండగను, ఆజీవుండు చేసిన పుణ్యపాపకర్మంబు లెట్లుపోవును, అని అర్జునుండడిగెను.

శ్రీభగవానువాచ.

అవ.—పూర్వోక్తప్రకారంబుగనర్జునుండడుగగా భగవంతుడు ధర్మాధర్మంబులు లింగశరీరమును గూడియుండుననుచున్నారు.

శ్లో॥ ధర్మాధర్మౌమనశ్చైవ పంచభూతానియానితు ॥ ౪౭ ॥
ఇంద్రియాణిచపంచైవ యాశ్చాన్యాఃపంచదేవతాః ।
జీవేనసహగచ్ఛంతి యావత్తత్త్వంనవిందతి ॥ ౪౮ ॥
మనసాసర్వథాతావ న్నిత్యమేవాభిమానినః ।

తా॥ పుణ్యపాపములు, అంతఃకరణము, పంచభూతములు, జ్ఞానేంద్రియములు, పంచేంద్రియాభిమానులగు దిగ్వాతార్కప్రచేతాశ్వినులు, అంతరింద్రియములతోడనే

నిరంతరమును, అహంకారమమకార విషయాభిమానములుగలవై (అపరోక్ష బ్రహ్మాను భవంబెంతవఱకు జెందకుండునో అంత పర్యంతంబు జీవోపాధిగల లింగదేహము తోడం బోవుచున్నది.

అర్జున ఉవాచ.

అవ.—ఆ లింగశరీరభంగమేలాగగునని అర్జునుండడుగుచున్నాడు.

శ్లో॥ స్థావరంజంగమంచైవ యత్కించిత్సచరాచరం ॥ ౪౯ ॥
జీవాజీవేనసిధ్యంతి సజీవః కేనసిధ్యతి ।

తా॥ స్థావర జంగమాత్మకంబగు జగజ్జాలమందు ఏ జీవములు కలవో (అభిమాన వంతులైన విశ్వాదిజీవులు) ఆ జీవులు లింగశరీరాభిమానంబుగల తేజస్సుచేత సిద్ధించుచున్నారు. అనగా విశ్వాద్యభిమానమును త్యజింతురనుట,! అటులగుటచే నాజీవుం డెటుల సిద్ధినొందును. ఆలింగశరీరమునకు భంగమెటులగల్గును,

శ్రీభగవానువాచ.

శ్లో॥ ముఖనాసికయోర్మధ్యే ప్రాణస్సంచరతేస్సదా ॥ ౫౦ ॥
ఆకాశః పిబతే ప్రాణం సజీవః కేనజీవతి ।

తా॥ ముఖనాసికంబులనడుమ నెల్లపుడును ప్రాణవాయువు అజపామంత్రాత్మకత్వముచే, దినమునకు ఇరువదియొక్క వేయిన్నూరు సంఖ్యగల ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసంబులచే సంచరించుచుండును. ఎప్పుడు యోగమహిమచేత బ్రహ్మసాక్షాత్కారానంతరమందు జీవునికి అదృష్టనివృత్తియగునో, ఎప్పుడాకాశము జీవుని నిమిత్తము ఆ ప్రాణమును గ్రసించునో అప్పుడు జీవుండు దేనిచే జీవించును? అనగా నపుడు జీవరూపము లేకనే పోవుచున్నదని ప్రత్యుత్తరమియ్యబడినది.

అర్జున ఉవాచ.

అవ.—మఱియు బ్రహ్మాండాద్యుపాధి విశిష్టమైన ఆ బ్రహ్మంబునకు నిరంజనత్వమేలాగున గల్గునని అర్జునుండడుగుచున్నాడు.

శ్లో॥ బ్రహ్మాండవ్యాపితంవ్యోమ వ్యోమ్నాచావేష్టితంజగత్ ॥ ౫౧ ॥
అంతర్బహిశ్చతద్వ్యోమ కథందేవోనిరంజనః ।

తా॥ ఆకసము బ్రహ్మాండావిచ్ఛిన్నమైనది. ఆయాకసముచే జగత్త్రయము వ్యాప్తంబైనది. అంతర్బాహ్యంబులందు నాకసంబే వర్తించుచున్నది. ఇటులుండ నీశ్వరుం డెటుల నిరంజనుండగును. అనగా అన్యప్రకాశనిరపేక్షుండై ఎట్లు నిరంజనుండా యెనని ప్రశ్న చేయబడినది.

శ్రీభగవానువాచ.

అవ.—ఆకాశాది సర్వప్రపంచమును కల్పితంబగుటచే సర్వంబసత్యమను అభిప్రాయంబును భగవానులు చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ ఆకాశోహ్యవకాశశ్చ ఆకాశవ్యాపితంచయత్ ॥ ౫౨ ॥
ఆకాశస్యగుణశ్శబ్దో నిశ్శబ్దోబ్రహ్మఉచ్యతే ।

తా॥ మహాకాశము, పరిచ్ఛిన్నాకాశము ఈరెండును ఆకసముచేతను, ఆకాశతన్మాత్ర భూతమైనశబ్దముచేతను వ్యాప్తంబైయుండును; ఉపహితత్వముచేత తద్వ్యతిరిక్తముకాదు «ఆకాశస్యగుణశ్శబ్దః» అని ప్రమాణముండుటచే తన్మాత్రచేతనైన శబ్దముమిథ్యాభూతాకాశమునకు గుణమైనందునను, ఇది పరిణామ ఉపాదానము గనుకను, ఆకాశమువలెం దానును మిథ్యాభూతమగును. «నిశ్శబ్దో బ్రహ్మఉచ్యతే» అనంగా బ్రహ్మము నిశ్శబ్దము, నిష్ప్రపంచము, సత్యము, అక్షరము, కాన అట్టిబ్రహ్మమునకు అసత్య ప్రపంచముతో సంబంధములేదు. కనుక నిరంజనత్వము ప్రతిపాదింపఁబడినదని భగవానులు ప్రత్యుత్తరంబిచ్చిరి.

అర్జున ఉవాచ.

అవ —అక్షరశబ్దమునకు భగవదభిప్రాయము మొఱుంగక లోకప్రసిద్ధంబైన వర్ణాత్మకాక్షరంబులనితలంచి యావర్ణంబులకు అక్షరత్వము సంభవింపదను అభిప్రాయముగల వాఁడై అర్జునుండు మరల నడుగుచున్నాడు.

శ్లో॥ దంతోష్ఠతాలుజిహ్వానా మాస్పదంతత్రదృశ్యతే ॥ ౫౩ ॥
అక్షరత్వంకుతస్తేషాం క్షరత్వంవర్తతేసదా ॥౫౩౪॥

తా॥ అకారాది పంచాశద్వర్ణాత్మకాక్షరములందు, దంతోష్ఠ తాలు జిహ్వల యొక్క ఆస్పదత్వము కానంబడుచున్నది, ఆవర్ణములకు నాశరహితత్వము ఎప్పుడు నెక్కడిది? క్షరత్వమే కలుగుచున్నదికదా!. అక్షరంబని యెటుల చెప్పవగు.

శ్రీభగవాను ఉవాచ.

శ్లో॥ అఘోషమవ్యంజనమస్వరంచా ప్యతాలుదంతోష్ఠమనాసికంచ।
అరేఫజాతంపరమాత్మనర్ధితం తదక్షరంనక్షరతేకథంచిత్ ॥౫౪॥

తా॥ ఘోషసంజ్ఞిత వర్ణములు లేనిదియు, కకారాదివ్యంజనములు కానిదియు, అకారాది షోడశస్వరములు కానిదియు, అచ్చులు హల్లులను పంచాశద్వర్ణములకు నుత్పత్తిస్థానములైన తాల్వోష్ఠదంతాద్యధిష్ఠానము లేనిదియు, నాసికయందు బుట్టనిదియు రేఫవర్ణములలో బుట్టనిదియు, జగత్ప్రసిద్ధములైన సకలవర్ణలక్షణములు లేనిదియునగు అక్షరమేదికలదో యాయక్షరమే బ్రహ్మముగనుక అదియేవిధముచేతను నాశమొందదు. అనగా నీయక్షరము స్వరవ్యంజనాత్మికాదిలౌకికాక్షరములవంటి యక్షరముకానేరదని నిశ్చయింపఁబడినదని శ్రీకృష్ణుం డర్జునునకు సంశయనివర్తి చేసినవాఁడాయెను.

అర్జున ఉవాచ.

అవ — ఏతాదృశబ్రహ్మజ్ఞానోపాయంబు ననుభవదార్ఢ్యంబుకొఱకు అర్జునుఁడు మరల నడుగుచున్నాడు.

శ్లో॥ జ్ఞాత్వాసర్వగతంబ్రహ్మ సర్వభూతనివాసితం ।
ఇంద్రియాణాంనిరోధేన కథంసిధ్యన్తియోగినః ॥ ౫౫ ॥

తా॥ యోగులు బ్రహ్మమును సకలభూతనివాసితమనియును, సమస్తంబునుబొంది నదియునుగాఁదెలిసి ఇంద్రియ నిగ్రహంబుచే నెట్లు జ్ఞానానుభవ సిద్ధిగలవారలగుదురు.

శ్రీభగవానువాచ.

శ్లో॥ ఇంద్రియాణాంనిరోధేన దేహేపశ్యన్తిమానవాః ।
దేహేనష్టేకుతోబుద్ధి ర్బుద్ధినాశేకుతోజ్ఞతా ॥ ౫౬ ॥

తా॥ మనుజులు ఇంద్రియ నిరోధముచేత దేహమం దీశ్వరునిఁ జూచెదరు; దేహంబు నష్టమైనపుడు బుద్ధి యెక్కడిది? అట్టుల బుద్ధి నాశము జెందినపుడు అజ్ఞానమెక్కడిది?

శ్లో॥ తావదేవనిరోధస్స్యా ద్యావత్తత్త్వంనవిదంతి ।
విదితేతుపరేతత్త్వే ఏకమేవానుపశ్యతి ॥ ౫౭ ॥

తా॥ ఎంతపర్యంతం బపరోక్ష జ్ఞానంబు కలుగకుండునో, అంతపర్యంతంబు సమాధిస్థుడై ఇంద్రియ నిరోధంబు గలవాఁడు కావలయును. అఖండానందైక బ్రహ్మం బపరోక్ష మగుచుండఁగా దేహేంద్రియాది సాధన రహితమై బ్రహ్మంబునం దేకమై అన్యమేమియు కనబడకుండును.

శ్లో॥ నవచ్ఛిద్రగతా దేహా స్రవంతిగళికాఇవ ।
నైవంబ్రహ్మవిశుద్ధంస్యా త్పుమాన్బ్రహ్మనవిందతి ॥ ౫౮ ॥

తా॥ నవరంధ్రములతోఁగూడిన దేహంబు చిల్లులుపడిన కుంపవలె యుండుటచే జ్ఞానము స్రవించుచుండును, ఈవిధంబుననుండుటచే పరబ్రహ్మంబు స్వభావపరిశుద్ధమై నదిగా బ్రకాశించుటలేదు కాన యిట్టిస్థితిలో మనుష్యమాత్రుండు బ్రహ్మంబును దెలియంజాలఁడు.

అవ,—బ్రహ్మాపరోక్షంబగుచుండు విధి నిషేధాదులగు కర్మానుష్ఠానంబు లనావశ్యములనుట,

శ్లో॥ అత్యంతమలినో దేహో దేహీచాత్యంతనిర్మలః ।
ఉభయోరంతరంజ్ఞాత్వా కస్యశౌచంవిధీయతే ॥ ౫౯ ॥

తా॥ దేహంబత్యంతమలినముతోఁగూడినది. దేహియగు జీవుండత్యంతనిర్మలుండు, కాన దేహ జీవుల యంతరంబు నెఱింగి, అనగా దేహజీవుల నిజస్థితుల నెఱింగిన పిమ్మట నారెంటిలో దేనికి శుచిత్వము విధింపబడును? అనఁగా శౌచము దేహమునకా! ఆత్మకాయని? యేర్పడును. దేహము మలభాండమగుటచే జలములు శుద్ధిపరుపఁజాలదు. మఱియు జీవాత్మయెల్లపుడు పరిశుద్ధుండగుటచే శౌచాదికర్మ లనావశ్యంబులు.

ఓం తత్సదితి శ్రీమన్మహాభారతే అశ్వమేధ పర్వణి
శ్రీ భగవదుత్తరగీతాసూపనిషత్సు బ్రహ్మవిద్యాయాం, యోగశాస్త్రే,
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే ప్రథమోఽధ్యాయః.

ఓం.

శ్రీకృష్ణపరమాత్మనేనమః.

ఉత్తరగీత.

యోగశాస్త్రము.

ద్వితీయాధ్యాయము.

అర్జునఉవాచ.

శ్లో॥ ఆరూఢస్యబుముక్షోశ్చ స్వరూపంపరికీర్తతే ।
తత్రారూఢస్యబిందైక్యం కథంస్యాదితిపృచ్ఛతి ॥ ౧ ॥

తా॥ ఆరూఢునకును, అరురుక్షునకును లక్షణము చెప్పంబడెను, వారిద్దరిలో నారూఢునకు బిందువుతో నైక్యంబెటులగునని అర్జునుం డడుగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ జ్ఞాత్వాసర్వగతంబ్రహ్మ సర్వజ్ఞంపరమేశ్వరం ।
అహంబ్రహ్మేతినిర్దేష్టుం ప్రమాణంతత్రకింభవేత్ ॥ ౨ ॥

తా॥ జీవుండు సర్వజ్ఞుండును, స్వామియును, సర్వవ్యాపియును నై యుండు బ్రహ్మంబు నెఱింగి, నేనే బ్రహ్మంబని నిర్దేశించుటకును, ఆబ్రహ్మంబునం దైక్యమగుటకును ప్రమాణంబెద్దియని (మరల) అడిగెను.

శ్రీభగవానువాచ.

శ్లో॥ యథాజలంజలేక్షిప్తం క్షీరేక్షీరంఘృతేఘృతం ।
అవిశేషోభవేత్తద్వ జ్జీవాత్మాపరమాత్మనోః ॥ ౩ ॥

తా॥ జలమందు జలంబును, పాలునందు పాలును, నేయియందు నేయియును గలుపఁగా నెటుల భేదముగపడక యేకీభవించునో, యావిధంబుననే, అవిద్యోపాధ్యస్తుండగు జీవాత్మయును, బరమాత్మయును భేదంబుగాఁ గానంబడినను, నా జీవునికి యా యవిద్య, సత్సంగాదివిశేషంబుచే నివర్తియైనపుడు పరమాత్మతోడ నేకత్వము సిద్ధించుచున్నది, అనఁగాఁ దానే పరమాత్మయగుచున్నాఁడనుట.

అవ.— ఈ జీవాత్మ పరమాత్మల నైక్యజ్ఞానంబు సద్గురుముఖముగా లభించవలయునేగాని, తక్కిన స్వతంత్రయుక్తి విచారమువలనను, శాస్త్రపాండిత్యమువలనను

అవిద్య నివర్తియై, పరబ్రహ్మాపరోక్షజ్ఞానంబు కలుగదుగాన పెద్దల నాశ్రయించియే కృతార్థత జెందవలయునని నీదిగువ జెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ జీవేపరేణతాదాత్మ్యం సర్వగంజ్యోతిరీశ్వరం ।
ప్రమాణంలక్షణంజ్ఞేయం స్వయమేకాగ్రవేదినా ॥ ౪ ॥

తా॥ తాను వృత్తిశూన్యుండై, ఏకాగ్రచిత్తుండైన బ్రహ్మనిష్ఠ గల గురువుచేఁ బ్రమాణలక్షణములఁ దెలియందగినది. ఉపదిష్టమైన ప్రమాణలక్షణాదులచేతను, తత్త్వమస్యాది మహావాక్యంబులచేతను, జీవునియొక్క పరమాత్మతోడి తాదాత్మ్యమును బోధింపుచుండ నాబోధ నాలకించి యాప్రకారంబు ననుభవించి మనంబు నిలిపియుండువాఁడు తనకుఁదానే సర్వవ్యాపియై, పరంజ్యోతిస్వరూపుండైన యీశ్వరునితో నైక్యమగుట కర్హుండగును.

అర్జున ఉవాచ.

అవ.—ఇటుల గురూపదేశానంతరము బ్రహ్మజ్ఞానమునకు నిర్ద్వంద్వయోగంబువలనఁ బ్రయోజనంబేమియని యర్జునుండడుగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ జ్ఞానేనైవభవేత్ జ్ఞేయం విదిత్వాతత్క్షణేనతు ।
జ్ఞానమాత్రేణముచ్యేత కింపునర్యోగధారణాత్ ॥ ౫ ॥

తా॥ ఓ స్వామీ! జ్ఞానమాత్రంబుచేఁ దెలిసికొనందగిన వస్తువును సాక్షాత్కరించె యెఱింగి యాజ్ఞానంబొకటిచేతనే ముక్తుండగునయెడల యోగధారణలవలన నేమిప్రయోజనము దెలిసికొనవలసియున్నది! అనఁగా ముక్తిలభించినవానికి యోగంబుతోఁ బనియేమున్నది.

శ్రీభగవానువాచ.

అవ.—ఇవ్విధంబునఁ గర్మయోగంబు వ్యర్థంబని యర్జునుండు శంకింపఁగా, నెంతపర్యంతం బపరోక్షానుభవములేదో యంతపర్యంతంబు చిత్తవృత్తి నాశంబునుకై తత్సాధనంబగు యోగధారణం బవశ్యంబుగాఁ జేయవలయును. అపరోక్షజ్ఞానంబు లభించినపిదప యోగంబను కర్మానుష్ఠానం బవశ్యము లేదని భగవంతుఁడు సెలవిచ్చుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ జ్ఞానేనదీపితేదేహే బుద్ధిర్బ్రహ్మసమన్వితా ।
బ్రహ్మజ్ఞానాగ్నినావిద్వాన్ నిర్దహేత్కర్మబంధనం ॥ ౬ ॥

తా॥ ఓయిఅర్జునా ! వివేకియగువాఁడు, జ్ఞానంబుచే దేహంబు ప్రకాశమాన మగుచుండగను, నిశ్చయాత్మకమైనబుద్ధి బ్రహ్మంబుతోఁగూడినదగుచుండగను, అసంభావనారహితుండై యావల బ్రహ్మజ్ఞానంబను అగ్నిచే గర్మపాశంబును దహించును. ,,జ్ఞానాగ్నిస్సర్వకర్మాణి భస్మసాత్కురుతేర్జునా'' అనిగీతావాక్యము.

అవ.—పూర్వోక్తప్రకారంబునఁ దత్త్వప్రాప్తుండైనవానికి ఇతఃపరము కార్యంబులేదని చెప్పుట.

శ్లో॥ తతఃపవిత్రంపరమేశ్వరాఖ్య మద్వైతరూపంవిమలాంబరాభం ।
యథోదకేతోయమనుప్రవిష్టం తథాత్మరూపంనిరుపాధిసంస్థం ॥

తా॥ నిర్మలాకాశంబుమాడ్కి పరిశుద్ధంబైన అద్వయబ్రహ్మతత్త్వజ్ఞానానంతరము జలముతోఁజలము చేరునట్టుల, నుపాధిరహితుండై పరమాత్మను బొందుచున్నాఁడు. అనఁగా నాజీవుండు సత్సంస్కారవిశేషంబులచే ఔపాధికకృత్యత్వాది భేదరహితుండై పరమాత్మస్వరూపుండగుచున్నాఁడు.

అవ.—ఇటుల యథోక్తోదాహరణంబువలన తత్త్వజ్ఞానంబుగల్గునని చెప్పి యోగధారణంబులేనివానికి జీవబ్రహ్మైక్యంబు దుర్లభంబని చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ ఆకాశవత్సూక్ష్మశరీరఆత్మా నదృశ్యతేవాయువదంతరాత్మా ।
సబాహ్యకాభ్యంతరనిర్మలాత్మా జ్ఞానోల్కయా పశ్యతిచాంతరాత్మా ॥ ౮ ॥

తా॥ ఆత్మయాకసంబువలె సూక్ష్మమైనది. కాన చక్షుగోచరంబుగానేరదు. ఆవిధంబుననే వాయువువలెనుండు అంతరాత్మయును గానరాదు. మఱియు నానిర్మలాత్మ బాహ్యవిషయంబులందుఁ జిత్తంబుగలవానికి తెలియఁబడదు. ఐనను, వేదాంతజన్యాపరోక్షవృత్తిరూపజ్ఞానదీపంబుచే నంతరాత్మను జూచుచున్నాఁడు, అనఁగా నిర్వికల్పసమాధియుక్తుండై స్వస్వరూపానుభవము గలవాడగుచున్నాఁడనుట.

అవ.—అర్చిరాదిమార్గంబుచేలోకాంతరప్రాప్తిగాను, దానిచేత నేముక్తియనియును చెప్పనట్టి మతిముఖ నిరాకరించుటకొఱకు, ముందుచెప్పంబడిన జ్ఞానులకుగల్గు ముక్తిస్వరూపమును జెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ యత్రయత్రమృతోజ్ఞానీ ఏకదానేకమృత్యునా ।
యథాసర్వగితంవ్యోమ తత్రతత్రలయంగతః ॥ ౯ ॥

తా॥ సర్వవస్తువులయందు దవచ్ఛిన్నమైన ఆకసంబువలె, జ్ఞానియగు వాఁతండెచ్చ టెచ్చట నేయేవిధంబున మృతుండైనను, అచ్చటచ్చట నాయావిధంబున నే సర్వపరి పూర్ణాత్మ స్వరూపమందు లయంబగుచున్నాఁడు. అనఁగా గానంబడు ఘటమఠంబు లకు నాశము సంభవించునపుడందుండు యాకసంబులు మహాకాశంబుతోఁ గలయువి ధంబుననె, జ్ఞానులు శరీరోపాధులతోఁగూడి యెచ్చోట నెవ్విధంబున మృతిబొందినను పరిపూర్ణ బ్రహ్మంబుతో గలియుచున్నారు.

అవ.—ఒకజీవుం డనేక దేహములతో నెడతెగక యుండుటవలననైన దేహ భేదంబుచే నానాత్వమింతియ కాని జీవునకుఁ బరోక్షత్వంబణుమాత్రంబైనను ఘటింప దని నిశ్చయించుకొని యాజీవునకు వ్యాపకత్వము సాధింపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ శరీరవ్యాపకంవ్యోమ భువనానిచతుర్దశ ।
నిశ్చలోనిర్మలోదేహీ సర్వవ్యాపీనిరంజనః ॥ ౧౦ ॥

తా॥ సకలశరీరములందును, పదునాలుగు భువనంబులందును, ఆకసంబెట్లు వ్యాపించియుండునో; యటుల జీవుండు, నిశ్చలుండును, పరిశుద్ధుండును, సర్వప్రకా శుండును, సర్వవ్యాపియునైయుండును.

అవ.—పూర్వోక్త ప్రకారము బ్రహ్మజ్ఞానుల ముక్తిస్వరూపమును నిరూపించి తత్త్వజ్ఞాన సాధనానుష్ఠానముగలవానికి యాయనుష్ఠానమే సర్వభావనివర్తకంబని చెప్ప బడుచున్నది.

శ్లో॥ ముహూర్తమపియోగచ్ఛే నాసాగ్రేమనసాసహ ।
సర్వంతరతిపాప్మాన తస్య జన్మశతార్జితం ॥ ౧౧ ॥

తా॥ జ్ఞానసాధనానుష్ఠానమైన యోగము, ఏకమనస్సుతోడ నొకముహూర్త మాత్రంబైనను తత్త్వజ్ఞానంబుకొఱకు నాసాగ్రమందు నిశ్చలదృష్టితో నిలుపుటయను నదియె ఖేచరీముద్రయనంబడును, అట్టి ఖేచరీముద్రగలవానియొక్క యనేకజన్మార్జితంబు లైన సకలవిధ పాపములును నాశమొందినవగును.

అవ.—సద్యోముక్తియనియు, క్రమముక్తియనియు, ముక్తిప్రకారంబులుద్వివి ధంబులు. అందుసద్యోముక్తికి "యత్రయత్రమృతోజ్ఞానీ, నతస్యప్రాణా ఉత్క్రా మంతి, తత్రైవసర్వంవిలీయతే" అని పూర్వమే ప్రతిపాదింపఁ బడియున్నది. ఇక క్రమముక్తినిరూపించుటకొఱకు, "బ్రహ్మణాసహతేసర్వే. సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే,

అజస్యాంశైకృతాత్మానః, ప్రవిశంతిపరంపదం" అనిఅర్చిరాది మార్గమునఁ బోయినవారికి పునరావృత్తిరహితమనియును, ధూమాదిమార్గమునబోయినవారికి పునరావృత్తియునియును నిరూపించుటకై, యోగధారణము చేతనే యారెండుమార్గముల స్వరూపమును జెప్పనుద్యమించి యర్చిరాది మార్గమును నిరూపించుచున్నారు.

శ్లో॥ దక్షిణేపింగళానాడీ వహ్నిమండలగోచరా ।
దేవయానమితిజ్ఞేయా పుణ్యకర్మానుసారిణీ ॥ ౧౨ ॥

తా॥ దేహముయొక్క దక్షిణపార్శ్వమునందు అగ్నిమండలగోచరంబై పుణ్యకర్మముల చేతనే సంప్రాప్తంబగుటకు యోగ్యంబైన పింగళానాడి యనునది దేవయానమనియు, పునరావృత్తి రహితమనియుఁ దెలియఁదగు. ఇదియె అర్చిరాదిమార్గమనంబడు.

అవ.—ఇక ధూమాది మార్గంబునకు సాధనంబైన ఇడానాడీ స్వరూపంబు చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఇడాచవామనిశ్వాస శ్చంద్రమండలగోచరా ।
పితృయానమితిజ్ఞేయా వామమాశ్రిత్యతిష్ఠతి ॥ ౧౩ ॥

ఇడానాడియనునది వామనిశ్వాసము. ఇదిచంద్రమండల గోచరంబై, వామనాసాపుటముచే చంద్రమండలమునుబొందును; అది వామభాగము నాశ్రయించియుండును. అనఁగా మూలాధారము మొదలు బ్రహ్మరంధ్రపర్యంతము వ్యాపించి యుండుననుట. ఈనాడిని పితృయానమనియు, పునరావృత్తికనుకూలమనియు, ధూమాదిమార్గంబనియు నెఱుంగనగు.

అవ.—ఇకను సుషుమ్నానాడీ స్వరూపంబును వివరింపందలంచి తత్సంబంధియగు బ్రహ్మనాడీ స్వరూపంబు చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ దేహేతుపశ్చిమేభాగే వీణాదండాఖ్యదేహభృత్ ।
దీర్ఘాస్థిమూర్ధపర్యంతం బ్రహ్మనాడీతికథ్యతే ॥౧౪॥

తా॥ దేహము వెనుకటిభాగమందు వీణాదండాకృతియై, శిరంబులోని సహస్రారపర్యంతము వ్యాప్తంబైన నిడివియెముకయె నడిమీవునందు వెన్నెముకయగును. దీనినే బ్రహ్మనాడియని చెప్పుదురు. అనఁగా బ్రహ్మైక్యప్రతిపాదకంబైనదనుట

శ్లో॥ తస్యాం తేసుషిరంసూక్ష్మం బ్రహ్మనాడీతిసూరిభిః ।

తా॥ ఆ బ్రహ్మ దండాస్థియొక్క అగ్రంబున సూక్ష్మంబైన రంధ్రం బుండును. ఏతద్గతమైననాడి వివేకులచే బ్రహ్మైక్యప్రతిపాదకంబగు బ్రహ్మనాడియని చెప్పంబడును.

అవ.—మఱియు సుషుమ్నా నాడీ స్వరూపంబు చె...బడు చున్నది.

శ్లో॥ ఇడాపింగళయోర్మధ్యే సుషుమ్నాసూక్ష్మ...ణీ ॥ ౧౫ ॥
సర్వప్రతిష్ఠితంతస్మిన్ సర్వగంసర్వతోముఖం ।

తా॥ ఇడాపింగళులనడుమ సుషుమ్నా నాడి యతిసూక్ష్మంబైయుండును. ఆమూలాధార స్వాధిష్ఠాన చక్రధారాసహస్రారపర్యంతము కుండలిశక్తియని ప్రసిద్ధినొందిన, సుషుమ్నా నాడ్యగ్రమందు, సర్వాత్మకంబై, సర్వవ్యాపకంబై, విశ్వతోముఖమై, యుండు తేజస్సే బ్రహ్మజ్యోతి ప్రతిష్ఠితంబైనదని తెలియును.

అవ.—మఱియు "శతంచైకాచ హృదయస్యనాడ్యః తాసాంమూర్ధానమభినిస్సృతైకాతయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి," అని శ్రుతి యుద్ఘోషించుటచే నాసుషుమ్నా నాడిమార్గమునుబట్టి పోవువారికి బ్రహ్మప్రాప్తిని నిరూపించుట...,ఆకుండలికి సకలజీవాత్మకత్వము, సకలజగదాధారకత్వము సకలవేదాత్మకత్వము,సకలవేదాధారకత్వము నుంగలదని చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ తస్యామధ్యగతాస్సూర్యః సోమాగ్ని పరమేశ్వరాః ॥ ౧౬ ॥
,, భూతాలోకాదిక్షేత్రాణి సముద్రాః పర్వతాశ్శిలాః ।
ద్వీపాశ్చనిమ్నగావేద శాస్త్రివిద్యాకలాక్షరాః ॥ ౧౭ ॥
,, స్వరమన్త్రిపురాణాని గుణాస్సత్త్వాదయోపిచ ।
బీజంబీజాత్మకాస్తేషాం క్షేత్రజ్ఞాఃప్రాణవాయవః ॥ ౧౮ ॥
సుషుమ్నాంతర్గతంవిశ్వం తస్మిన్సర్వంప్రతిష్ఠితం ।

తా॥ సూర్యసోమాగ్ని పరమేశ్వరులు, చరాచరభూతాత్మక జీవులు, చతుర్దశ భువనంబులు, పూర్వాదిదిక్కులు, కాశ్యాదిక్షేత్రంబులు, లవణాది సముద్రంబులు, మేర్వాదిపర్వతంబులు, జంబూద్వీపాది ద్వీపంబులు, గంగాదినదులు, ఋగ్వేదాది వేదాదులు, మీమాంసాది శాస్త్రములు, చతుష్షష్టికళలు, అకారాదివర్ణములు, ఉదాత్తాది స్వరములు, గాయత్ర్యాది మంత్రములు, బ్రాహ్మాదిపురాణములు, సత్త్వాదిగుణములు

బీజము, క్షేత్రజ్ఞులగుజీవులు నాగాదివాయువులు, నివి మొదలగు సకలంబును, సుషుమ్నానాడి విశేషమునకు మధ్యగతములైనవి. సకలజగజ్జాలములును, సుషుమ్నాంతర్గతములైన కుండలినిశక్తికి అంతర్భూతమని చెప్పంబడెను. గనుక నాసుషుమ్నా నాడియందే సకల జగత్తులుండును. ఇందునకు శ్రుతి, "తస్యాంతేసుషిరగ్ంసూక్ష్మం తస్మిన్ సర్వం ప్రతిష్ఠితం"

అవ.—ఆసుషుమ్నానాడి సర్వజగదుత్పత్తికి కారణంబని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ నానానాడీప్రసరగం సర్వభూతాంతరాత్మని ॥ ౧౯ ॥
ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖా వాయుమార్గేణసర్వగం ।

తా॥ ఆసుషుమ్నానాడి సర్వభూతాంతరాత్మయై, సర్వనాడుల కుత్పత్తిస్థానమై ఊర్ధ్వమూలమైనదై, (అనఁగానుత్పత్తిస్థానమైనదై) దేవమనుష్యతిర్యగాది అధశ్శాఖలు గలిగినదై, ప్రాణాది వాయుమార్గములచేత, సర్వవ్యాప్తంబగుచు, జగదుపాదానకారణంబై యున్నయది.

అవ.—బ్రహ్మోపస్థానముచే నితరనాడుల యాధిక్యము చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడ్యస్స్యుర్వాయుగోచరాః ॥ ౨౦ ॥
కర్మమార్గేణసుషిరాస్తిర్యంచ స్సుషిరాత్మకాః ।
,, తతశ్చోర్ధ్వగతానాంతు సర్వద్వారాణిరోధయన్ ॥ ౨౧ ॥
వాయునాసహజీవోర్ధ్వ గామీమోక్షమవాప్నుయాత్ ।

తా ॥ వాయు సంచారానుకూల్యంబులైన, డెబ్బదిరెండు నాడులు, కర్మమార్గముచేఁ బునరావృత్తి ప్రాపకంబులైన సుషిరవంతములు. అందువలనఁ దిర్యగ్భూతములై, సుషిరాత్మకములైన రంధ్రప్రదములూర్ధ్వాధోగత భాగములయందంతటవ్యాప్తములైన నాడుల ద్వారములలో వాయుధారణయను ప్రాణాయామంబుచే ముఖాది ద్వారంబులవలన నడ్డగించుచు, జీవుండు సుషుమ్నాంతర్గతమైన వాయువుతోడ నూర్ధ్వగమనముగలవాఁడగుచు, బ్రహ్మోపర్యోక్షజ్ఞానియై బ్రహ్మైక్యమునుబొందును. శ్రుతి "తయోర్ధ్వమాయన్నమృతత్వమేతి"

అవ.—ఇట్టి కుండలినీశక్తి జగదాధారమగుటవలనను, ఉపాదానకారణమగుటవలనను, ఆసుషుమ్నయందే స్వర్గాదులును కల్పింపఁబడెనని చెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ అమరావతినాసాగ్రే పూర్వస్యాందిశివర్తతే ॥ ౨౨ ॥
అగ్నిలోక స్తథాజ్ఞేయ శ్చక్షు స్తేజోవతీపురీ।

తా॥ ఆనాడీ విశేషమందుఁ దూర్పుదిక్కున నాసికాగ్రమందు అమరావతీ పురంబను ఇంద్రలోకమున్నది. "ముఖాదింద్రశ్చాగ్నిశ్చ ప్రాణాద్వాయురజాయత" ఆవిధంబునసే దక్షిణనేత్రంబున తేజోవతియను అగ్నిదేవుని పట్టణమున్నది. శ్రు॥ "చక్షుస్సూర్యో అజాయత."

శ్లో॥ యామ్యాసంయమనీశ్రోత్రే యమలోకప్రతిష్ఠితః ॥ ౨౩ ॥
నైఋత్యామథతత్పార్శ్వే నైఋతోలోకఆశ్రితః ।

తా॥ దక్షిణకర్ణమందు యమ సంబంధమైన సంయమనిపట్టణమును, ఎడమచెవి ప్రక్కన నైఋతిసంబంధమైన నైఋతమను లోకమునున్నది.

శ్లో॥ విభావతీప్రతీచ్యాంతు పృష్ఠవారుణికాపురీ ॥ ౨౪ ॥
పాయోర్గంధవతీకర్ణ పార్శ్వేలోకఃప్రతిష్ఠితః ।

తా॥ పడమటిదిశను పృష్ఠభాగమందు విభావతియను వరుణపురంబును, వామ కర్ణసమీపమందు గంధవతియను వాయుదేవుని పురంబునున్నది.

శ్లో॥ సౌమ్యేపుష్పవతీసౌమ్యా సోమలోక స్తుకంఠతః ॥ ౨౫ ॥
వామకర్ణేతువిజ్ఞేయా దేహమాశ్రిత్యతిష్ఠతి ।

తా॥ ఉత్తరపుదిక్కున కంఠము మొదలు వామకర్ణముపర్యంతము దేహముయొక్క వామభాగమునాశ్రయించి కుబేర సంబంధియైన పుష్పవతి యనెడు పట్టణమును,చంద్ర లోకమును నున్నది.

శ్లో॥ వామచక్షుషిపశానం శివమస్తిమనోన్మయం ॥ ౨౬ ॥
మూర్ధ్నిబ్రహ్మపురీజ్ఞేయా బ్రహ్మాండందేహమాశ్రితం ।

తా॥ వామనేత్రమందు ఈశ్వరసంబంధమగు, మనోన్మయమనెడి శివపురంబును శిరస్సున బ్రహ్మపురంబు నున్నదనియెఱుంగునది. కావున, సకలజగజ్జాలంబులును దేహంబు నాశ్రయించియే యున్నది. ఇటుల సకలంబును దేహంబే యగును.

శ్లో॥ పాదాధస్తు శివోనంతః కాలాగ్నిప్రళయాత్మకః ॥ ౨౭ ॥
అనామయమధశ్చోర్ధ్వం మధ్యమంతుబహిశ్శివం ।

తా॥ పాదముల క్రింద అనంతుఁడను శివుండుగలఁడు. అతఁడె కాలాగ్నిరుద్రుండు; ఆరుద్రుఁడె అథో దేశోర్ధ్వ ప్రదేశంబులందును, మధ్యదేశంబునందును, బాహ్యదేశంబులందంతటయును, అనామయ, నిరంజన, మంగళాత్మక శివస్వరూపంబైన బ్రహ్మస్వరూపంబై యుండును.

శ్లో॥ అధఃపదోతలంవిద్యా త్పాదంచవితలంవిదుః ॥ ౨౮ ॥
వితలంపాదసంధిశ్చ సుతలంజంఘముచ్యతే ।

,, మహాతలంచజానుస్స్యా ద్దూరుదేశరసాతలం ॥ ౨౯ ॥
కటిస్తలాతలంప్రోక్తం సప్తపాతాళసంజ్ఞయా ।

తా॥ పాదముల అథోదేశమందు అతలమును, పాదమందువితలంబును, పాదసంధియందు (మడిమయందు) వితలంబును, జంఘంబున సుతలమును, జాను ప్రదేశమున మహాతలంబును, తొడలందు రసాతలంబును, కటిభాగమున తలాతలమును, ఇట్లుపాదము యొక్క అధఃప్రదేశమున సప్తపాతాళలోకములున్నవి.

శ్లో॥ కాలాగ్నినరకంఘోరం మహాపాతాళసంజ్ఞయా ॥ ౩౦ ॥
పాతాళంనాభ్యధోభాగే భోగీంద్రఫణమండలం ।
వేష్టితస్సర్వతోనంత స్సంబిభర్జీవసంజ్ఞికః ॥ ౩౧ ॥

తా॥ ఆదిశేషుని ఫణామణ్డలము ఘోరమై భయంకరమగు కాలాగ్ని స్వరూపమగుటచే నాభియొక్క యధోభాగమందు మహాపాతాళసంజ్ఞగలదై జీవసంజ్ఞగలదై యున్నది. జీవసంజ్ఞగల శేషుడు దానిని ధరించుకొనినవాఁడై కుండలాకారముచే నావరించుకొనియుండును.

శ్లో॥ భూలోకోనాభిదేశస్తు భువర్లోకస్తుకుక్షితః ।
హృదయంస్వర్గలోకస్తు సూర్యాదిగ్రహతారకాః ॥ ౩౨ ॥

తా॥ నాభిప్రదేశము మర్త్యలోకము, కుక్షిభువర్లోకము, హృదయముస్వర్గలోకమని తెలిసికొనుము, సూర్యాది గ్రహనక్షత్రంబులును అచ్చటనే యుండును.

శ్లో॥ సూర్యస్సోమస్సనక్షత్రో బుధశ్శుక్రఃకుజోఽంగిరాః ।
మందస్తుసప్తమోజ్ఞేయో ధ్రువోఽంతస్స్వర్గలోకతః ॥ ౩౩ ॥

తా॥ మఱియు నచ్చటనే సూర్యాదిసప్తగ్రహంబులును, అశ్విన్యాది నక్షత్రంబులుండును, స్వర్గలోకాంతమందు ధ్రువుండుండును.

అవ.—ఇటులఁ గల్పించుకొనవలయుననియు, మఱియుం దత్ప్రకారమునువివరింపఁబడుచున్నది,

శ్లో॥ హృదయేకల్పయేద్యోగీ తస్మిన్సర్వసుఖంలభేత్ ।

తా॥ యోగియగువాఁడు హృదయమందు సూర్యాదిగ్రహనక్షత్రంబులుగల్పించుకొనెనేని, ఆ హృదయమందే సమస్త సుఖములనుభవించువాఁడగును. అనఁగా నాయాలోక సుఖంబుల ననుభవించుననుట.

శ్లో॥ హృదయేచమహర్లోకో జనలోకస్తుకంఠతః ॥ ౩౪ ॥
తపోలోకోభ్రువోర్మధ్యే మూర్ధ్నిసత్యంప్రతిష్ఠితం ।
ఏవంబ్రహ్మాండనిలయం తస్మిన్దేహేప్రతిష్ఠితం ॥ ౩౫ ॥

తా॥ హృదయమందు మహర్లోకమును, కంఠంబున జనలోకమును, భ్రూమధ్యమందు తపోలోకమును, శిరస్సున సత్యలోకమునున్నది. ఇవ్విధంబున బ్రహ్మాండంబంతయు నీదేహమందే కల్పింపఁబడినది.

అవ.—ఇవ్విధంబున దేహంబుననే స్వర్గాది లోకకల్పనాక్రమంబు చెప్పంబడి యిక వాని లయక్రమంబు చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ బ్రహ్మాండరూపిణీపృథ్వీ తోయమధ్యేప్రలీయతే ।
అగ్నినాలీయతేతోయం వాయునాగ్రస్యతేనలః ॥ ౩౬ ॥
,, ఆకాశంతుపిబేద్వాయుః మనసాకాశమేవచ ।
బుద్ధ్యాహంకారచిత్తంచ క్షేత్రజ్ఞఃపరమాత్మని ॥ ౩౭ ॥
,, తుర్యంచతుర్యాతీతంచ శివస్థానమనామయం ।
గ్రసేత్సమస్తమాత్మేతి ధ్యాయంశ్చపరమాంగతిం ॥ ౩౮ ॥

తా॥ బ్రహ్మాండరూపంబగు పృథ్వి జలంబునందును, జలం బగ్నియందును, అగ్ని వాయువందును, వాయువు ఆకసంబునను, ఆకసంబు మనస్సందును, బుద్ధ్యాహంకార చిత్తంబులు క్షేత్రజ్ఞుండగు పరమాత్మునియందును, తుర్య తుర్యాతీతంబు లనామయం బగు శివస్థానమందును లయంబగును. గాన సమస్తమును ఆత్మస్వరూపంబని ధ్యానంబు చేయుయోగి మోక్షగతి నొందును.

అవ.—ఇటుల యోగాభ్యాసంబుచే సిద్ధించిన బ్రహ్మైక్యానుసంధానంబువలన సకల దురితనివర్తియు, ముక్తిస్వరూపంబను జెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అహంబ్రహ్మేతిమాంధ్యాయే దేకాగ్రమనసాసకృత్ ।
సర్వంతరతిపాప్మానం కల్పకోటిశతైఃకృతం ॥ ౩౯ ॥

తా॥ ఎవండు నిశ్చలమానసంబుచే (తానే బ్రహ్మంబని) నన్నుఁ బలుమారుధ్యానంబుసేయునో, వాడు బహుజన్మార్జితంబగు సకల పాపంబులను దాటుచున్నాఁడు. అనఁగా నశింపఁ జేయుచున్నాఁడనుట.

శ్లో॥ ఘటసంవృతమాకాశం లీయమానేఘటేయథా ।
లీయతేచమహాకాశే తద్వజ్జీవోమహాత్మని ॥ ౪౦ ॥

తా॥ ఘటావృతమైన ఆకసము ఘటమందు లీనమయ్యు ఘటాకాశ మనిపించుకొని పూర్వదేశము వలననుండి యన్యదేశమును బొందియుండఁగా నాఘటము నష్టమైనపు డెవ్విధంబున నాఘటాకాశము మహాకాశమునం దైక్యంబునొందునో, యటుల దేహోపాధిచేఁ గిఞ్చిత్త్వమొందిన జీవుండును సత్సంస్కార బలీయముచేఁ బరమాత్మునియం దైక్యము నొందువాఁడగు. అనఁగా సర్వ పరిపూర్ణుండగు పరమాత్మయే యగు ననుట.

శ్లో॥ ఘటాకాశమివాత్మానం విలయంవేత్తితత్త్వతః।
సగచ్ఛతినిరాలంబం జ్ఞానలోక్యంనసంశయః ॥ ౪౧ ॥

తా॥ జీవుఁడు ఘటాకాశమువలె పరమాత్మయం దెలయంబునొందుటను, యథార్థముగా నెఱింగి నిరాలంబజ్ఞాన సాలోక్యమును బొందుచున్నాఁడు. దీనికి సంశయములేదు.

శ్లో॥ తపేద్వర్షసహస్రాణి ఏకపాదస్థితో౽జనః ।
ఏకస్యధ్యానయోగస్య కళాంనర్హంతి షోడశం ॥ ४२ ॥

తా॥ ఏకపాదమందునిలిచి యనేక వేలేండ్లు చేసినతపస్సు, ఒక ధ్యానయోగపు కళలోఁ బదియారవ యంశంబు సమానంబుగాదు.

శ్లో॥ అశ్వమేధసహస్రాణి వాజపేయశతానిచ ।
ఏకస్యధ్యానయోగస్య కళాంనర్హంతిషోడశం ॥ ४३ ॥

తా॥ అనేకములగు అశ్వమేధంబులు వాజపేయంబులు చేసినను, ఒక ధ్యానయోగపు కళలోఁబదియారవ అంశంబు సరిపోలదు.

శ్లో॥ బ్రహ్మహత్యసహస్రాణిపి రహత్యశతానిచ ।
కశ్చిద్ధ్యానయోగస్తు దహ్యత్యగ్నిరివేంధనం ॥ ४४ ॥

తా॥ అమితములగు బ్రహ్మహత్యలును, స్త్రీహత్యలును, ఒక ధ్యానయోగ మాత్రంబుచే దహింపఁబడును.

అవ.—జ్ఞానయోగంబునకు సమానంబేదియు లేదని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అధీత్యచతురోవేదాన్ ధర్మశాస్త్రాణిమానవః ।
యోవైబ్రహ్మనజానాతి దర్వీపాకరసంయథా ॥ ४५ ॥

తా॥ చతుర్వేదంబుల నధ్యయనంబులు చేసియును, ధర్మశాస్త్రంబులఁ జదివియును, పాకపాత్రంబులందుండు గరిటె పాకరుచి నెఱుంగనట్టుల మనుజుండు తత్సారంబగు బ్రహ్మంబు నెఱుంగుటలేదు.

శ్లో॥ యథాఖరశ్చందనభారవాహీ సారస్యకాహైూసతుచందనస్య ।
ఏవంహిశాస్త్రాణి బహూన్యధీత్యా సారంనజానః ఖరవత్సరో
చ్ఛివః ॥ ४६ ॥

తా॥ మంచి గంధపుచెక్కలను మోయు గార్ధభంబు, పరిమళ మెఱుంగనటుల సకల వేదశాస్త్రంబులు చదివియుఁదత్సారాంశంబగు పరమవస్తువు నెఱుంగకపోయిన యెడల వాఁడును గాడ్దభమువంటివాడేయగును.

శ్లో॥ ఆహారనిద్రాభయమైధునాని సామాన్యమేతత్పశుభిర్నరాణాం ।
జ్ఞానంనరాణామధికోవిశేషో జ్ఞానేవిహీనఃపశుభిస్సమానః॥ ౪౭ ॥

తా॥ ఆహారము, నిద్ర, భయము, మైధునము, ఇవి మనుష్యులకును పశువులకును సమానంబులు. ఐనను జ్ఞానాధిక్యతచే మనుజుం డధికుఁడగుచున్నాఁడు. జ్ఞానవిహీనుండైన మనుజుండు పశువుతో సమానుండగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ ప్రాతర్మూత్రపురీషాభ్యాం మధ్యాహ్నేక్షుత్పిపాసయా ।
సాయంకాలేనబాధ్యంతే జంతవ్రోనిశినిద్రయా ॥ ౪౮॥

తా॥ ఉదయమున జలమలబాధలచేతను, పగలు ఆకలి దప్పులచేతను, సాయంకాలము కామ వికారముచేతను, రాత్రికాలమందు నిద్రచేతను ప్రాణులు బాధింపఁబడుచున్నారు.

అవ.—పైకారణములవలన, బ్రహ్మజ్ఞానంబు గల్గుపర్యంతంబు శ్రౌతాదికర్మంబులనుశ్రేయంబులని చెప్పంబడుచున్నది,

శ్లో॥ అనంతకర్మశౌచంచ జపయజ్ఞ స్తథైవచ ।
తీర్థయాత్రానుగమనం యావత్తత్త్వంనవిందతి ॥ ౪౯ ॥

తా॥ మనుష్యుం డెంతవఱకు బ్రహ్మతత్త్వంబెఱుంగంజాలఁడో అంతవఱకు ననేకంబులగు శౌచాది నిత్య నైమిత్తిక కర్మంబులును తీర్థ క్షేత్ర యాత్రలును సలుపవలయును.

అవ.—దేహంబులు భిన్నంబులైనను విజ్ఞానాత్మ యొకటియేయని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ గవామనేకవర్ణానాం క్షీరస్యాప్యేకవర్ణతా ।
క్షీరవద్భాతివిజ్ఞానం దేహినాంచగవాంయథా ॥ ౫౦ ॥

తా॥ గోవులనేకవర్ణములుగలవైనను క్షీరంబు ఏకవర్ణత్వము, అలాగే శరీరములనేకములైనను విజ్ఞానాత్మయొక్కటి. అనఁగా క్షీరంబువలె విజ్ఞానాత్మయును, గోవులవలె దేహంబులునని తెలియవలయును.

అవ.—బంధమోక్షముల స్వరూపంబులు తెలుపఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అహంబ్రహ్మేతినియతం మోక్షధ్యేయంమహాత్మభిః ।
ద్వేపదేబంధమోక్షాయ నిర్మమేతిమమేతిచ ॥ ౫౧ ॥
మమేతిబధ్యతేజంతు ర్నిర్మమేతివిముచ్యతే ।

తా॥ మహాత్ములచే మోక్షసంప్రాప్తికొఱకు, తామే బ్రహ్మంబని నియతభావన చేయందగినదై యున్నది. నాది, నాదికానేరదను నీ రెండుపదంబులే బంధమోక్షంబులకుఁ గారణములగుచున్నవి. జీవుండు నాదియని బంధింపఁబడుచున్నాఁడు. మఱియు నాదికాదని బంధంబునుండి విడువఁబడుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ మనసోహ్యున్మనీభావాత్ ద్వైతంనైవోపలభ్యతే ॥ ౫౨ ॥
యదాయాత్యున్మనీభావం తదాతత్పరమంపదం।

తా॥ మనస్సు తృష్ణారహితంబై, తృప్తిజెందినదై యుండునపుడు ద్వైతభావంబు కలుగదు. ఎపుడు జీవుండు కోరికలుమాని నెమ్మదిని బొందునో యట్టి స్థితియె మోక్షమనంబడు.

అవ.—బ్రహ్మవిచారము చేయనివానికి సకలమును వ్యర్థమని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ హన్యాన్ముష్టిభిరాకాశం క్షుధార్తఃఖండయేత్త్వ్రిహం ॥ ౫౩ ॥
నాహంబ్రహ్మేతిజానాతి తస్యముక్తిర్నజాయతే ।

తా॥ ఆకలిగొన్నవాఁడాకసమును ఖండించినచో హననప్రయాసంబెకాని ఫలములేదు. అటుల ఎవఁడు వేదశాస్త్రంబులు లెస్సగాఁ జదివియు, తాను బ్రహ్మంబని యెఱుంగకుండునో వానికిఁ దచ్ఛాస్త్రంబులుచదివినందువలనఁ బ్రయాసమాత్రంబెకాని మోక్షంబు సంప్రాప్తమగుటలేదు.

ఓంతత్సదితి శ్రీమన్మహాభారతే అశ్వమేధిక పర్వణి శ్రీభగవదుత్తర
గీతాసూపనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం, యోగశాస్త్రే,
శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే ద్వితీయోధ్యాయః.

ఓం.

శ్రీపరమాత్మనేనమః.

ఉత్తరగీత.

యోగశాస్త్రము.

తృతీయాధ్యాయము.

శ్లో॥ అనంతశాస్త్రం బహువేదితవ్య మల్పశ్చకాలో బహవశ్చవిఘ్నాః।
యత్సారభూతంతదుపాసితవ్యం హంసో యథాక్షీరమివాంబుమిశ్రమ్॥

తా॥ శాస్త్రంబు లనంతంబులు, ఒకవేళ వానిని గొంతివరకుఁ బ్రయాసతోఁడఁ జదివి సాధించినను వాని తత్త్వార్థంబు తెలియఁగుటకు చాలాకాలంబగును. మనుష్యున కాయుఃప్రమాణము నూరేండ్లయిన నవి శాస్త్ర పఠనలకుఁ జాలినవికావు. ఆ కాలము బహుస్వల్పంబు. అప్పటికిని సంసారులకు గృహచ్ఛిద్రంబులవలన శాస్త్రవిచారమునకు విఘ్నంబుల నేకంబులు; కాన, హంస జలంబును వేఱుపఱచి పాలునుమాత్రము గ్రహించునట్లు వివేకియగువాఁడు సచ్ఛాస్త్రంబుల వెదకి యందలి సారవంతంబులైన వానిని గురుముఖంబున నెఱుఁగుట కర్తవ్యంబు.

శ్లో॥ పురాణంభారతంవేద శ్శాస్త్రాణివివిధానిచ।
పుత్రదారాదిసంసారో యోగాభ్యాసస్యవిఘ్నకృత్॥ ౨॥
(అయుఃక్షపణంచైవ ధర్మోలోగ్రంథవిస్తరః) పాఠాంతరము.

తా॥ ఆనేకంబులగు వేదశాస్త్ర పురాణంబులును, దార పుత్రాదులగు సంసారంబును, జ్ఞానయోగాభ్యాసమునకు ప్రతిబంధకములని యెఱుఁగునది. ఐన నిది తదితరులగు అనధికారులకు జెప్పవచ్చినది కానేరదని తెలియునది.

శ్లో॥ ఇదంజ్ఞానమిదంజ్ఞేయం తత్సర్వంజ్ఞానమిచ్ఛతి।
అపివర్షసహస్రాణి శాస్త్రాన్తంనాధిగచ్ఛతి॥ 3 ॥

తా॥ ఇది జ్ఞానంబనియు, నిది తెలియందగినదనియుఁ దానై తెలియుట కెవఁడిచ్ఛగొనునో యట్టివాఁడు వెయ్యేండ్లు శాస్త్రవిచారణ చేసినను దానివలనఁ దత్త్వార్థంబు నెఱుఁగంజాలఁడు.

అవ.—అటులైనఁ గర్తవ్యం బేదియనఁ జెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ విజ్ఞాయాక్షరతన్మాత్రం జీవితంచచలాచలం ।
విహాయశాస్త్రిజాలాని యత్సత్యంతముపాస్యకే ॥ ౪ ॥
(యత్సారంతత్రమాశ్రయేత్.) పాఠాంతరము.

తా॥ అక్షర తన్మాత్రంబైన దాని నెఱింగి, జీవితంబు చంచలంబగుటచే, శాస్త్రి సముదాయంబులను వదలి యేది సత్యవస్తువగునో దాని నుపాసింపుము

శ్లో॥ పృథివ్యాంయానిభూతాని జిహ్వోపస్థనిమిత్తకం ।
జిహ్వోపస్థపరిత్యాగీ పృథివ్యాంకింప్రయోజనం ॥ ౫ ॥

తా॥ పృథ్వీస్థలినిఁ బ్రాణికోటులు జిహ్వోపస్థలఁ దృప్తిసేయువారలైయుండెదరు. ఆ జిహ్వోపస్థల చాపల్యంబు వదలినవారలకుఁ బ్రపంచముతోఁ బనియేమియు నుండదు.

అవ.—అధ్యాత్మ ధ్యాన పరాయణులకు తీర్థక్షేత్రంబులు లేవనుట.

శ్లో॥ తీర్థానితోయరూపాణి దేవాఃపాషాణమృణ్మయాః ।
యోగినోనప్రపద్యంతే ఆత్మధ్యానపరాయణాః ॥ ౬ ॥

తా॥ ఆత్మధ్యానపరాయణులైన యోగీశ్వరులు ఉదకరూపములగు తీర్థములను, ఱాయి మన్నుతో జేయంబడిన దైవంబులను సేవింపరు,

శ్లో॥ అగ్నిర్దేవోద్విజాతీనాం మునీనాంహృదిదైవతం ।
ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనాం సర్వత్రవిదితాత్మనాం ॥ ౭ ॥

తా॥ ద్విజులకగ్నిదైవంబు, మునులకు హృదయమందు దైవంబు, అల్పబుద్ధి గలవారలకు మృణ్మయాదిప్రతిమలు దైవంబులు. తత్త్వవేత్తల కన్నిట దైవంబు,

శ్లో॥ సర్వత్రావస్థితంశాన్తం నప్రపశ్యేజ్జనార్దనం ।
జ్ఞానచక్షువిహీనత్వా దంధస్సూర్యమివోదితం ॥ ౮ ॥

తా॥ అంధుండు సూర్యోదయంబును జూడ నేరనివిధంగి, జ్ఞానచక్షు విహీనుండు సర్వపరిపూర్ణ బ్రహ్మంబును గానంజాలఁడు.

శ్లో॥ జ్ఞానపశ్యేతిదృశ్యేతు నిర్మలంగగనోపమం ।

తా॥ జ్ఞానయోగులు కనుబడువస్తువులం దాత్మను ఆకసంబువలె నిర్మలముగాఁ జూచువారలు.

శ్లో॥ యత్రయత్రమనోయాతి తత్రతత్రపరంపదం ॥ ౯ ॥
తత్రతత్రపరంబ్రహ్మ సర్వత్రసమవర్తతే ।

తా॥ ఎచ్చటెచ్చట మనోలయంబగునో యచ్చటచ్చట పరమపదంబగు, నచ్చటచ్చట పరబ్రహ్మంబును సమముగా వర్తించుచున్నది.

శ్లో॥ దృశ్యంతేదృశిరూపాణి గగనంభాతినిర్మలం ॥ ౧౦ ॥
అహమిత్యక్షరంబ్రహ్మ పరమంవిష్ణుమవ్యయం ।

తా॥ అతినిర్మలంబగు ఆకసం బనేకవిధ దృశ్యజాలంబులతో గనబడునట్లు అహంబ్రహ్మంబను అక్షర స్వరూపజ్ఞానంబుగలవాఁడే యీకనుబడుచుండు నానావిధ నామరూపాత్మికములతోడ నిత్యపరమాత్మవస్తువును బ్రత్యక్షముగాఁ జూచుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ దృశ్యతేచేత్సుఖాకారం ఖగాకారంవిచింతయేత్ ॥ ౧౧॥
సకలంనిష్కలంసూక్ష్మం మోక్షద్వారేణనిర్గతం ।
అపవర్గస్యనిర్వాణం పరమంవిష్ణుమవ్యయం ॥ ౧౨ ॥

తా॥ హంసరూపంబగు జీవాకారము ప్రకాశమైనపుడు తానే బ్రహ్మమగుచున్నాఁడు. కనుక, సకలమునై, తేజోరూపంబై, ప్రమాణాగమ్యమై, మోక్షమార్గనిర్గతంబై, సుఖాత్మకమై, ఉత్కృష్టమైనదై, నాశరహితంబైనదై, హంసరూపంబునైన బ్రహ్మంబు (నేనేయని) బ్రహ్మనిష్ఠుడు ధ్యానంబు చేయవలయును.

శ్లో॥ సర్వజ్యోతినిరాకాశం సర్వభూతాధివాసినం ।
సర్వత్రపరమాత్మానం బ్రహ్మాత్మాపరమవ్యయం ॥ ౧౩ ॥

తా॥ నిరాకాశ పరిపూర్ణ జ్యోతిస్స్వరూపంబై, సకల భూతకోటులయందుండునదై, అన్నిటఁ బరమాత్మరూపంబై, నాశరహితంబైన బ్రహ్మాత్మను (తానేయని) తెలియవలయునని మీఁదిశ్లోకముతో నన్వయించవలయును.

శ్లో॥ అహంబ్రహ్మేతియత్సర్వం విజానాతినరస్సదా ।
హన్యాత్స్వయమిమాన్కామాన్ సర్వాశీసర్వవిక్రయీ ॥ ౧౪ ॥
సర్వంనిషిద్ధంకృత్వాపి కర్మభిస్సనభిద్యతే ।

తా॥ సర్వంబగు బ్రహ్మంబు నేనేయని ఎవండు సర్వదా తెలియుచున్నాండో వాండు సకల నిషిద్ధపదార్థముల భుజించినను, సకలపదార్థముల విక్రయించినను, దాను నిష్కాముండై అరిషడ్వర్గమును జయించును. ఆకర్మఫలంబులు వానినంటవు అనంగా నట్టివారికి సకల జగద్వ్యాపారంబులు మిథ్యాభూతంబులనుట.

శ్లో॥ నిమిషంనిమిషార్థంవా యత్రతిష్ఠతియోగినః ॥ ౧౫ ॥
తత్రతత్రకురుక్షేత్రం ప్రయాగోనైమిశంవనం ।

తా॥ పూర్వోక్తప్రకారము స్వానుభవముగల యోగియగువాండు నిమిషంబైన నరనిమిషంబైన నెచ్చటెచ్చటనివసించునో యచ్చటచ్చటం గురుక్షేత్రమును, ప్రయాగయును, నైమిశారణ్యమునగు పుణ్యస్థలంబులుగలవు.

శ్లో॥ నిమిషంనిమిషార్థంవా ప్రాణినోధ్యాత్మచింతనం ॥ ౧౬ ॥
శతకోటిసహస్రాణాం ధ్యానమేకంవిశిష్యతే ।

తా॥ నిమిషనిమిషార్థకాలంబైనను అధ్యాత్మచింతనంబునందుండువాని ధ్యానంబు ఇతరంబులగు శతకోటి సహస్రధ్యానంబులకంటె నెక్కుడైనదియగును.

అవ.—క్షణమాత్రంబైన బ్రహ్మధ్యాననిరతుండైన వాండన్యసుఖంబులం జింతింపండని చెప్పంబడుచున్నది.

శ్లో॥ నిమిషంనిమిషార్థంవా శీతాశీతనివారణం ॥ ౧౭ ॥
అచలాకేశవాభక్తిర్విభవైఃకింప్రయోజనం ।

తా॥ శీతోష్ణ సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములుసహించి నిమిషమైనను, నిమిషార్థంబైనను, స్వాత్మ సర్వాత్మ స్వరూపుండగు కేశవుని నిరంతర స్వస్వరూప ధ్యానంబును అచంచలభక్తితో సల్పినయెడల, తద్భక్తివ్యతిరిక్తవిషయ సుఖవిభవాదులేవి నిష్ప్రయోజకములగును, అనంగా నిట్టి స్వాత్మానుభవ స్వరూప సుఖమొందినవాండు విషయాంతరసుఖంబులం గోరడు.

శ్లో॥ ఏవమానావమానాంశ్చ నిందానిందప్రశంసనం ॥ ౧౮ ॥

తా॥ మఱియు నివ్విధంబుగా నాత్మానుభవుండు మానావమానంబులను, దూషణ భూషణంబులను, సమానములుగా భావించును.

శ్లో॥ భిక్షాన్నం దేహరక్షార్థం కంథాశీతనివారణం।
అశ్మానంచహిరణ్యంచ శాకంశాల్యోదనంతథా॥ ౧౯॥
సమానంచింతయేద్యోగీ సూక్ష్మతత్త్వమపేక్ష్యతే।

(పాఠాంతరము.)

శ్లో॥ భిక్షాన్నం దేహరక్షార్థం వస్త్రంశీతనివారణం।
కర్పటంచ హిరణ్యంచ శాకంశాల్యోదనంతథా।
సమానంచింతయేద్యోగీ యేవిచింత్యా మపేక్షతే।
భూతలన్యస్త కైవల్యం పునర్జన్మనవిద్యతే॥

తా॥ పూర్వోక్త లక్షణములనుగల యోగివర్యుఁడు దేహరక్షణార్థమునకై భిక్షాన్నమును, శీతనివారణంబునకై చినిగినవస్త్రంబును గోరువాఁడగును. పాషాణమును, బంగారును; శాకమును, శాల్యన్నమును సమానముగాఁ జూచుచు, సూక్ష్మతత్త్వాపేక్షకుఁడై యుండును.

శ్లో॥ భూతవస్తున్యశోచేత్తు పునర్జన్మనవిద్యతే॥ ౨౦॥

తా॥ భౌతికపదార్థములందు లోభగుణంబులేనివాఁడు జన్మరాహిత్యుండగుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ భిక్షాహారోనిరాహారం భిక్షానైవప్రతిగ్రహః।
అసతోవాసతోవాపి సోమపానందినేదినే॥ ౨౧॥

తా॥ యతీశ్వరుని భిక్షాహారము నిరాహారమేగాని యదిభిక్షాపరిగ్రహమనగూడదు. ఆభిక్షమంచిదైనను చెడుదైనను దినదినంబును సోమపానఫలంబుగలది.

శ్లో॥ శతవిద్రావిణీకంథా శీతేశీతనివారణం।
అచలాకేశవేభక్తి విభవైః కింప్రయోజనం॥ ౨౨॥

తా॥ చలినిబోఁగొట్టుటకుఁ జాలినదైన నూరుచింపులుగల వస్త్రమును ధరించి స్వస్వరూపధ్యానంబనెడు అచంచనకేశవభక్తి గల్గినయోగీంద్రునకు డాంబికవిభవంబులతోడ నేమి ప్రయోజనంబు.

శ్లో॥ యద్యేకోబ్రహ్మావిష్ణుంక్తే జగత్తర్పయతేఖిలం।
విధేయమపిసత్కారం యదన్యల్పమపితద్బహుః॥ ౨౩॥

తా॥ బ్రహ్మవేత్తయగువాఁడొకండు భుజించిన నది జగజ్జనులందఱు భుజించినట్లగును. అతని కతిథ్యక్తితోడ సత్కరింపబడినది స్వల్పంబైన నదియొ విశేషంబనదగు.

శ్లో॥ కుక్షౌతిష్ఠతియస్యాన్నం యోగాభ్యాసేనజీర్యతే ।
కులంతారయతేతేషాం దశపూర్వాన్దశాపరా ॥ ౨౪ ॥

తా॥ ఎవండిడినయన్నంబు యోగాభ్యాసునికుక్షియందుండి జీర్ణింపఁబడునో, యది యాయన్నంబిడిన పుణ్యపురుషుని ముందుపది వెనుకపది సంతతివారలను తరింపఁజేయ సమర్థతఁగల్గినదియగు.

శ్లో॥ యతిహస్తేజలందద్యా ద్భైక్షందద్యాత్పునర్జలం ।
తద్భైక్షంమేరుణాతుల్యం తజ్జలంసాగరోపమం ॥ ౨౫ ॥

తా॥ యతివరునకొసంగిన అన్నపానంబులలోని యన్నంబు మేరుపర్వతమంతటిదియును, తజ్జలంబు మహాసముద్రమంతటిదియౌనగు.

శ్లో॥ యతిర్యస్యగృహేభుంక్తే తస్యభుంక్తేహరేస్స్వయం ।
హరిర్యస్యగృహేభుంక్తే తస్యభుంక్తేజగత్త్రియం ॥ ౨౬ ॥

తా॥ ఎవనియింట యతి భిక్షచేయునో విష్ణుదేవుండచ్చోట భుజించిన వాఁడాయె. విష్ణువు భుజించిన జగత్త్రియంబును దృప్తిచెందినదగు.

అవ — యోగివర్యుల ఆచారక్రమంబిట్టిదని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ అహిమివజనయోగం సర్వదావర్జయేద్యః
కుణపమివచనారీం త్యక్తకామోవిరాగీ ।
విషమివవిషయాప్తిం మన్యమానోదురంత
జయతిపరమహంసో ముక్తిభాజీనసన ॥ ౨౭ ॥

(“ జగతిపరమహంసో వాసుదేవోహమేవ ”) పాఠాంతరము.

తా॥ యోగీశ్వరుండు, పాముతోఁజెలిమివిడిచినటుల జనసంగమంబును వర్జింపవలయును. శవమునుజూచితొలంగినటుల స్త్రీకాంక్ష వదలవలయును. విషమును బరిత్యజించినవిధమ్మునభోగేచ్ఛమానవలయును. ఇట్టియాచారముగలపరమహంసుండే ముక్తుండగు.

శ్లో॥ యథారవిః సర్వరసాం ప్రభుంక్తే హుతాశనశ్చాపిహి సర్వభక్షః।
తథైవయోవిధయాం ప్రభుంక్తే నలిప్యతేకర్మశుభాశుభాభ్యాం ॥

తా॥ సూర్యుండు సకలరసంబులను గ్రహించినటులను, అగ్ని సకల పదార్థములను భక్షించినటులను, బ్రహ్మజ్ఞానియగు వాతండు దేని ననుభవించినను,ఆశుభాశుభ కర్మలందు లిప్తుండుకానేరఁడు.

శ్లో॥ ధ్యానేనయోగారణి మంధనేన జ్ఞానాత్మకం కర్మగుణాంభనేన।
జ్ఞానాగ్నినావాయుసమ్మిలితేనదగ్ధందగ్ధంయుగాంతేనహికర్మబంధైః॥

తా॥ ధ్యానయోగంబును అరణి కర్మంబను త్రాళ్లచే బంధింపఁబడి మధింపఁగా బుట్టిన జ్ఞానాగ్ని వాతంబులచేఁ గ్రంథంబులు దగ్ధముచేయంబడెను. అపుడుజ్ఞానయోగి నిష్కల్మషుండై ముక్తుండగు. జ్ఞానంబుచే సంచితములునష్టంబగు. ఆగాములురావు. ప్రారబ్ధంబులు నాశమొందును.

శ్లో॥ బ్రహ్మభేదేనజానాతి సముక్తింనైవముచ్యతే।
సమానంసర్వజంతూనాం బ్రహ్మసూత్రేణకథ్యతే ॥ ౩౦ ॥

తా॥ జీవబ్రహ్మలందు భేదబుద్ధిఁగలవాడు ముక్తినొందదు. సర్వజంతువులందు సమమగు ఆత్మభావము గలవాఁడు బ్రహ్మంబునెఱింగి ముక్తుండగునని చెప్పఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ ఊర్ణతంతునిరాకారం పద్మసూత్రనిరాకృతిం।
సంచింత్యనిర్మలంశాంతం చింతాచింతవివర్జితః।
సర్వచింతవినిర్ముక్తం నిశ్చింతమచలంభవేత్ ॥ ౩౧ ॥

తా॥ సాలెపురువు ప్రోగులు, తామరతూండ్ల ప్రోగులు వీని యుత్పత్తిస్థితిలయస్వభావస్వరూపమువలె ప్రపంచస్థితిని బర్యాలోచించి, నిర్మలుండయ్యు, పరమశాంతుండయ్యు, చింతాచింతలు బొత్తిగలేనివాఁడయ్యు, సకలచింతలుమానిన చింతాభావమానసుండవయ్యు అచంచలుఁడవగును.

గ్రంథాంతరశ్లోకములు.

శ్లో॥ జన్మమృత్యుసుఖదుఃఖవర్జితం జాతినీతికులగోత్రదూరగం ।
చిద్వివర్తజగతోఽస్యకారణం తత్పదాహమితిమౌనమాశ్రయ ॥

తా॥ జననమరణ సుఖదుఃఖములులేనిదియు, జాతినీతికుల గోత్రములచే దూరమునుబొందినదియు. ఈ బ్రహ్మమునందు వివర్తవాదరూపమున వర్తించెడి జగత్తునకు కారణమగు ఏపరమపదముగలదో అదియెల్లపుడు నేనేయని మౌనమునాశ్రయింపుము.

శ్లో॥ సత్యచిద్ఘనమఖండమద్వయం సర్వదృశ్యరహితంనిరామయం ।
యత్పదంవిమలమక్షరంశివం తత్పదాహమితిమౌనమాశ్రయ ॥

తా॥ సత్యప్రజ్ఞానఘనరూపంబైనట్టిదియు, పరిపూర్ణమైనట్టిదియు, రెండవదిలేనట్టిదియు, సకలప్రపంచములేనట్టిదియు, ఉపద్రవములేనట్టిదియు, పరిశుద్ధమైనట్టిదియు, నాశములేనట్టిదియు, శివస్వరూపమైనట్టిదియు, ఏపరమపదము (పరమాత్మస్వరూపము) కలదో అదియెల్లపుడు నేనేయని మౌనంబవలంబింపుము,

శ్లో॥ పూర్ణమద్వయమఖండచేతనం విశ్వభేదకలనాదివర్జితం ।
అద్వితీయపరసంవిదంశకం తత్పదాహమితిమౌనమాశ్రయ ॥

త్రివిధకృత పరిచ్ఛేదములేనట్టిదియు, సజాతీయాదిభేదములేనట్టిదియు, పరిపూర్ణచైతన్యస్వరూపంబైనదియు, ప్రపంచభేదసంబంధాదులైనట్టిదియు, అద్వితీయపరచిన్మాత్రస్వరూపంబైనట్టిదియు నగు ఆ పరమపదమనెడు పరమాత్మ స్వరూపము, నేనేయని మౌనము నాశ్రయింపుము.

శ్లో॥ ఆత్మయోగమవ్రోచద్యో భక్తియోగశిరోమణిః ।
తంవందేపరమానందం నందనందనమీశ్వరం ॥ ౩౫ ॥

ఓంతత్సదితి శ్రీమన్మహాభారతే అశ్వమేధపర్వణి శ్రీభగవ
దుత్తరగీతా సూపనిషత్సుబ్రహ్మవిద్యాయాం
యోగశాస్త్రే శ్రీకృష్ణార్జునసంవాదే
తృతీయోధ్యాయః.
సమాప్తః.

పుస్తకములజాబితా.

౧	సకలార్థసాగరము. ఇది ప్రతిమానవుడును చూడదగినది. ఇట్టిగ్రంథ మిదివఱకు కేభాషయందును లేదు.	1	12	0
౨	విచారసాగరము, బ్రహ్మజ్ఞానులు గృహస్థులు మొదలగు వారికందఱకును కావలసినది	2	0	0
౩	పాతంజలయోగశాస్త్రము తాత్పర్యసహితము	1	2	0
౪	యోగవిద్య ౩౨ ఆసనములు పటములతో	0	5	0
౫	వైద్యసారరత్నావళి, ఇందు వైద్యవిషయములన్నియున్నవి	1	0	0
౬	విషూచివైద్యము, ఇది అందరియొద్ద నుండదగినది	0	4	0
౭	శ్రీరామస్తవరాజము తాత్పర్యము	0	1	0
౮	అష్టవర్గచక్రము—చక్రములును గ్రంథమునుచేరి	0	8	0
౯	ధనంజయనిఘంటు టీకతో	0	6	0
౧౦	వేదాంత ఉపన్యాసములు	0	8	0
౧౧	ఊర్ధ్వపుండ్రత్రిపుండ్రవిభూతిధారణ విధులు	0	1	0
౧౨	శాలివాహనచరిత్ర	0	2	0
౧౩	కాశీరామేశ్వరమజిలీకథలు, సకలక్షేత్రమహాత్త్వములతో	1	0	0
౧౪	ఢిల్లీపాదుషాకథలు ౪౫ చిత్రవిచిత్రములు	0	4	0
౧౫	నంగనాచిచరిత్ర, ౨౦ నీతికథలు కలవు	0	4	0
౧౬	శతవిద్య, ౧౫౦ కుశలవిద్యలు గలది	0	5	0
౧౭	హిరణ్మయిచరిత్ర, అపూర్వమైనది	0	2	0
౧౮	కళాపూర్ణోదయము వచనము, చమత్కారమైనది	0	10	0
౧౯	చక్రమారుతము, మనోహరమైనకథ	0	2	0
౨౦	పద్మినీదండకము, అద్భుతమైనది	0	1	0
౨౧	జగన్నాథక్షేత్రమహాత్త్వము	0	2	0
౨౨	జీవప్రబోధము	0	1	0
౨౩	హిందూవివాహశాస్త్రసంగ్రహము తాత్పర్యము	0	1	0
౨౪	తత్త్వసారము తాత్పర్యము	0	1	0
౨౫	హాస్యరసమంజరి ౪౫ హాస్యములు.	0	1	0
౨౬	పాతివ్రత్యలక్షణము, సత్పురుషలక్షణము	0	1	0